

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIUS

2007 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

2008, Vilnius

TURINYS

1. Įvadas	3
2. Žurnalistų etikos inspektoriaus 2007 m. veiklos ataskaita:	
Seimo 2007-09-25 nutarimo „Dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus 2007 metų veiklos ataskaitos“ apžvalga	6
Asmens garbės ir orumo, privatumo apsauga, skundų ir sprendimų analizė, statistiniai rodikliai	8
Viešojo ir „populiaraus“ asmens skirtumai ir jų reikšmė žiniasklaidoje	11
Žurnalistų etikos inspektoriaus įgaliojimų įgyvendinimo visuomenės informavimo sferoje aktualijos:	
Inspektoriaus sprendimai ir jų apskundimas teismui. Teismui apskųstų inspektoriaus sprendimų apžvalga	13
Viešosios informacijos rengėjo teisinis statusas. Redaktoriaus atsakomybė už visuomenės informavimo priemonės turinį	15
Inspektoriaus sprendimų apskundimo teisingumo problema	22
Žiniasklaidos rinkos pokyčiai ir „duoklė“ visuomenei: tariamas skaidrumas ir „penktadalis“ viešumo	24
Pilietinės žurnalistikos ypatumai – „blogosfera“. Visuomenės dalyvavimas kuriant interneto turinį	29
Žurnalistų etikos inspektoriaus įgaliojimų įgyvendinimas nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio srityje	31
Alkoholio reklama televizijoje: neįgyvendinama nepilnamečių apsauga ar negautos transliuotojų pajamos?	42
Žurnalų, skirtų nepilnamečiams, turinio tyrimas: žurnalų turinio analizė ir poveikis auditorijai	45
3. Išvados ir pasiūlymai	50
4. Priedai:	
Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 49 ir 50 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas.....	54
Lietuvos respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso papildymo 187 ¹³ straipsniu, 224, 259 ¹ ir 262 straipsnių papildymo įstatymas.....	60

IVADAS

Didžiausia demokratinės žiniasklaidos vertybė – laisvo žmogaus laisvė reikšti mintis ir idėjas. Ši laisvė neabsoliuti. Nėra, negali būti laisvas žmogus, kuris klaidinančiomis, iškreiptomis žiniomis siekia pažeminti kitą žmogų. Nėra, negali būti laisvas žurnalistas, kuris, vykdydamas konkretų užsakymą ką nors apjuodinti ar diskredituoti, rašo, filmuoja, sako, platina internete akivaizdų melą. Nėra, negali būti laisvas masinės šou kultūros skleidėjas, kuris dangstosi žiniasklaida ir žurnalisto statusu. Nėra, negali būti laisvi tie savininkai, kurie savo laikraščiuose, televizijos, radijo kanaluose, interneto tinklalapiuose talpina tendencingą informaciją – žiniasklaidos statusą panaudoja komerciniams, korporaciniams ar net politiniams tikslams. Nėra, negali būti laisvi žmonės, kuriems užsakyta informacija, prekių, paslaugų, įvaizdžio, politinė reklama tampa svarbiausiu ir vieninteliu žiniasklaidos „laisvės“ indikatorium. Nėra laisvas žurnalistas, kuris pretenduoja į absoliučią tiesą, neklystančio orakulo pozą, su arogancija ir panieka atmeta oponentų nuomones, vadovaujasi nerašyta, bet aiškiai pastebima taisykle „kuo blogiau valstybėje ir visuomenėje – tuo geriau“. Nėra laisvi tie, kurie tik ir telaukia kuo kraupesnių nelaimių ir nusikaltimų. Laisvo sakalo skrydis labiau įkvepia nei maitvanagio plasnojimas pamačius kraują ir auką: informacija apie tai, kaip jaučiasi šviesus, kuriantis, moralus žmogus, žinios apie žmoniškumą, kūrybinės žmogaus galias visados svarbiau visuomenės ateičiai, pilietiškumo, moralės, kultūros vertybių perspektyvai nei kriminalinių, moralinio nuopuolio žinių srautai, nuomonės, idėjos apie demokratijos, teisinės valstybės, socialinio ir moralinio gėrio kūrimo sudėtingumus visados svarbiau už pinigų kulto, žemos moralės, vartotojiškumo ir antikultūros propagavimą.

Tikrai laisvas yra tas žurnalistas, kuris dėl laisvo žodžio misijos atmeta būtinybę tapti sraigteliu savininko mašinoje. Laisvas yra tas žurnalistas, kuris išsaugo savo principus ir nepaklūsta diktatui. Laisvi yra tie žurnalistai, kuriems išdidi jų nepriklausomybė vienintelis veiklos matas – tokių neįmanoma nupirkti ar jiems įsiteikti. Tikrai laisvi žurnalistai vadovaujasi aukštais etiniais standartais, nuolatos tobulina savo profesinį meistriškumą. Labai dažnai garbingas žurnalisto elgesys nėra tiesiogiai proporcingas atlyginimams didelį tiražą turinčiuose leidiniuose ar televizijose, kitose abejotinais būdais išpopuliarėjusiose žiniasklaidos priemonėse. Žurnalistai nedideliuose, prastai finansuojamuose leidiniuose, vietinėje, kultūrinėje spaudoje, kitose visuomenės informavimo priemonėse išlieka garbingi, sąžiningi ir nepaperkami.

Iš tiesų mūsų žiniasklaidoje anaipol ne per vienerius metus susiformavo dvi stovyklos. Žurnalistų etikos inspektorius sveikina tuos garbingus žurnalistus, kurie aukštos laisvo žodžio misijos vardan telkiasi siekdami atsilaikyti prieš diktatą. Tokiems žurnalistams žiniasklaida nėra, negali būti sritis, esanti už analizės ir kritikos ribų – atvirksčiai, jie suvokia tokių svarstymų svarbą, yra principingi ir atviri. Antrajai stovyklai būdingas kitoks „dėsnis“: „žiniasklaidai ir žurnalistams viskas leista“, bet kokia kritika besąlygiškai atmetama. Todėl antroji stovykla agresyvi, ji netoleruoja kitų nuomonių, jai būdingas šūkis „kas ne su mumis – tas prieš mus“, ji drąsiai manipuliuoja viešąja nuomone ir oponentus laiko pagrindiniais priešais, tiesmukai elgiasi su faktais ir argumentais, visai žemina skeptiškai nusiteikusius ar išdrįsusius suabejoti. Stebina kai kurių šios stovyklos vyresniųjų žurnalistų sugebėjimas demokratine frazeologija dangstyti propagandinius triukus ir daužyti oponentus, drįstančius manyti kitaip, smūgius žemiau juostos laikant savo geriausiu ginklu. Priklausomų jaunuųjų kolegų gaila – jie dažnai naudoja priemones, svetimas pasaulėžiūrai, kurios šalininkais skelbiasi esą. Nors akivaizdūs dvigubi standartai, susisaistymas su savininkų valia, komerciniais ir net politiniais interesais – tai žūt būt stengiamasi paneigti. Ši antroji stovykla neigia žiniasklaidos korupcijos reiškinius.

Žiniasklaida negali būti painiojama su valdžia. Mes ją metaforiškai pakrikštijome „ketvirtąją valdžią“ dėl tam tikrų kritikos ir viešos kontrolės svertų. Taip jau atsitiko, kad būtent antroji stovykla, žymiausi jos atstovai šiandien pradeda realiai pretenduoti į galią ir valdžią. Tai

akivaizdžiai prieštarauja žiniasklaidos prigimčiai – laisvu informacijos objektyvumu ne tik atsiriboti nuo politinės valdžios, bet ir išsaugoti būtiną nuotolį faktų, idėjų ir vertinimų sklaidai. Įvairios apklausos rodo, kad visuomenė ima painiotis tarp politinių partijų, verslo grupių ir konkrečių visuomenės informavimo priemonių ar jų savininkų interesų. Tokias sąsajas galima slėpti – ir tai daroma – tačiau juk šios pastangos siūtos baltais siūlais. Matyt, kai kuriems savininkams jų priskyrimas realiai disponuojančių galia ir valdžia kasta ausyse skamba kaip muzika, jei net nemėginama nuo to atsiriboti. Prasta ši muzika, o nauda trumpalaikė, kadangi žala už prarastą žiniasklaidos prestižą žymiai didesnė. Kaina – prarastas skaitytojų, žiūrovų, klausytojų pasitikėjimas. Neabejoju, jog tokia žurnalistų etikos inspektoriaus pozicija šios žiniasklaidos stovyklos bus ignoruojama ar iškreipiama, kaip jau yra ne vieną kartą atsitikę, tačiau nutylėti šių ydų negalima. Manau, jog visuomenės interesas – garbingoji žiniasklaida, visokeriopas jos palaikymas, pasitikėjimas ja. Valstybė turi prisidėti prie garbingosios žiniasklaidos profesinio statuso įteisinimo, įskaitant socialines garantijas. Žinoma, neturėtų būti lygiavos – šių principų taikymo bulvarinei žiniasklaidai.

Žurnalistų etikos inspektorius ir šiais metais siekė išsaugoti savo, taip pat jam pavaldžios tarnybos nepriklausomumą nuo politinių, komercinių sąlygų ir aplinkybių.

Tai leidžia patvirtinti, jog esu už objektyvią žiniasklaidą – teisingą, drąsą, atspindinčią tikrovę, pasižyminčią nuomonių, pozicijų raiškia įvairove, už žiniasklaidą, gerbiančią žmogų.

Žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos prioritetas – pažeistų žmogaus teisių visuomenės informavimo srityje gynimas. Kadangi konkrečius žurnalistų profesinės etikos pažeidimus nagrinėja kolegiali savitvarkos institucija – Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, buvo privalu susikoncentruoti į skundų tyrimą vadovaujantis Visuomenės informavimo įstatymu ir į Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymu. Būtent šiais metais praktikoje griežčiau atribota šių institucijų kompetencija, nors žurnalistų etikos inspektoriaus pareigybės pavadinimas sunkiai beatitinka darbo turinį ir kiek klaidina ne tik visuomenę, bet ir profesionalus. Vadovaujantis šių teisės aktų nuostatomis pradėta spaudos ir interneto stebėseną. Tarnyboje vykdomos ekspertizės dėl informacijos priskyrimo erotinio, smurtinio, pornografinio pobūdžio informacijos kategorijoms. Prie inspektoriaus veikiančių ekspertų grupių darbas tapo kvalifikuotesnis ir operatyvesnis. Darosi aišku, jog negalima vienodai vertinti valstybės institucijų ir privačių struktūrų, pareiškiančių norą gauti ekspertines išvadas, prašymų – pastaruoju atveju už ekspertizę turėtų būti mokamas nustatytas mokestis į valstybės biudžetą. Be to, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai dažnai tenka atlikti eksperto visuomenės informavimo srityje vaidmenį.

Visuomenė turi teisę žinoti viską apie mūsų žiniasklaidos teigiamybes ir trūkumus. Neteisminio įvairių skundų nagrinėjimo prasmė – padėti žmogui apginti pažeistas teises, suvokti, ką gali žiniasklaida, žurnalistai ir kokie informacijos pateikimo būdai nėra toleruoti. Garbė, orumas, privatumas, asmens duomenų apsauga – vertybės, kurios turi ribas. Informacijos laisvė nereiškia nežabotos savivalės asmenų atžvilgiu, šantažo ar dezinformacijos recidyvų. Žiniasklaida pažemina pati save, kenkia pati sau, jei nesugeba suvokti pagarbos žmogui svarbos arba atvirai ignoruoja šį svarbiausią principą. Įsitikinimas, jog visuomenės dauguma nesuvoks savo teisių ir jų negins – klaidingas.

Žiniasklaidos objektas – orus žmogus, pilietis, aukštai vertinantis žiniasklaidos vaidmenį, tačiau atmetantis bet kokius mėginimus jį klaidinti ar manipuliuoti jo įsitikinimais. Auditorija, pasitenkinanti imitacine bulvarine žiniasklaida, egzistuos, žmonės nevertinantys savo teisių ar jų nesuvokiantys bus ir ateityje, tačiau šios kategorijos niekadoms nedominuos visuomenėje – tokia išvada, kuri turėtų kiek atvėsinti galvas, sužavėtas „dividendais“ iš bulvariško „akcijų“.

Jaučiu didelę prasmę žiniasklaidos analizės ir veiklos praktikos kontekste išryškinti probleminius klausimus. Atsakymus į juos turime atrasti visi – orioji, rimtoji žiniasklaida, žurnalistai ir visuomenė. Nesitikiu, kad šia ataskaita suinteresuoti niekadoms neklystantys žiniasklaidos šulai ir veikėjai, neklystanti ir visados teisi savininkų dalis, bulvarinė pseudožiniasklaida ar parazituojančios

ir išsidirbinėjantis žiniasklaidos lauke šou biznis – čia galima tikėtis tik nutylėjimo, pasišaipymų ar demagogijos. Manau, kad ateitis priklauso oriajai žiniasklaidos ir žurnalistų daliai, visuomenei, kuri vis labiau išmoks pasirinkti informaciją, analizuoti, šviestis, bus aktyvi ir neleis savimi manipuliuoti.

Jeigu įgaliota vyriausybės institucija nepajėgi pateikti visuomenei išsamios informacijos apie tikruosius nuosavybės santykius, jų dinamiką – ji turėtų atsakyti darbo, kurio akivaizdžiai nepajėgia atlikti. Seniai pastebimas anachronizmas privalėtų išnykti, juoba kad vykdomosios valdžios funkcijos šioje sferoje pilnai eliminuotos. Skiriamas biudžeto ir programines ES lėšas seniai laikas skirti savitvarkos institucijų, žurnalistų kontaktams ir ryšiams su kolegomis iš ES šalių.

Beje, esant principiniam sutarimui duomenys apie žiniasklaidos nuosavybės santykių pokyčių ir dinamiką galėtų būti skelbiami Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos tinklalapyje. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba neturėtų vykdyti jos veiklai svetimų užduočių (pavyzdžiui, reklamos įkainių tarnybos tinklalapyje ir žinių teikimo VRK). Abiejų vykdomų programų įgyvendinimui tikslinga stiprinti spaudos ir interneto stebėseną. Nepaisant tam tikrų kriterijų bendrumo, šių dviejų sričių stebėseną, kaip matysime, pasižymi tam tikromis specifinėmis ypatybėmis. Žurnalistų etikos inspektorius ypatingą dėmesį skyrė interneto stebėsenai, dalyvavimui Saugaus interneto programoje, operatyviam ryšiui ir sąveikai su Ryšių reguliavimo tarnyba ir teisėsaugos institucijomis dėl draudžiamos ar ribojamos informacijos.

Būtent internetas – galingas ir platus žiniasklaidos poligonas, kuriame bandomi vis nauji „ginklai“ – turiu omenyje „blogus“, įvairius autorinius komentarus, naujų virtualių braižų, stilių, dialogo, polemikos formavimąsi. Visuomenę domina Andriaus Navicko, Sauliaus Stomos, Virgio Valentinavičiaus, Sauliaus Spurgos komentarai, žinomų žurnalistų publicistika tuojau pat atsispindi ir interneto portaluose. Tačiau virtualioje erdvėje didžioji komentarų dalis liudija žemą vidinę jų autorių kultūrą, lengvabūdiškumą, chamiškas grimasas, neatsakingą, o kartais ir nusikalstamą elgesį. Tai rodo, koks didelis darbas laukia šviečiant visuomenę, mezgant dialogą dėl atsakomybės už skleidžiamas žinias ar nukreiptą prieš visuomenės interesus įstatymais draudžiamą informaciją.

Kasdienė veikla bus efektyvesnė, jeigu bus išvengta painiavos dėl atsakomybės priemonių taikymo. Ataskaitoje atsispindės etinio poveikio priemonės (įspėjimai) dėl garbės, orumo, privatumo, asmens duomenų apsaugos ir administracinio poveikio priemonės (įspėjimai, baudos) dėl Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų. Bus aptariamoms teisminės praktikos padiktuotos imperatyvios normos, traktuojančios etinio poveikio priemonę kaip administracinę, pastarąją taikant ne vyriausiajam redaktoriui, o viešosios informacijos rengėjui, prieštaringos kolizijos ir problemiška, „išplauta“ atsakomybė, taip pat iš to išplaukiantys pasiūlymai, kaip išvengti panašių sudėtingų situacijų. Antra vertus, objektas – žmogaus teisių ir demokratinės žiniasklaidos prigimties santykis – itin specifinis, kai kurie sprendimų aspektai nesiderina su administracine teise. Todėl šioje ataskaitoje ypatingas dėmesys skiriamas administracinių teismų sprendimams, jų pasekmėms ir išvadoms dėl būtinų teisės aktų pataisų. Įstatymų leidėjas turi aiškiai apsispręsti, kurios poveikio priemonės – etinio pobūdžio ir kurios yra administracinės, taip pat, atsižvelgiant į žiniasklaidos esmę ir darbo pobūdį, suderinti Visuomenės informavimo įstatymo straipsnius, apibrėžiančius žurnalistų etikos inspektoriaus kompetenciją, su kitų Seimui atskaitingų kontrolierių veiklos teisiniu reglamentavimu.

Kiekvienos ataskaitos ar analitinės apžvalgos tikslas – žiniasklaidos ir visuomenės santykių harmonizavimas. Pasižiūrėkime, kokie procesai ir tendencijos išryškėjo 2007-aisiais metais.

2. ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS 2007 M. VEIKLOS ATASKAITA

2.1. LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2007-09-25 NUTARIMO „DĖL ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS 2007 METŲ VEIKLOS ATASKAITOS“ ĮGYVENDINIMO APŽVALGA

2007 m. rugsėjo 25 d. Lietuvos Respublikos Seimas nutarimu „Dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus 2007 metų veiklos ataskaitos“ patvirtino žurnalistų etikos inspektoriaus (toliau – inspektorius) 2006 metų veiklos ataskaitą, pateiktą kartu su 2005-2006 metų analitine apžvalga, skirta nustatyti demokratinėms visuomenės informavimo priemonių kultūros plėtros gairėms.

Pritardamas žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos ataskaitai Seimas pateikė inspektoriumi eilę siūlymų:

1) inicijuoti, kad būtų sukurta visuomenės informavimo internetu srities savitvarkos sistema ir priimtas šios srities viešosios informacijos rengėjų etikos kodeksas;

2) stiprinti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos administracinius gebėjimus viešosios informacijos stebėsenos srityje, pasitelkiant naujas technologijas ir interneto plėtrą;

3) parengti ir Seimo rudens sesijoje pateikti Seimui pasiūlymus dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso papildymo, kad būtų nustatyta teisinė atsakomybė už Inspektoriaus teisėtų nurodymų nevykdymą ir įtvirtinta teisės norma, reglamentuojanti, kad tais atvejais, kai administracinė atsakomybė traukiamas asmuo vengia atvykti administracinio teisės pažeidimo, numatyto Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214⁽¹⁹⁾ straipsnio 1 ir 2 dalyse, protokolui surašyti pagal įgaliojimą šią bylą nagrinėti arba surašyti šioje byloje protokolą pareigūno šaukimą, protokolas gali būti surašytas ir nedalyvaujant administracinė atsakomybė traukiamam asmeniui;

4) pateikti Seimo valdybos 2007 m. balandžio 13 d. sprendimu Nr. 1527 sudarytai darbo grupei įstatymų ir kitų teisės aktų projektus, susijusius su Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų veiksmingesniu įgyvendinimu;

5) skirti daugiau dėmesio Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatų, susijusių su asmens duomenų tvarkymo pažeidimais visuomenės informavimo priemonėse, įgyvendinimui;

6) parengti ir Seimo rudens sesijoje pateikti Visuomenės informavimo įstatymo 49 ir 50 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą, kuriuo, atsižvelgiant į asmens duomenų teisinės apsaugos reikalavimus, būtų pakeista Inspektoriaus sprendimų paskelbimo tvarka, taip pat Seimo nutarimo „Dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos reglamento patvirtinimo“ pakeitimo projektą;

7) parengti ir Seimui rudens sesijoje pateikti pasiūlymus dėl teisės nuostatų, reglamentuojančių duomenų apie visuomenės informavimo priemonių dalyvius deklaravimą, veiksmingesnio įgyvendinimo ir kontrolės, taip pat pasiūlymus dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų parengtos informacijos apie jų veiklą skleidimo visuomenės informavimo priemonėse griežtesnio reglamentavimo.

Pažymėtina, kad dalis Seimo nutarime inspektoriumi pateiktų siūlymų buvo įgyvendinta, tačiau siūlymai susiję su Visuomenės informavimo įstatymo bei Administracinių teisės pažeidimų kodekso atitinkamų straipsnių projektų parengimu ir pateikimu Seimui rudens sesijoje nebuvo realūs dėl tokių siūlymų įgyvendinimo termino.

Kadangi Seimas pavedė inspektoriumi inicijuoti, kad būtų sukurta visuomenės informavimo internetu srities savitvarkos sistema ir priimtas šios srities viešosios informacijos rengėjų etikos kodeksas, šiuo klausimu pažymėtina, kad inspektoriumi buvo patikėtos kai kurios kitai valstybės institucijai, t.y. Informacinės visuomenės plėtros komitetui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Komitetas), įstatymu nustatytos funkcijos.

Informacinės visuomenės paslaugų įstatyme nustatyta, kad Komitetas skatina verslo, profesinės ir vartotojų asociacijas, atstovaujančias paslaugų teikėjams ir (ar) paslaugų gavėjams,

rengti ir tvirtinti elgesio (etikos) kodeksus, reglamentuojančius paslaugų teikėjų veiklą, ypač dėl nepilnamečių ir žmogiškojo orumo apsaugos. Įstatyme taip pat numatyta ir Komiteto iniciatyva, kad minėtos asociacijos teiktų elgesio (etikos) kodeksų projektus, elgesio (etikos) kodeksų taikymo ir jų įtakos praktikai, susijusiai su elektronine komercija, įvertinimus Europos Bendrijų Komisijai ir Komitetui. Nustatyta, kad šiais klausimais Komitetas turi teisę kreiptis į teismą su reikalavimu, kad verslo, profesinės ir vartotojų asociacijos, atstovaujančios paslaugų teikėjams ar paslaugų gavėjams, pakeistų jų parengtus paslaugų teikėjų veiklą reglamentuojančius elgesio (etikos) kodeksus, jei jie neatitinka suderintos srities.

Vis dėlto atsižvelgdamas į tokį Seimo siūlymą, inspektorius 2007 m. lapkričio 29 d. kartu su Mykolo Romerio universitetu surengė pirmąją forumo „Saviraiškos laisvė internete: komunikacija, teisė, etika“ diskusiją, siekdamas atkreipti dėmesį į interneto teisinio reguliavimo ypatumus. Numatyta, kad diskusijos, kuriose savo nuomones dėl išigalinčios internetinės (pilietinės) žiniasklaidos kultūros, etikos bei teisinio reglamentavimo išsakys šios srities, mokslo ir žinių visuomenės bei reguliuojančių institucijų atstovai, bus rengiamos kasmet.

Vykdydamas siūlymą pateikti Seimo valdybos 2007 m. balandžio 13 d. sprendimu Nr. 1527 sudarytai darbo grupei įstatymų ir kitų teisės aktų projektus, susijusius su Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų veiksmingesniu įgyvendinimu, inspektorius pažymi, kad šie siūlymai darbo grupei buvo pateikti laiku. Nors darbo grupė savo darbą baigė 2007 m. liepos mėnesį, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo projektas Seime iki šiol nepradėtas svarstyti. Todėl siūlytina neatidėliotinai pradėti šio įstatymo projekto svarstymą Seime.

Dėl Seimo pateikto siūlymo inspektoriui skirti daugiau dėmesio Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatų, susijusių su asmens duomenų tvarkymo pažeidimais visuomenės informavimo priemonėse, įgyvendinimui, pažymėtina, jog 2008 m. vasario 1 d. Seimas priėmė naujos redakcijos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą. Naujoje įstatymo redakcijoje, kuri įsigalios nuo 2009-01-01, inspektoriaus iniciatyva buvo patikslinti tam tikri įstatymo straipsniai, susiję su inspektoriaus įgaliojimais asmens duomenų tvarkymo ir apsaugos reikalavimais visuomenės informavimo srityje. Manytina, kad Seimo siūlymas iš dalies buvo įgyvendintas.

Dėl Seimo siūlymo parengti ir Seimui rudens sesijoje pateikti pasiūlymus dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų parengtos informacijos apie jų veiklą skleidimo visuomenės informavimo priemonėse griežtesnio reglamentavimo, pažymėtina, kad šis Seimo siūlymas buvo pradėtas įgyvendinti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos atstovams dalyvaujant Teisingumo ministerijos sudarytoje darbo grupėje, skirtoje parengti naujos redakcijos Visuomenės informavimo apie ministro veiklą taisyklės. Kadangi darbo grupės priimtos taisyklės dar nėra patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės, todėl kol kas galioja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. liepos 16 d. nutarimu Nr. 908 „Dėl Visuomenės informavimo apie ministro veiklą taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 113-4217) patvirtintos Visuomenės informavimo apie ministro veiklą taisyklės. Atkreiptinas dėmesys, kad tam tikrų principų dėl valstybės ir savivaldybių institucijų visuomenės teikiamos informacijos reglamentavimas yra būtinas ir pačiame Visuomenės informavimo įstatyme.

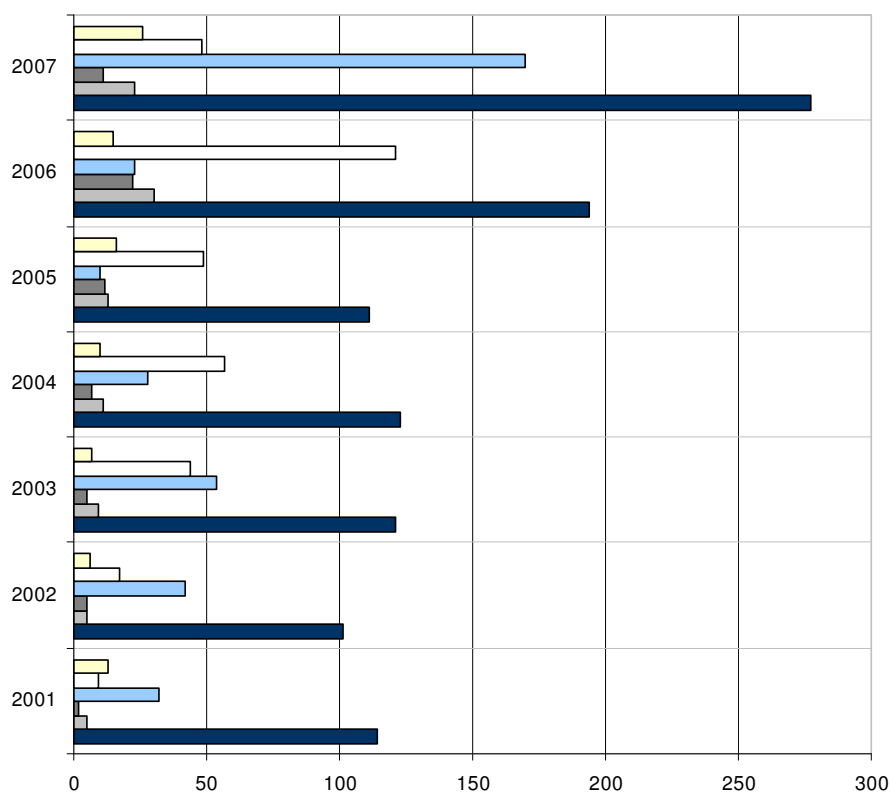
Kadangi Seimo pateikti siūlymai inspektoriui, susiję su Visuomenės informavimo įstatymo bei Administracinių teisės pažeidimų kodekso atitinkamais straipsniais nebuvo pateikti rudens sesijoje, šioje ataskaitoje minėti siūlymai bus aptariami konkrečiai. Taip pat bus pateikti siūlymai dėl kai kurių Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų, reglamentuojančios žurnalistų etikos inspektoriaus ir jo vadovaujamos Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos veiklą.

2.2. INSPEKTORIUI PATEIKTŲ SKUNDŲ IR PRIIMTŲ SPRENDIMŲ ANALIZĖ. ASMENS GARBĖS IR ORUMO, PRIVATUMO APSAUGOS PROBLEMAS

Inspektorius 2006 m. veiklos ataskaitoje, pateiktoje kartu su analitine apžvalga, buvo nagrinėjamos priežastys, dėl kurių vis daugėja skundų žurnalistų etikos inspektoriui. Ši tendencija išlieka, o bendras skundų, pateiktų inspektoriui, skaičius per ataskaitinius metus išaugo beveik 43 proc. (žr. 1 diagramą).

1 diagrama

2001-2007 m. gautų skundų ir priimtų sprendimų charakteristika

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
□ Viešai paskelbti sprendimai	13	6	7	10	16	15	26
□ Nenustatyta pažeidimų	9	17	44	57	49	121	48
■ Kiti pažeidimai (pagrindinių visuomenės informavimo principų, atsakymo teisės, nuomonių įvairovės)	32	42	54	28	10	23	170
■ Nustatyti teisės į privatų gyvenimą pažeidimai	2	5	5	7	12	22	11
□ Nustatyti garbės ir orumo pažeidimai	5	5	9	11	13	30	23
■ Pateikti (gauti) skundai	114	101	121	123	111	194	277

Kaip matyti iš 1 diagramoje pateiktų duomenų, 2007 m. nustatyta kiek mažiau garbės ir orumo bei teisės į privatų gyvenimą pažeidimų, tačiau keliskart padaugėjo kitų Visuomenės

informavimo įstatyme įtvirtintų reikalavimų nesilaikymo atvejų (170). Šie atvejai daugiausia susiję su pagrindiniais visuomenės informavimo principais ir jų laikymusi.

Visuomenės informavimo įstatymo (toliau – Įstatymas) 3 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai. Įstatymo 22 straipsnio 8 dalies 1 punkte nustatyta, kad viešosios informacijos rengėjai, skleidami informaciją visuomenei, neturi iškraipyti teisingos, nešališkos informacijos bei nuomonių ir panaudoti tai savanaudiškiems tikslams, o viešoji informacija yra nesuderinama su žurnalistinėmis kampanijomis, rengiamomis pagal išankstinius nusistatymus ar tenkinant grupinius, politinius interesus. To paties straipsnio 8 dalies 4 punkte viešosios informacijos rengėjams nurodoma neskelbti nepagrįstų, nepatikrintų, faktais neparemtų kaltinimų. Panašias pareigas Įstatymas nustato ir žurnalistams. Įstatymo 42 straipsnio 2 dalies 1 punkte teigiama, kad žurnalistas turi teikti teisingas, tikslias ir nešališkas žinias, kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis keliais šaltiniais; 5 punkte nustatyta pareiga informaciją rinkti ir skelbti tik etiškais ir teisėtais būdais. Nors šių principų turėtų laikytis tiek žurnalistai, tiek viešosios informacijos rengėjai, tačiau inspektoriaus 2007 m. priimtuose sprendimuose buvo užfiksuoti 144 aukščiau aptartų principų pažeidimai.

Įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad gerbdami nuomonių įvairovę, viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai turi visuomenės informavimo priemonėse pateikti kuo daugiau viena nuo kitos nepriklausomų nuomonių. Įstatymas neįvardina konkretaus būtino nuomonių skaičiaus, bet kelia sąlygą viešosios informacijos rengėjui ir skleidėjui kiekvienu atveju pateikti kaip galima daugiau tarpusavyje nesusijusių, vienas nuo kito nepriklausomų šaltinių nuomonių. Tokia įstatymo nuostata suponuoja nuomonių įvairovės principo esmę, kuri pažymi informacijos šaltinių svarbą siekiant kaip galima didesnio viešosios informacijos objektyvumo. Pažymėtina, kad per ataskaitinį laikotarpį išnagrinėjus asmenų skundus nustatyta 11 nuomonių įvairovės principo pažeidimo atvejų.

Įstatymo 19 straipsnio 3 dalyje nustatytas draudimas skleisti informaciją, pažeidžiančią nekaltumo prezumpciją. Šio principo esmė – asmuo negali būti laikomas pažeidęs Konstituciją ar įstatymus, kol jo kaltė neįrodyta teisme ir nėra priimtas galutinis ir neskundžiamas sprendimas. Visuomenės informavimo priemonių veikloje šis principas įgauna itin didelę reikšmę, o viešosios informacijos rengėjas, pažeidęs šį principą, laikomas peržengusiu teisės skleisti informaciją ribas. 2007 m. visuomenės informavimo priemonėse užfiksuoti 7 šio principo pažeidimai.

Įstatymo 15 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas fizinis asmuo, kurio garbę ir orumą žemina visuomenės informavimo priemonėje paskelbta tikrovės neatitinkanti, netiksli ar šališka informacija apie jį, taip pat kiekvienas juridinis asmuo, kurio dalykinei reputacijai ar kitiems teisėtiems interesams pakenkė tikrovės neatitinkanti, netiksli ar šališka informacija, turi teisę atsakyti, paneigdamas tikrovės neatitinkančią informaciją ar patikslindamas paskelbtą informaciją, arba pareikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas šio įstatymo 44 straipsnyje nustatyta tvarka paneigtų tikrovės neatitinkančią informaciją. Įstatymo 44 straipsnio 4 dalyje nustatyta, jei visuomenės informavimo priemonė, gavusi šio straipsnio paneigimą, nusprendžia jo neskelbti, ji privalo per dvi savaites nuo paneigimo gavimo dienos raštu atsakyti paneigimą pateikusiam asmeniui, nurodydama atsisakymo paskelbti paneigimą priežastis ir motyvus. Taigi Įstatymas ne tik nustato pareigą viešosios informacijos rengėjui paneigti tikrovės neatitinkančią informaciją apie asmenį, bet ir atsisakius tai padaryti, atsakyti asmeniui ir nurodyti priežastis, dėl kurių paneigimas nebus skelbiamas. Nagrinėjant asmenų skundus dar pasitaiko atvejų, kai viešosios informacijos rengėjai šią pareigą pamiršta. Ataskaitiniu laikotarpiu buvo nustatyti 5 tokie pažeidimai.

Kaip matyti iš 2 diagramoje pateiktų duomenų, per ataskaitinį laikotarpį daugiausia skundų inspektoriui buvo pateikta dėl spaudos leidiniuose paskelbtos informacijos įvertinimo. Šių skundų skaičius sudarė 67 proc. visų gautų skundų.

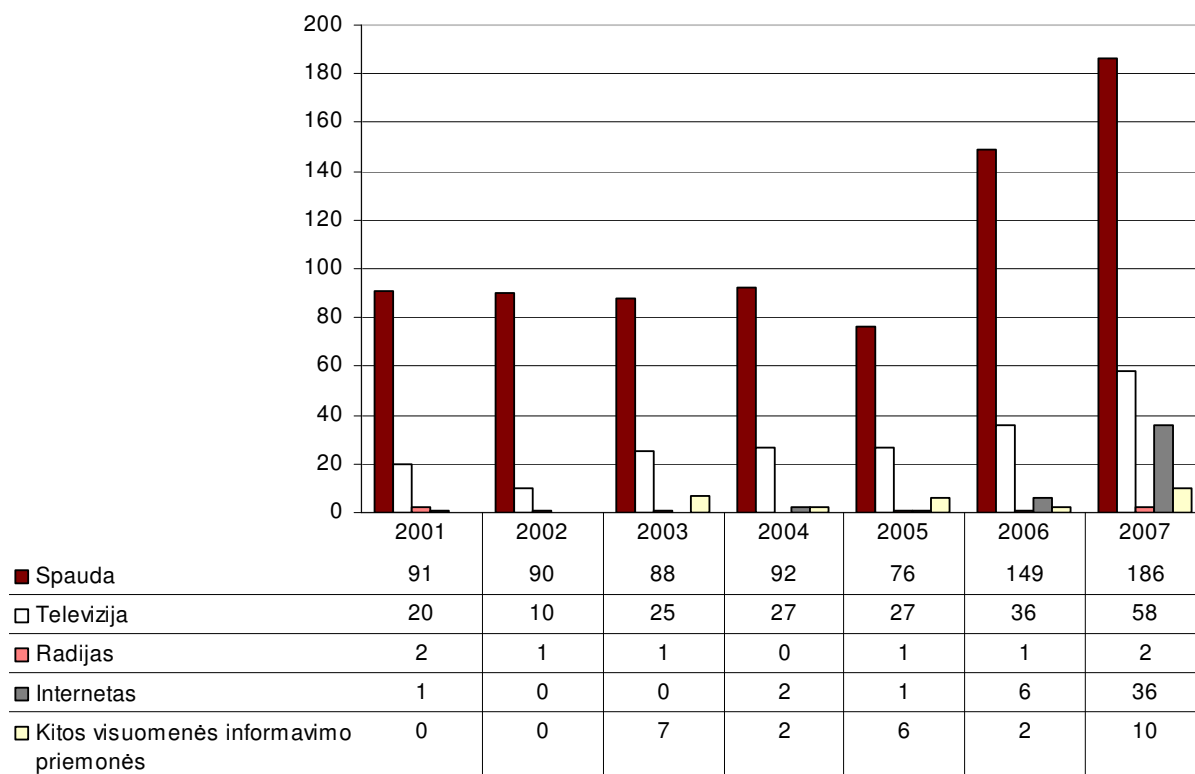
Santykinai padidėjo skundų skaičius ir dėl televizijos programose paskelbtos informacijos – šie skundai sudarė 21 proc. visų skundų skaičiaus.

Akivaizdi tendencija – skundų skaičiaus dėl interneto tinklalapiuose paskelbtos informacijos išaugimas. 2006 m. skundai dėl interneto tinklalapiuose paskelbtos informacijos buvo pavieniai, 2002-2003 m. tokių skundų iš viso nebuvo gauta. Manytina, kad skundų pasiskirstymas atitinkamose visuomenės informavimo srityse parodo ir šių sričių konkurencingumą arba įsitvirtinimą bendroje visuomenės informavimo rinkoje.

2005-2006 m. analitinėje apžvalgoje inspektorius atkreipė dėmesį į interneto žiniasklaidos išgalėjimą, atskirai aptarė interneto turinio teisinio reguliavimo problemas. Ataskaitinio laikotarpio statistiniai duomenys dėl internete paskelbtos informacijos dar labiau sustiprina išvadą dėl interneto, kaip ypatingo visuomenės informavimo segmento, įsitvirtinimo visuomenės informavimo plotmėje.

2 diagrama

2001-2007 m. gauti skundai pagal atskiras visuomenės informavimo sritis

2.3. VIEŠOJO IR „POPULIARAUS“ ASMENS SKIRTUMAI IR JŲ REIŠMĖ ŽINIASKLAIDOJE. VIEŠASIS (VISUOMENĖS) INTERESAS

Nagrinėdamas suinteresuotų asmenų skundus, žurnalistų etikos inspektorius dažnai susiduria ir su pernelyg plačiai viešosios informacijos rengėjų taikomu viešojo asmens kriterijumi. Dar plačiau visuomenės informavimo priemonių veikloje yra suvokiamas viešasis interesas.

Viešasis asmuo – tai valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų ar savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kitas asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams (Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 60 dalis).

Viešasis yra toks asmuo, kurio priimami sprendimai turi realią įtaką visuomenei, yra visuomeniškai svarbūs. Tuo tarpu visos šou žvaigždės, sporto, verslo, meno ar pramogų pasaulio atstovai, žinomi ir populiarūs visuomenės veikėjai, nepaisant sukurto jų įvaizdžio, ne visuomet turės realią įtaką visuomenėje, o jų sprendimai ne visada gali būti laikomi visuomeniškai svarbiais. Manytina, jog sąvokos „viešasis asmuo“ įtvirtinimas įstatyme pašalina nesąžiningų ir nepagrįstų interpretacijų galimybes bei įneša teisinio tikrumo visuomenės informavimo srityje.

Nors nagrinėjama sąvoka po truputį įsigali žiniasklaidoje, vis dėl to praktikoje kyla klausimų dėl kai kurių asmenų priskyrimo viešiesiems asmenims pagal jų užimamas pareigas. Pažymėtina, kad Visuomenės informavimo įstatyme nustatyta viešojo asmens sąvoka nėra galutinė, todėl inspektorius skundų nagrinėjimo praktikoje neretai iškildavo klausimų, ar tam tikri asmenys laikytini viešaisiais. Atitinkamuose sprendimuose inspektorius yra nusprendęs, kad antstolio, lobisto veikla atitinka viešojo asmens kriterijus, todėl šias pareigas užimančių asmenų kritikos ir veiklos komentavimo ribos gali būti platesnės nei privataus asmens. Inspektorius taip pat yra pripažinęs, kad kandidatai į Lietuvos Respublikos Seimo ar vietos savivaldos institucijų narius viešaisiais asmenimis tampa tik tada, jeigu laimi rinkimus arba jų kandidatavimo į šias pareigas metu. Tačiau dėl tokių aplinkybių, kaip kandidatų buvusio asmens neišrinkimas ir (ar) kandidato statuso praradimas, asmuo netampa viešuoju.

Tuo tarpu pasisakydamas dėl visuomenėje žinomo, populiaraus atlikėjo (dainininko) atitikimo viešojo asmens kriterijams, inspektorius nusprendė, kad dainininkas nelaikytinas viešuoju asmeniu, nes dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat nedalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, jo sprendimai bei nuolatinė veikla neturi reikšmės viešiesiems reikalams. Tokios pačios nuomonės laikėsi ir Vilniaus apygardos administracinis teismas 2007 m. balandžio 6 sprendime konstatuodamas, kad Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 60 dalyje įtvirtinta definityvinės normos lingvistinė ir loginė analizė leidžia teigti, jog muzikos atlikėjo ar šou verslo atstovo veikla nėra nuolatinio pobūdžio, jam nėra suteikti viešojo administravimo įgaliojimai, jis taip pat nadministruoja ir viešųjų paslaugų teikimo bei jo vykdoma veikla nedaro jokios įtakos viešiesiems reikalams, todėl jis neatitinka viešąjį asmenį charakterizuojančių požymių. Teismas sprendime pažymėjo, kad žodis „viešasis“ (lot. „publicus“) tiesiog reiškia visuomeninį, atvirą, viešą, laikomas žodžio „privatus“ (angl. „private“) antonimu. Amerikiečių teisinių terminų žodyne minėtas žodis (angl. „public“) apibrėžiamas kaip susijęs su valstybe, tauta arba visa visuomene, kaip visiems atviras, žinomas, kaip bendras visiems arba daugumai <...>. Paprastai žodžiai „valstybinis“ ir „viešasis“ vartojami veiklos ir santykių apibūdinimui, kurie nėra priskiriami privačiam sektoriui, privačiam gyvenimui.¹

¹ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2007 m. balandžio 6 d. sprendimas (administracinėje byloje Nr. I-5698-20/2007, procesinio sprendimo kategorija 25)

Taigi, iš aukščiau aptartų argumentų darytina išvada, kad Visuomenės informavimo įstatyme nustatyta viešojo asmens sąvoka netaikytina populiarių, žinomų visuomenės veikėjų atžvilgiu ir šių veikėjų nesieja su viešojo asmens kriterijais, jei jų nuolatinė veikla neturi reikšmės viešiesiems reikalams. Šiuo klausimu svarbu, kad žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai suprastų, jog informacijos susižinojimą apie viešąjį asmenį lemia visuomenės interesas, tuo tarpu informacijos apie populiarių, visuomenėje gerai žinomą veikėją – visuomenės smalsumas. Informacija apie žinomą ir populiarių visuomenėje asmenį neturi visuomenės intereso. Taigi visuomenės interesas neapima ir būtinybės žinoti tokio asmens privataus, šeimos gyvenimo detalių ar asmeninių savybių.

Kaip matyti, viešojo asmens sąvoka glaudžiai siejasi su visuomenės intereso apibrėžimu. Ir nors pastaroji sąvoka neapibrėžta įstatymuose, žinotina, jog žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, paskleidęs tam tikrą įstatymų saugomą informaciją apie asmenį, turi pagrįsti, ar ši informacija atitinka teisėtą visuomenės interesą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas yra pažymėjęs, kad teisėtas visuomenės interesas suprantamas kaip visuomenės teisė gauti informaciją apie įstatymo saugomą žmogaus privatų gyvenimą tais atvejais, kai būtina apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves nuo neigiamų pasekmių.²

Todėl jei nepaskelbus viešosios informacijos rengėjo surinktos įstatymų saugotinos informacijos apie asmens privatų gyvenimą, visuomenės teisėms ir laisvėms objektyviai nekiltų neigiamų pasekmių, tokios informacijos viešinimas būtų laikomas netenkinančiu viešojo (visuomenės) intereso.

² Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1), Lietuvos teismų praktika // Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000.

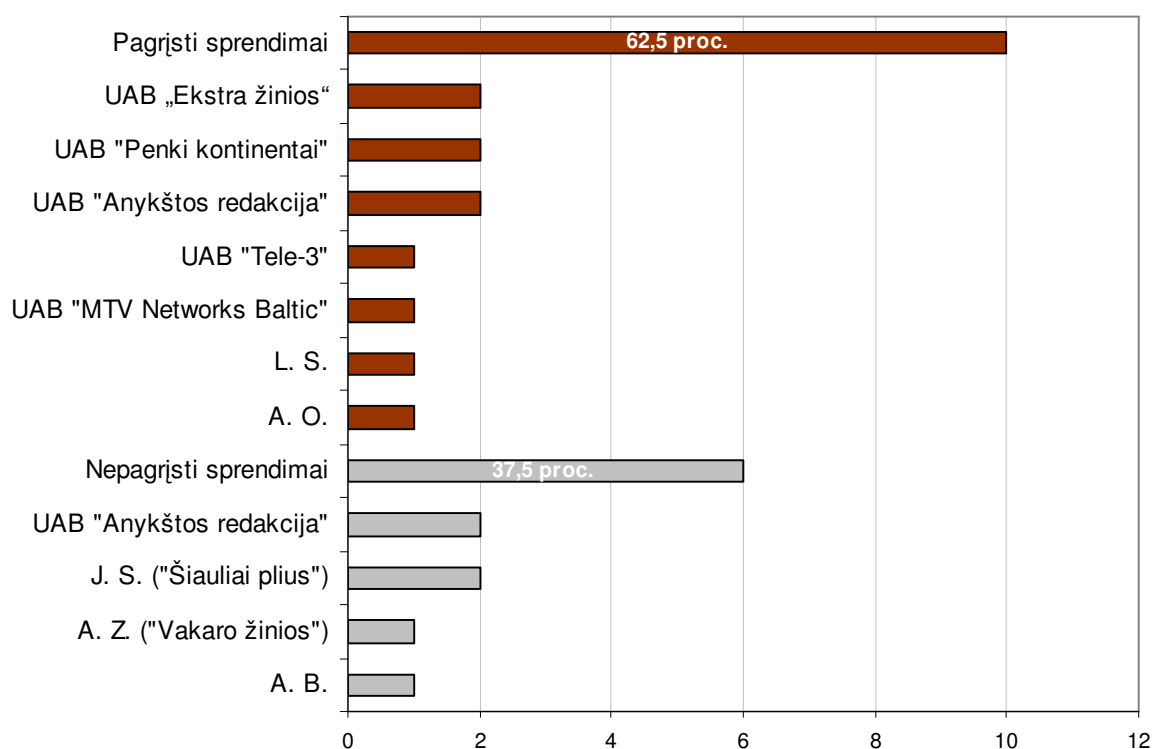
2.4. ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS ĮGALIOJIMŲ ĮGYVENDINIMO VISUOMENĖS INFORMAVIMO SFEROJE AKTUALIJOS

2.4.1. INSPEKTORIAUS SPRENDIMAI IR JŲ APSKUNDIMAS TEISMUI. TEISMUI APSKŪSTŲ INSPEKTORIAUS SPRENDIMŲ APŽVALGA

2007 m. pasižymėjo ne tik dideliu pareiškėjų aktyvumu pateikiant skundus inspektoriumi dėl visuomenės informavimo sritį reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų, atitinkamai padidėjusiu inspektoriumi priimamų sprendimų skaičiumi, bet ir gausesne teismine praktika. Įvertinus inspektoriumi pateiktų skundų ir dėl jų priimtų sprendimų, taip pat inspektoriumi išnagrinėtų administracinių teisės pažeidimų bylų ir pritaikytų nuobaudų skaičių, nekelia nuostabos tai, kad inspektoriumi priimti sprendimai 2007 m. buvo dažniau skundžiami nei įprastai. Todėl 2007 m. inspektoriumi veikloje galima būtų pavadinti „bylinėjimosi“ metais.

3 diagrama

Vilniaus apygardos administracinio teismo 2007 m. priimti sprendimai dėl inspektoriumi sprendimų pagrįstumo

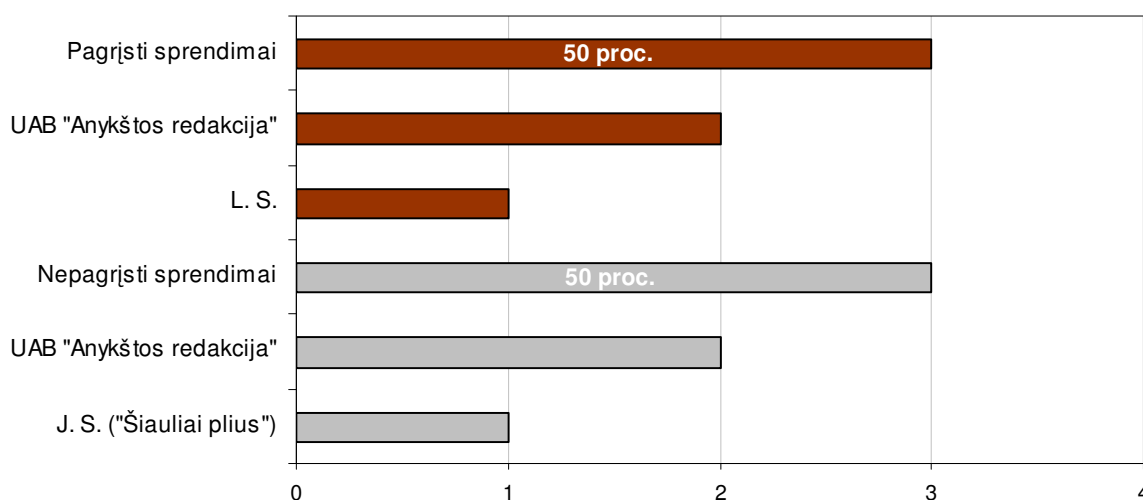
Visuomenės informavimo įstatymo 49 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad inspektoriumi sprendimai gali būti skundžiami teismui. Nors Visuomenės informavimo įstatyme nenumatyta, kokiems teismams – administraciniams ar bendrosios kompetencijos – teisingos bylos dėl inspektoriumi priimtų sprendimų teisėtumo, teismų praktiką šiuo klausimu iki šiol formavo Lietuvos administraciniai teismai, nagrinėjantys bylas, iškeltas suinteresuotų asmenų, kurių netenkina inspektoriumi atliekamo skundų nagrinėjimo rezultatai ar priimti sprendimai.

Per 2007 m. Vilniaus apygardos administracinis teismas, išnagrinėjęs 16 administracinių bylų (iš jų 2 administracinių teisės pažeidimų bylas) dėl inspektoriaus sprendimų (nutarimų) panaikinimo, priėmė atitinkamus sprendimus (žr. 3 diagramą). Iš šios informacijos matyti, kad 62,5 proc. inspektoriaus priimtų sprendimų pripažinti kaip pagrįsti, ir 37,5 proc. – kaip nepagrįsti.

Tačiau, kaip rodo praktika, pirmosios instancijos teismo sprendimai ginčo šalių paprastai netenkina, todėl beveik visada yra išnaudojama galimybė teismo sprendimą apskųsti apeliacine tvarka. Ataskaitiniu laikotarpiu Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme buvo išnagrinėtos 6 administracinės bylos (iš jų 1 administracinio teisės pažeidimo byla) dėl žemesnės instancijos teismo priimtų sprendimų, liečiančių inspektoriaus priimtus sprendimus. Šiame teisme aukščiau minėtoji statistika kiek kitokia – tik 50 proc. visų bylų nagrinėjimo rezultatai 2007 m. baigėsi inspektoriaus priimtų sprendimų (nutarimų) naudai (žr. 4 diagramą).

4 diagrama

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. priimti sprendimai dėl žemesnės instancijos teismo sprendimų pagrįstumo

„Tikrąją“ administracinių teismų praktiką formuoja Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, jo priimtose nutartyse yra galutinės ir neskundžiamos. Būtent dėl to atskiros nutartys vertos išsamesnio aptarimo ir analizės. Bendra tendencija šio teismo nutartyse ta, jog teismas iš esmės nė karto nepasisakė dėl žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimų pagrįstumo materialinių teisės normų taikymo atžvilgiu, ko iš teismo yra visada tikimasi. Kaip rodo praktika, gilnamasi tik į formalius procedūrinius reikalavimus, tokius kaip: 1) ar toks sprendimas tinkamai įformintas ir (ar) paskelbtas; 2) ar sprendimu išpėtas tinkamas subjektas ir pan. Būtent tokie inspektoriaus sprendimų formos, bet ne turinio trūkumai ir lėmė minėtuju nepalankiu žurnalistų etikos inspektoriui Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutarčių priėmimą.

Iš aukščiau paminėtu inspektoriaus sprendimų „trūkumu“ plačiausiai reikėtu aptarti tą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismų praktiką, kurioje nustatyta, kad inspektorius, išpėdamas laikraščio vyriausiąją redaktorių dėl Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimų, išpėjo netinkamą subjektą. Šis klausimas plačiau aptariamas kitame skyriuje.

2.4.2. VIEŠOSIOS INFORMACIJOS RENGĖJO TEISINIS STATUSAS. REDAKTORIAUS ATSAKOMYBĖ UŽ VISUOMENĖS INFORMAVIMO PRIEMONĖS TURINĮ

Visuomenės informavimo įstatyme nustatyta ne tik viešosios informacijos rengėjo sąvoka ir teisinis statusas, bet ir imperatyviai nustatyta viešosios informacijos rengėjo pareiga paskirti asmenį, atsakingą už visuomenės informavimo priemonės turinį. Atsižvelgiant į tai, kad kiekviena visuomenės informavimo priemonė (viešosios informacijos rengėjas) turi tokią pareigą, inspektorius, išnagrinėjęs skundą ir nustatęs atitinkamus Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimus, visuomet išpėdavo būtent viešosios informacijos rengėjo paskirtą asmenį, atsakingą už visuomenės informavimo priemonės turinį, beje, viešai nurodytą kiekvieno laikraščio metrikoje.

Ilgainiui tokia praktika dėl atsakomybės subjekto formavosi ne tik inspektoriaus skundų nagrinėjimo, bet ir administracinių teismų praktikoje nagrinėjant administracines bei administracinių teisės pažeidimų bylas.

Redaktoriaus, kaip atsakingo už visuomenės informavimo priemonės turinį subjekto, klausimas iškilo 2007 m. pabaigoje Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui priėmus galutinę ir neskundžiamą nutartį administracinėje byloje *J. S., UAB „Telereņa“ v. žurnalistų etikos inspektorius* (2007-12-03 nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁸-836/2007).

Šioje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas padarė išvadą, kad atlikdamas savo funkcijas, žurnalistų etikos inspektorius išpėjo netinkamą subjektą – laikraščio vyriausiąją redaktorę. Pažymėtina, kad ankstesnėje teisminėje praktikoje išpėjimo subjekto tinkamumo klausimas buvo paliestas tik kartą, tačiau ne administracinėje, bet administracinio teisės pažeidimo byloje. Minėtąją išvadą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas argumentavo tuo, kad pagal Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 2 dalies 1 punktą, atlikdamas šio straipsnio 1 dalyje nurodytas funkcijas, žurnalistų etikos inspektorius gali išpėti viešosios informacijos rengėjus ir platintojus apie pastebėtus visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus ir reikalauti juos pašalinti. Vadovaujantis Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 62 dalimi, viešosios informacijos rengėjas – transliuotojas, leidykla, kino, garso ar vaizdo studija, informacijos, reklamos agentūra, redakcija, informacinės visuomenės informavimo priemonės valdytojas ar kitas asmuo, rengiantis ar pateikiantis skleisti viešąją informaciją, o šio įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad viešosios informacijos rengėjais ir (ar) skleidėjais, išskyrus informacinės visuomenės informavimo priemonių valdytojus, gali būti tik Lietuvos Respublikoje įstatymų nustatyta tvarka įregistruoti juridiniai asmenys ir užsienio juridinių asmenų ar kitų organizacijų filialai. Teismas nurodė, kad nei redakcija, nei vyriausioji redaktorė nėra nustatyta tvarka įregistruoti juridiniai asmenys – viešosios informacijos rengėjai ar skleidėjai. Tokiu tinkamai įregistruotu asmeniu yra tik bendrovė, leidžianti laikraštį, todėl inspektorius išpėjimą galėjo skirti ne laikraščio vyr. redaktorei, o bendrovei, leidžiančiai laikraštį.

Ši Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išvada iš esmės keičia ligšiolinę žurnalistų etikos inspektoriaus taikytą visuomenės informavimo teisės normų praktiką. Vadinasi, iki šiol inspektoriaus sprendimai, kuriais dėl pastebėtų visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės pažeidimų būdavo išpėjami vyriausieji redaktoriai ar redaktoriai, yra priimti netinkamo subjekto atžvilgiu. Su tokia Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo formuojama praktika žurnalistų etikos inspektorius nesutinka. Manytina, kad toks inspektoriaus išpėjimo, kaip etinio poveikio priemonės, legitimumo išaiškinimas, jei ir atitinka teisės aktų reikalavimus dėl viešosios informacijos rengėjo teisinio statuso, tačiau akivaizdžiai prasilenkia su kita, bet imperatyvia Visuomenės informavimo įstatymo nuostata dėl atsakingo už visuomenės informavimo priemonės turinį asmens paskyrimo ir jo asmeninės atsakomybės už viešosios informacijos turinį. Nors žurnalistų etikos inspektorius gerbia galutinius ir neskundžiamus Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimus, tačiau naudojasi teise juos kritikuoti. Žurnalistų etikos

inspektoriaus nuomone, minėtoji Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis buvo priimta tik paviršutiniškai analizuojant Visuomenės informavimo įstatyme įtvirtintas teisės normas ir tinkamai neįvertinus faktinių bylos aplinkybių. Teismas nesistemiškai aiškino Visuomenės informavimo įstatymą, todėl iškreipė jo tikrąją prasmę.

Akivaizdu, kad Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 62 dalyje pateikta viešosios informacijos rengėjo sąvoka apima ne tik juridinius, bet ir fizinius asmenis, neturinčius juridiniams asmenims būdingo civilinio-teisinio subjektiškumo ir kitų juridinio asmens požymių. Be to, minėtoje straipsnio dalyje aiškiai nurodyta, kad „redakcija“ yra vienas iš viešosios informacijos rengėjams priskirtinų savarankiškų subjektų. Tokiu subjektu gali būti ir „kitas asmuo, rengiantis ar pateikiantis skleisti viešąją informaciją“. Akivaizdu, kad ši formuluotė liečia ne tik juridinius asmenis. Taigi viešosios informacijos rengėju įstatymų leidėjas aiškiai įvardija tiek juridinio asmens požymius turinčius subjektus (transliuotojas, leidykla), tiek ir visuomenės informavimo priemonės redakcijas ar kitus asmenis, rengiančius ar pateikiančius skleisti viešąją informaciją. Pažymėtina, kad redakcijas kaip struktūrinius padalinius paprastai steigia visuomenės informavimo priemonės, veikiančios leidybos ar periodikos srityje. Kadangi pagal Visuomenės informavimo įstatymo nuostatas viešosios informacijos rengėjais taip pat yra ir transliuotojai (retransliuotojai), kuriuose paprastai nsteigiamos redakcinės kolegijos arba redakcijos skyriai, Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje minimas juridinio asmens reikalavimas būtų taikytinas transliuotojų ir retransliuotojų veikloje, kadangi šių viešosios informacijos rengėjų veikla yra specialiai reglamentuota, pagrįsta licencine veiklos priežiūra (licencijos išdavimu, licencijos sąlygų priežiūra ir laikymosi kontrole, licencijos galiojimo sustabdymu ir licencijos atėmimu). Atkreiptinas dėmesys, kad 2000-08-29 Visuomenės informavimo įstatymo, galiojusio iki 2004-05-01 (Žin., 2000, Nr. 75-2272) 23 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta: „Viešosios informacijos rengėjais ir (ar) platintojais gali būti Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių fiziniai asmenys bei visų rūšių įmonės ir organizacijos, įstatymų nustatyta tvarka įsteigusios įmonę ar savo įmonės padalinį Lietuvos Respublikoje, išskyrus šio straipsnio 4, 5, 6 dalyse ir kitų įstatymų nurodytus asmenis“. Šios Visuomenės informavimo įstatymo 23 straipsnio 2 dalies nuostatos buvo pakeistos siejant su aktualia būtinybe pakeisti įstatymo nuostatas dėl transliuotojų licencijavimo tvarkos, neterminuotų licencijų išdavimo ir kitų sąlygų nustatymo, todėl nuo 2004-05-01 įsigaliojus Visuomenės informavimo įstatymo 1, 2, 23, 24, 29, 31, 32, 33, 35, 38, 39, 47, 48, 49, 51, 53 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 25, 41 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir įstatymo papildymo 56 straipsniu bei priedu įstatymui (Žin., 2004, Nr. 73-2515) Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje minimas juridinio asmens reikalavimas sistemaiškai taikytinas tik transliuotojų ir retransliuotojų veikloje, kiek tai siejasi su licencijų išdavimu ir jų turinio priežiūra, kurią vykdo Lietuvos radijo ir televizijos komisija. Todėl norint tinkamai suvokti tikrąją įstatymų leidėjo valią, būtina pasitelkti istorinį teisės aiškinimo metodą ir sistemaiškai aiškinti Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 62 dalyje įtvirtintą viešosios informacijos rengėjo sąvoką.

Nuo pirmosios Visuomenės informavimo įstatymo redakcijos (Žin., 1996, Nr. 82-1971) buvo įtvirtinta viešosios informacijos rengėjo sąvoka, pagal kurią viešosios informacijos rengėju buvo laikoma – leidykla, radijo, televizijos stotis, kino, garso, vaizdo studija, agentūra, redakcija ar kitas ūkio subjektas, renkantis ir rengiantis informaciją visuomenei. Šios redakcijos Visuomenės informavimo įstatymo 10 straipsnyje buvo numatyta, kad kiekvieno viešosios informacijos rengėjo savininkas privalo paskirti asmenį (vyriausiąjį redaktorių, redaktorių, laidos vedėją), kuris atsako už visuomenės informavimo priemonės turinį. Be to, įstatyme numatyta, kad viešosios informacijos rengėjas privalo parengti ir patvirtinti vidaus tvarkos taisyklės, jas viešai paskelbti ir jų laikytis. Šiose vidaus tvarkos taisyklėse turi būti reglamentuoti viešosios informacijos rengėjų ir asmenų, besiverčiančių visuomenės informavimo veikla, tarnybinės pareigos bei pavaldumas, tarpusavio santykiai bei skleidžiančiojo informaciją apsauga nuo galimo jo laisvės varžymo.

Nei 1996 m., nei 2000 m. ar vėlesnėse Visuomenės informavimo įstatymo redakcijose viešosios informacijos rengėjo sąvoka (apibrėžimas) ir jo pareiga paskirti asmenį, atsakingą už visuomenės informavimo priemonės turinį, iš esmės nepasikeitė.

Nuo 2006 m. rugsėjo 1 d. viešosios informacijos rengėju imtas vadinti transliuotojas, leidykla, kino, garso ar vaizdo studija, informacijos, reklamos agentūra, redakcija, informacinės visuomenės informavimo priemonės valdytojas ar kitas asmuo, rengiantis ar pateikiantis skleisti viešąją informaciją (Žin., 2006, Nr. 82-3254). O šios įstatymo redakcijos 22 straipsnio 7 dalyje numatyta, kad kiekvienas viešosios informacijos rengėjas ar jo dalyvis turi paskirti asmenį (vyriausiąjį redaktorių, redaktorių, laidos vedėją), kuris atsako už visuomenės informavimo priemonės turinį. Kai viešosios informacijos rengėjas ir dalyvis yra tas pats fizinis asmuo, jis atsako už savo viešosios informavimo priemonės turinį.

Retrospektyviai analizuojant Visuomenės informavimo įstatymą, matyti, kad keitėsi tik viešosios informacijos rengėjo teisinio statuso apibrėžimas: 1) 1996 m. redakcijos Visuomenės informavimo įstatymo 30 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad viešosios informacijos rengėjo arba platintojo savininkas gali būti tik Lietuvos Respublikos pilietis ar Lietuvos Respublikoje registruotas juridinis asmuo; 2) 2000 m. redakcijos Visuomenės informavimo įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Viešosios informacijos rengėjais ir (ar) platintojais gali būti Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių fiziniai asmenys bei visų rūšių įmonės ir organizacijos, įstatymų nustatyta tvarka įsteigusios įmonę ar savo įmonės padalinį Lietuvos Respublikoje, išskyrus šio straipsnio 4, 5, 6 dalyse ir kitų įstatymų nurodytus asmenis; 3) 2006 m. redakcijos Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad viešosios informacijos rengėjais ir (ar) skleidėjais, išskyrus informacinės visuomenės informavimo priemonių valdytojus, gali būti tik Lietuvos Respublikoje įstatymų nustatyta tvarka įregistruoti juridiniai asmenys ir užsienio juridinių asmenų ar kitų organizacijų filialai.

Pažymėtina, kad viešosios informacijos rengėjas, kaip juridinis asmuo, nuo 2004 m. atsirado dėl transliavimo sferos reglamentavimo pokyčių siejant su Europos Sąjungos teisės aktų (1989 m. spalio 3 d. Tarybos direktyva 89/552/EEB; 1997 m. birželio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/36/EB, iš dalies pakeičianti Tarybos direktyvą 89/552/EEB) dėl kai kurių valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, skirtų vertimuisi televizijos programų transliavimu, suderinimo įgyvendinimu, t.y. su tam tikrais teisės aktų reikalavimais televizijos transliavimo srityje.

Priimdamas aukščiau minėtąją, inspektoriaus nuomone, kontroversišką nutartį, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas visiškai neatsižvelgė į Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 7 dalyje įstatymo leidėjo suformuluotą pareigą kiekvienam viešosios informacijos rengėjui ar jo dalyviui paskirti asmenį (vyriausiąjį redaktorių, redaktorių, laidos vedėją), kuris atsako už visuomenės informavimo priemonės turinį. Ši teisės norma reikalauja, kad kiekviena visuomenės informavimo priemonė turėtų aiškiai išskirtą fizinį asmenį, kuriam pavedama šaltinių pateikiamos informacijos redagavimo bei sprendimo dėl visuomenės informavimo priemonės turinio teisė.

Akivaizdu, kad vyriausiasis redaktorius yra specialusis subjektas, kurio pagrindinis požymis yra tas, jog jam tenka atsakomybė už visuomenės informavimo priemonės turinio atitikimą įstatymų ir žurnalistinės etikos reikalavimams. Vyriausiasis redaktorius yra asmuo, kuris vadovauja leidiniui ir patvirtina jo turinį. Todėl vyriausiajam redaktoriui ar redaktoriui, kaip specialiajam už visuomenės informavimo priemonės turinį atsakingam subjektui, inspektorius iki šiol adresavo savo priimamus sprendimus, kuriuose nurodoma apie tam tikrą nustatytą atitinkamo asmens redaguojamos žiniasklaidos priemonės turinio neatitikimą Visuomenės informavimo įstatymo bei žurnalistų profesinės etikos normų reikalavimams. Priešingu atveju būtų paneigta įstatymų leidėjo valia aiškiai reglamentuoti atsakomybės už turinį subjektą ir netektų prasmės Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 7 dalies nuostatos. Todėl analizuojamoji Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis, inspektoriaus giliu įsitikinimu, prieštarauja tikriesiems įstatymų leidėjo ketinimams dėl

aiškaus tiesioginės atsakomybės už visuomenės informavimo priemonės turinį subjekto reglamentavimo.

Žurnalistų etikos inspektorius pagal savo kompetenciją veikia ypatingai subtilioje – žurnalistinės etikos normų laikymosi priežiūros srityje. Inspektoriui pagal Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 1 dalies 5 punktą yra pavesta vertinti, kaip informuojant visuomenę laikomasi Visuomenės informavimo įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytų visuomenės informavimo principų. Žurnalistinės etikos normų laikymasis yra esminis visuomenės informavimo principas. Etika (lot. ethica – dorovės filosofija, gr. ethos – paprotys, įprotis, būdas): 1. Mokslas, tiriantis dorovę; 2. Žmonių elgesio normos; 3. Filosofijos šaka, kurios objektas – gėris ir blogis, moralinė pareiga, įsipareigojimai bei elgsenos principai.³ Akivaizdu, kad etikos normos gali būti pritaikytos tik žmonių, t.y. fizinių asmenų atžvilgiu, nes tik žmogus suvokia atlikto veiksmo dorovinę ir etinę vertę. Žurnalistų etika – tai etikos normų rinkinys, taikomas specifinės profesijos atstovų, t.y. žurnalistų atžvilgiu. Taigi žurnalistinės etikos reikalavimų turi laikytis specialusis subjektas – žurnalistas. Pagal Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 72 dalį žurnalistas – tai fizinis asmuo, kuris profesionaliai renka, rengia ir teikia medžiagą viešosios informacijos rengėjui pagal sutartį su juo ir (ar) yra žurnalistų profesinės organizacijos narys. Nors redaktoriaus pareigybė nėra apibrėžta Visuomenės informavimo įstatyme, jos esmė išplaukia iš šio įstatymo 22 straipsnio 7 dalies turinio. Redaktoriui keliami ne mažesni profesiniai reikalavimai nei žurnalistui, todėl paprastai juo skiriamas yra žurnalistas profesionalas, turintis ilgametę redaktoriaus patirtį bei reikiamą kvalifikaciją. Be to, pažymėtina, jog visus paaiškinimus, susijusius su inspektoriaus tiriamais skundais, teikia laikraščių vyriausieji redaktoriai arba redaktoriai, tuo tik patvirtindami atitinkamus savo įgaliojimus ir kompetenciją, jog jie yra atsakingi už visuomenės informavimo priemonės turinį ir gali teikti paaiškinimus bei argumentus dėl jų redaguojamose spaudiniuose viešai paskelbtos informacijos.

Inspektorius yra valstybės pareigūnas, į kurį gali būti kreipiamasi dėl viešosios informacijos vertinimo žurnalistų profesinės etikos ir visuomenės informavimo principų laikymosi požiūriu. Jau vien pareigybės pavadinimas – žurnalistų etikos inspektorius – numato jo įgaliojimus spręsti dėl žurnalistų, t.y. fizinio asmens profesinės-etinės atsakomybės. Nagrinėjamu atveju nustačius žurnalistų etikos pažeidimą, žurnalistų etikos inspektoriaus taikoma atsakomybės rūšis – profesinė-etinė atsakomybė, kurios subjektu gali būti tik fizinis asmuo, todėl atitinkami vyriausieji redaktoriai, redaktoriai ar net paskiri žurnalistai visiškai pagrįstai gali būti inspektoriaus įspėti apie pastebėtą pažeidimą. Šiuo atveju akivaizdu, kad juridinis asmuo nėra ir negali būti profesinės-etinės atsakomybės subjektu. Žurnalistų etika liečia tik žmogų, t.y. fizinį asmenį, nes tik jis gali suvokti savo veiksmų etinę vertę, o jam adresuoti žurnalistų etikos inspektoriaus įspėjimai sulaukti siekiamų tikslų.

Vadovaujantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo logika, atsakomybė už ypatingos reikšmės sprendimą dėl laikraščio turinio – yra visiškai nuasmeninama, o tai leidžia suprasti, kad profesinė-etinė redaktoriaus atsakomybė dėl informacijos rinkimo, rengimo ir paskelbimo bei atsakomybė vykdant pagrindinę funkciją – laikraščio turinio redagavimą ir kontrolę yra išelminuojama. Laikantis tokios Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo koncepcijos, peršasi išvada, kad, spaudos leidinių turiniui žurnalistinė etika iš viso negalioja, nes joks fizinis asmuo dėl to negali būti įspėtas. Žurnalistų etikos inspektorius yra įsitikinęs, kad visų visuomenės informavimo priemonių turinys turi atitikti žurnalistų profesinės etikos normų reikalavimus, todėl nė vieno laikraščio, žurnalo ar kitos visuomenės informavimo priemonės atžvilgiu negali būti daroma jokių išimčių ir profesinės-etinės atsakomybės taikymo galimybė už turinį atsakingų asmenų atžvilgiu negali būti eliminuota. Taigi, profesinio-etinio pobūdžio santykiuose deklaruojama juridinio asmens atsakomybė atrodo dviprasmiškai, nes asmeninė atsakomybė yra nuasmeninama, o Visuomenės

³ Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius, leidykla „Žodynas“, 2007, 312 psl.

informavimo įstatymo nuostata, įpareigojanti paskirti atsakingą už visuomenės informavimo priemonės turinį asmenį, paverčiama visiškai deklaratyvia, t.y. neveiksminga.

Inspektorius yra tvirtai įsitikinęs, kad tiesioginis atsakomybės už viešosios informacijos rengėjo padarytus Visuomenės informavimo įstatymo ir žurnalistinės etikos pažeidimus subjektas, kaip tai ir įtvirtina Visuomenės informavimo įstatymas, yra paskirtas konkretus fizinis asmuo – vyriausiasis redaktorius, redaktorius, nes tik fizinis asmuo gali suvokti savo veiksmų prasmę ir pasekmes. Redaktorius negali būti pasyvus ir už nieką neatsakantis stebėtojas ar statistas, bet atsakingas ir aktyvus leidinio redakcijos vadovas.

Pažymėtina, jog praktinėje visuomenės informavimo priemonių veikloje nereti atvejai, kai tas pats asmuo eina ne tik vyriausiojo redaktoriaus ar redaktoriaus pareigas, bet taip pat renka ir rengia informaciją publikavimui kaip žurnalistas, o kartu yra dar ir leidinių leidžiančios bendrovės direktorius. Šiuo atveju akivaizdi žurnalisto-vyriausiojo redaktoriaus-direktoriaus sutaptis. Todėl neįsivaizduojama, kaip šiuo atveju sekant Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo logika, už konkrečios publikacijos turinį, kuriuo pažeidžiama atitinkamo asmens garbė ir orumas, privatumas ar kitos asmenines neturtinės vertybės, atsako ne jau minėtas konkrečias pareigas ir darbą spaudos leidinyje atliekantis žmogus, o teisine fikcija esantis juridinis asmuo, nurodomas kaip laikraščio leidėjas. Kol kas šis žurnalistų etikos inspektoriaus iškeltas klausimas lieka atviras ir tikimasi, jog minėtas aplinkybes atitinkančioje byloje, šiuo metu esančioje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo žinioje, bus rastas racionalus ir logiškas atsakymas. O kadangi nagrinėta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis turi precedentinę reikšmę, nuo 2007 m. pabaigos dėl visuomenės informavimo priemonėse nustatytų pažeidimų inspektorius nebegali įspėti visuomenės informavimo priemonėse dirbančių redaktorių.

Kitos ataskaitiniu laikotarpiu Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo priimtose nutartyse administracinėse ir administracinių teisės pažeidimų bylose esminių pokyčių žurnalistų etikos inspektoriaus vykdomoje visuomenės informavimo teisės taikymo veikloje nesukėlė.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007-06-01 nutartimi administracinėje byloje Nr. A¹⁰-554/2007 patenkino žurnalistų etikos inspektoriaus apeliacinį skundą ir administracinę bylą nutraukė, pripažinęs, jog atsakydamas į suinteresuotų asmenų paklausimus, kurie jokių teisinių pasekmių viešosios informacijos rengėjams nesukelia, žurnalistų etikos inspektorius neprivalo laikytis teisės aktų priėmimo ir paskelbimo procedūros.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-11-23 nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴-1073/07 taip pat patvirtino tinkamą teisės į privataus pobūdžio informaciją aiškinimą ir taikymą žurnalistų etikos inspektoriaus veikloje.

Tuo tarpu Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-11-23 ir 2007-11-30 nutartys administracinėse bylose Nr. A¹⁸-1072/2007 ir Nr. A2-1088/2007 žurnalistų etikos inspektoriui buvo nepalankios, nes teismo nuomone, žurnalistų etikos inspektoriui priimant sprendimą, buvo pažeistos pagrindinės administracinio akto priėmimo procedūros, kadangi pagal vieną skundą inspektorius priėmė du sprendimus, vieną adresuodamas pareiškėjui, o kitą – laikraščio redaktoriui.

Atkreiptinas dėmesys, kad iki šiol visos, tiek ataskaitiniu laikotarpiu, tiek anksčiau inspektoriaus iškeltos ir išnagrinėtos administracinių teisės pažeidimų bylos, kurių rezultatas administracinėn atsakomybėn patrauktų asmenų netenkino ir kurios dėl to atsidūrė administraciniame teisme, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo buvo įvertintos kaip bylos, kuriose žurnalistų etikos inspektorius tinkamai realizavo savo įgaliojimus nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio srityje.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-01-25 nutartimi administracinėje byloje Nr. N¹⁴-172/07 buvo patvirtintas tinkamas ligšiolinis žurnalistų etikos inspektoriaus praktikoje atliekamas Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo aiškinimas ir taikymas. Minėtoje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, kad LR ATPK 214¹⁹ straipsnio 1 dalies normos, kurios dispozicijoje yra nustatyta: „Neigiamą poveikį

nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos, kurios skelbimas ir platinimas ribojamas, skelbimo ir platinimo tvarkos ir (ar) neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos reikalavimų pažeidimas arba neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios draudžiamos skelbti viešosios informacijos, susijusios su asmens duomenų paskelbimu, paskelbimas“ pažeidimo konstatavimui neigiamų nurodytos veikos pasekmių tyrimas nėra reikalingas. Aktualus ir būtinas yra konkrečiu atveju paskelbtos informacijos turinio, pobūdžio vertinimas santykyje su įstatyme įvardintu kriterijumi – tai yra informacija, daranti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi. Svarbi teismo konstatuota aplinkybė yra tai, kad Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas nenumato išlygos draudžiamos informacijos skelbimui suinteresuotų asmenų sutikimu. Šioje administracinėje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat išaiškino, kad LR ATPK 214¹⁹ straipsnio 1 dalies pažeidimas gali būti padarytas tiek tyčia, tiek dėl neatsargumo, o egzistuojant įstatyminiam informacijos draudimui, šį draudimą pažeidusio asmens atsakomybės nešalina pažeidimo padarymo motyvai. Kitas svarbus išaiškinimas minėtoje byloje yra tas, jog Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 5 straipsnyje nurodytos skelbti informacijos draudimas yra besąlygiškas ir papildomai nereikalaujama nustatyti, ar paskelbtoji informacija sukėlė neigiamas pasekmes, ar tokių pasekmių nesukėlė.

Taigi remiantis teisės aktų nuostatomis dėl viešosios informacijos rengėjo teisinės atsakomybės pagrindų bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika administracinėse bylose, darytina išvada, kad šiuo metu dėl profesinio-etinio pažeidimo inspektorius gali priimti sprendimą kaip etinio poveikio priemonę tik juridinio asmens atžvilgiu. Toks sprendimas tiesiogiai nesukuria jokių neigiamų finansinių pasekmių, kadangi yra išimtinai etinio pobūdžio. Tačiau konkreti bauda už tam tikrą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytą pažeidimą, padarytą visuomenės informavimo priemonėje (214⁶ str., 214⁸ str., 214¹² str., 214¹⁴ str.) negali būti skiriama juridiniam asmeniui, kadangi juridinio asmens atsakomybė nėra reglamentuota. Taigi bauda skiriama visuomenės informavimo priemonės vyriausiajam redaktoriui.

Žiūrint į aukščiau minėtų poveikio priemonių prigimtį bei esmę, darytina išvada, kad turėtų būti visiškai priešingai nei yra – finansinė bauda, kaip materialinė sankcija, turėtų būti skiriama juridiniam asmeniui, turinčiam didesnę galimybę užtikrinti tokios poveikio priemonės įgyvendinimą, o profesinio-etinio poveikio priemonė skiriama fiziniam asmeniui, kurio veikloje keliami tam tikri profesiniai-etiniai reikalavimai ir jų laikymasis, todėl poveikio priemonė turi būti adresuojama redaktoriui ar kitam už visuomenės informavimo priemonės turinį atsakingam asmeniui.

Sutinkant su tokia situacijos dėl atsakomybės priemonių taikymo viešosios informacijos rengėjui analize, būtina padaryti tam tikrus pakeitimus Visuomenės informavimo įstatyme, nustatančius nekvestionuojamą teisę inspektoriui skirti įspėjimus vyriausiajam redaktoriui, o priimant naujos redakcijos Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksą atitinkamai apsispręsti dėl juridinių asmenų administracinės atsakomybės, kylančios dėl pažeidimų visuomenės informavimo srityje.

Šiame skyriuje buvo paminėta, kad Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje įspėjimo subjekto tinkamumo klausimas buvo paliestas tik kartą nagrinėjant administracinio teisės pažeidimo bylą. Taigi, 2005 m. gruodžio 22 d. nutartyje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sprendė klausimą dėl laikraščio „Laisvas laikraštis“ redaktoriaus atsakomybės už Respublikos Prezidento įžeidimą tam tikrose šio laikraščio publikacijose⁴. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214⁶ straipsnyje nustatyta, kad Respublikos Prezidento įžeidimas arba šmeižimas masinės informacijos priemonėse – užtraukia įspėjimą ar baudą nuo 500

⁴ Plačiau apie šiuos pažeidimus informacija pateikta ankstesnėse inspektoriaus veiklos ataskaitose.

lt. iki 1000 lt. Minėtame kodekso straipsnyje nepasakyta, kad toks pažeidimas užtraukia atsakomybę visuomenės informavimo priemonės redaktoriui ar kitam konkrečiam asmeniui.

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse kol kas nėra numatyta administracinė atsakomybė juridiniams asmenims (atsakomybė juridiniams asmenims numatyta tik Administracinių teisės pažeidimų kodekso projekte, kurį parengė ir 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimui pateikė Teisingumo ministerija – R. G. past.). Vadinasi, už Respublikos Prezidento įžeidimą arba šmeižimą visuomenės informavimo priemonėje administracinė atsakomybė gali kilti tik fiziniam asmeniui, o jų konkrečiu atveju galėjo būti tik du – *žurnalistas* arba *redaktorius*.

Iš bylos medžiagos matyti, kad ne visi straipsniai, už kuriuos atsakomybėn buvo traukiamas laikraščio redaktorius buvo parašyti jo – tai jis pažymi savo apeliaciniame skunde. Šiuos argumentus aptaria ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2005-12-22 nutartyje. Vis dėlto laikraščio redaktorius buvo pripažintas kaltu ir trauktinu atsakomybėn asmeniu už visose (ir ne jo rengtose) publikacijose padarytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214⁶ straipsnyje nustatytą pažeidimą. Dėl padaryto pažeidimo „Laisvo laikraščio“ redaktoriui paskirta bauda.

Analizuojant redaktoriaus, kaip atsakomybės subjekto, tinkamumo klausimą reikšminga tai, kad atmesdamas laikraščio „Laisvas laikraštis“ redaktoriaus argumentus kaip nepagrįstus, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad nepagrįsti yra redaktoriaus apeliacinio skundo teiginiai, jog jis kaip laikraščio „Laisvas laikraštis“ redaktorius negali būti administracinės atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214⁶ straipsnį subjektu, kadangi dalį straipsnių apie Respublikos Prezidentą rengė kiti autoriai. Teismas, remdamasis Visuomenės informavimo įstatymo 23 straipsnio 8 dalimi (šiuo metu galiojančio Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 7 dalis), kurioje nurodyta, jog kiekvienas viešosios informacijos rengėjas ar jo dalyvis turi paskirti asmenį (vyriausiąjį redaktorių, redaktorių, laidos vedėją), kuris atsako už visuomenės informavimo priemonės turinį, konstatuoja, kad laikraščio „Laisvas laikraštis“ redaktorius yra atsakingas už Respublikos Prezidentą įžeidžiančių straipsnių publikavimą šiame spaudos leidinyje.

Taigi Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, remdamasis Visuomenės informavimo įstatymo nuostata, kuri reglamentuoja redaktoriaus atsakomybę už visuomenės informavimo priemonės turinį, padarė išvadą, kad laikraščio redaktorius yra atsakingas ne tik už savo, bet ir kitų asmenų parengtą ir jo redaguojamame laikraštyje paskelbtą informaciją. Tokiu redaktoriaus atsakomybės išaiškinimu priimant inspektoriaus sprendimus buvo remtasi iki aukščiau nagrinėtos Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-12-03 nutarties administracinėje byloje *J. S., UAB „Telerena“ v. žurnalistų etikos inspektorius*.

2.4.3. INSPEKTORIAUS SPRENDIMŲ APSKUNDIMO TEISMINGUMO PROBLEMA

Inspektorius, kaip valstybės pareigūnas, atlieka jam įstatymais nustatytas tam tikras funkcijas. Pagal Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 1 dalies 1-3 punktus inspektorius nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus ir pareiškimus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo, teisės į privataus gyvenimo apsaugą pažeidimo taip pat dėl asmens duomenų tvarkymo pažeidimo visuomenės informavimo priemonėse. Šiais klausimais inspektorius priima atitinkamus sprendimus.

Atsižvelgiant į tai, kad inspektorius yra valstybės pareigūnas, turintis tam tikrus viešojo administravimo įgaliojimus, o jo priimtas sprendimas, Viešojo administravimo įstatymo požiūriu, laikytinas administraciniu teisės aktu, būtų galima teigti, kad dėl inspektoriaus priimtų sprendimų tarp jo ir asmens, kurio atžvilgiu yra priimtas sprendimas, susiklostantys teisiniai santykiai yra administracinio pobūdžio. Tačiau atsižvelgiant į inspektoriaus įgaliojimus, nagrinėjamų skundų pobūdį bei priimtų sprendimų turinį, iškyla ir kitų klausimų, kurių vienas – inspektoriaus sprendimų apskundimo teismams žinybingumo klausimas. Taigi, kokiems teismams turėtų būti skundžiami inspektoriaus sprendimai?

Remiantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo konsultacijomis, ne vien ginčo šalių subjektiškumas (t.y. ar viena iš ginčo šalių yra viešojo administravimo subjektas) ir šalių įgaliojimai (t.y. ar administravimo institucija vykde viešojo administravimo funkcijas ir turėjo valdingus įgalinimus kitos ginčo šalies atžvilgiu santykiuose, iš kurių kilo ginčas, ar tai, kad santykiams būdingas subordinacijos elementas) turi įtakos sprendžiant klausimą, ar tarp subjektų susiformavo administraciniai teisiniai santykiai. Anot teismo, atsakymas į šį klausimą taip pat lemtų, ar viešojo administravimo subjekto (šiuo atveju inspektoriaus) priimtas sprendimas yra žinybingas administraciniam teismui.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo konsultacijoje pažymima, kad administraciniais teisiniais santykiais suprantami įstatymais ir kitais teisės norminiais aktais reglamentuoti visuomeniniai santykiai, atsirandantys įgyvendinant viešąjį administravimą, taip pat vidaus administravimą.⁵ Viešasis administravimas – įstatymais ir kitais teisės aktais reglamentuojama valstybės ar vietos savivaldos institucijų, kitų įstatymais įgaliotų subjektų vykdomoji veikla, skirta įstatymams, kitiems teisės aktams, vietos savivaldos institucijų sprendimams įgyvendinti, numatytoms viešosioms paslaugoms administruoti ir teikti. Taigi administracinių teismų kompetencijai įstatymu priskiriamos bylos dėl ginčų, kylančių iš administracinių teisinių santykių.

Tuo tarpu bendrosios kompetencijos teismai nagrinėja ginčus, kylančius iš civilinių, šeimos, darbo, bankroto teisinių santykių (CPK 1 str. 2 d.), t.y. ginčus, kylančius privatinės teisės veikimo ir taikymo sferoje. Bendrosios kompetencijos teismų ir administracinių teismų kompetencija yra aiškiai atribota įstatymais ir to atribojimo pagrindas yra teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdis. Todėl bylų priskyrimo administraciniam teismams prielaida yra ne tik tai, kad vienas iš ginčo subjektų yra valstybės ar savivaldos institucija, ir tai, kad ginčo dalykas yra to subjekto priimtas aktas, bet ir teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdis.⁶

Kadangi asmens teisė į garbės ir orumo apsaugą, taip pat kaip ir teisė į asmens privatų gyvenimą ir jo slaptumą, yra asmeninės neturtinės teisės, ginamos Civilinio kodekso nustatyta tvarka, skundai dėl garbės ir orumo gynimo, kaip ir skundai dėl asmens teisės į privatų gyvenimą pažeidimo (taip pat ir asmens duomenų skelbimo) visuomenės informavimo priemonėse laikytini ginčai, kylančiais iš civilinių teisinių santykių. Išspręsdamas tokį ginčą žurnalistinės etikos laikymosi požiūriu inspektorius priima sprendimą, kuris tampa naujo ginčo – šiuo atveju dėl inspektoriaus

⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo konsultacijos. 2001 m. balandžio 9 d., Nr. 52 Biuletenis Nr. 1, p. 352.

⁶ Ten pat.

priimto sprendimo – objektu. Todėl galutinai išsprendžiant inspektoriaus priimamų sprendimų apskundimo teismams žinybingumo klausimą itin svarbu nustatyti esminio ginčo kilmę – ar jis kyla iš civilinių ar iš administracinių teisinių santykių.

Kaip toliau teigiama Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo konsultacijoje, jeigu ginčas kyla iš civilinio teisinio santykio, tai toks ginčas laikomas civiliniu, o ne administraciniu, ir teisingas bendrosios kompetencijos teismui nepriklausomai nuo to, kad viena iš ginčo šalių yra valstybės ar savivaldos institucija.

Anot teismo pateiktos konsultacijos, bylos priskyrimo bendrosios kompetencijos ar administraciniam teismui klausimas turi būti sprendžiamas įvertinus:

- 1) ginčo šalių subjektiškumą (ar viena iš ginčo šalių yra viešojo administravimo subjektas);
- 2) šalių įgaliojimus (ar administravimo institucija vykde viešojo administravimo funkcijas ir turėjo valdingus įgalinimus kitos ginčo šalies atžvilgiu santykiuose, iš kurių kilo ginčas, ar santykiams būdingas subordinacijos elementas);
- 3) ginčo dalyką (ar ginčo dalyku yra administracinis aktas);
- 4) teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdį (ar ginčas kilo iš administracinių teisinių santykių, ar iš civilinių teisinių santykių).

Įvertinus ginčo aplinkybes pagal aukščiau minėtų kriterijų visumą ir nustačius, kad byla, priimta nagrinėti administraciniame teisme, yra teisinga bendrosios kompetencijos teismui, turi būti sprendžiamas bylos perdavimo kitam teismui klausimas, vadovaujantis ABTĮ 70 str. 1 d. 2 p.⁷

Remiantis aukščiau minėtais argumentais bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo konsultacijomis dėl bylų teisingumo nustatymo būtų galima daryti pagrįstą prielaidą, kad inspektoriaus sprendimai, priimti išnagrinėjus asmenų skundus, kurių dalykas kyla iš civilinių teisinių santykių reguliavimo, turėtų būti skundžiami ne administraciniams, bet bendrosios kompetencijos teismams.

Ankstesnėse ataskaitose inspektorius yra pažymėjęs, kad jo sprendimai neturi prejudicinės galios teismų sprendimams, tačiau neabejotinai yra laikytini rašytiniais įrodymais civilinėse bylose dėl aukščiau minėtų asmens neturtinių teisių pažeidimo.

⁷ Ten pat.

2.5. ŽINIASKLAIDOS RINKOS POKYČIAI IR „DUOKLĖ“ VISUOMENEI: TARIAMAS SKAIDRUMAS IR „PENKTADALIS“ VIEŠUMO

Nuo 2007 m. sausio 1 d. įsigaliojo 2006 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu Nr. IV-604 „Dėl Duomenų apie vietinių, regioninių arba nacionalinių laikraščių, žurnalų bei informacinės visuomenės informavimo priemonių dalyvių pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 122-4636) patvirtintas naujos redakcijos Duomenų apie vietinių, regioninių arba nacionalinių laikraščių, žurnalų bei informacinės visuomenės informavimo priemonių dalyvių pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos aprašas, tenka pažymėti, kad duomenų apie vietinių, regioninių arba nacionalinių laikraščių, žurnalų bei informacinės visuomenės informavimo priemonių dalyvių deklaravimas vis dar neefektyvus, o visuomenės informavimo priemonių leidėjų, skleidėjų ir savininkų „duomenų registras“ – skylėtas. Kultūros ministerija beveik dešimtmetį nepajėgia išgauti iš viešosios informacijos rengėjų informacijos apie visuomenės informavimo priemonės savininkus, kaip tai numato Visuomenės informavimo įstatymas.⁸ Viena iš tokių priežasčių – nėra numatyta atsakomybė už tokių duomenų nepateikimą Kultūros ministerijai.

2007 m. duomenis apie vietinių, regioninių, nacionalinių laikraščių, žurnalų bei informacinės visuomenės informavimo priemonių dalyvių Kultūros ministerijai pateikė 145 viešosios informacijos rengėjai ir platintojai. Nors ši informacija, lyginant su anksčiau deklaruotais visuomenės informavimo priemonių duomenimis, gerokai išsamesnė ir apima maždaug apie 200 skirtingų visuomenės informavimo priemonių, preliminariais skaičiavimais ji sudaro tik apie 20 proc. visuomenės informavimo priemonių, kurios pagal Visuomenės informavimo įstatymą turi pateikti apie save duomenis. Be to, informacijoje apie visuomenės informavimo priemonių dalyvių visiškai neatspindėta internetinės žiniasklaidos sritis. Itin trūksta informacijos apie žiniasklaidos priemonių tarpusavio ryšius, naujus savininkus (akcininkus), kadangi nepilnai nurodomi viešosios informacijos rengėjo turiniai santykiai ir (ar) jungtinė veikla, siejanti jį su kitais viešosios informacijos rengėjais ir (ar) platintojais ir (ar) jų dalyviais.

Analizuojant 2007 m. Kultūros ministerijai pateiktus duomenis matyti, kad informacijos nepateikė ne vienas nacionalinis laikraštis („Lietuvos žinios“, „Lietuvos aidas“, „Panevėžio rytas“, „Sekundė“, „Šiaulių kraštas“, „L.T.“, „Ūkininko patarėjas“, „Verslo žinios“, „Laisvas laikraštis“,

⁸ 1994 m. buvo priimta Europos Tarybos Ministrų kabineto rekomendacija Nr. R (94) Europos valstybėms dėl informacijos priemonių skatinančių viešumą.

1996 metų liepos 1 d. Visuomenės informavimo įstatyme kalbama apie būtinybę įgyvendinti viešosios informacijos rengėjų, platintojų ir savininkų viešumo nuostatas, tačiau pradėta jas įgyvendinti tik 2001 metais.

2001 m. kovo 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 342 Kultūros ministerija įgaliota koordinuoti valstybės politikos visuomenės informavimo srityje įgyvendinimą. 2001 m. lapkričio 22 d. Lietuvos kultūros ministro įsakymu Nr. 382 patvirtinta Duomenų apie viešosios informacijos rengėjų platintojus ir jų savininkus pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarka, kuri įsigaliojo nuo 2002 m. sausio 1 d.

2002 m. gegužės 16 d. pirmą kartą viešai buvo paskelbta informacija apie viešosios informacijos rengėjus ir platintojus, tačiau pateikti duomenys tik apie 5-ių visuomenės informavimo priemonių rengėjus ir platintojus.

2003 m. Kultūros ministerija paskelbė duomenis apie 14 viešosios informacijos rengėjų ir platintojų. Pateikta informacija neišsami nėra duomenų apie didžiųjų šalies dienraščių, radijo ir televizijos stočių, kitus vi rengėjus, platintojus bei jų savininkus.

2004 m. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, tapo būtinybe laikytis bendrųjų viešumo nuostatų.

2005 m. pateikti duomenys apie 24 viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų dalyvius. Tik tiek iš ~ 600 periodinių leidinių. Vos 4 leidėjai ir akcininkai epizodiškai pamini turinius santykius, siejančius juos su kitais vi rengėjais, platintojais ar dalyviais.

„15 min.“), populiarūs interneto portalai „Delfi“, „Alfa“, „Balsas“, dideliais tiražais leidžiami žurnalai.

Duomenys apie visuomenės informavimo priemonių dalyvius kasmet iki gegužės 15 d. skelbiami „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“. Ydinga, kad tai daroma tik kartą į metus. Per metus gali įvykti ženklūs pokyčiai visuomenės informavimo priemonių savininkų ir akcininkų gretose, todėl Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos, įpareigojančios skelbti šiuos duomenis, turėtų būti pakeistos nustatant, kad kartą pateikusios duomenis apie akcininkus ar dalininkus (dalyvius) visuomenės informavimo priemonės neprivalo jų teikti kiekvienais metais, o pateikti duomenys turi būti patikslinami tik tada, kai įvyksta akcininkų (dalininkų) pasikeitimai. Be to, duomenys turėtų būti nuolat skelbiami Kultūros ministerijos interneto tinklalapyje ir aktualizuojami.

Pagal nacionalinės teisės aktus dominuojanti padėtis rinkoje yra tuomet, kai ūkio subjektas užima daugiau kaip 40 proc. rinkos, o dominuojančią padėtį rinkoje, taip pat ir visuomenės informavimo srityje, nustato Konkurencijos taryba. Išskirti kurio nors ūkio subjekto, valdančio keletą ar daugiau visuomenės informavimo priemonių, dominuojantį vaidmenį rinkoje kol kas sudėtinga. Jau seniai kalbama apie tai, kad Visuomenės informavimo įstatyme turi būti apibrėžtos dominuojančios padėties nustatymo taisyklės visuomenės informavimo sferoje. Kitų šalių patirtis apibrėžiant dominuojančią padėtį visuomenės informavimo sferoje yra itin įvairi.

Nesant konkrečių teisinių nuostatų, apibrėžiančių taisyklės dėl dominuojančios padėties nustatymo visuomenės informavimo sektoriuje, galima tik spėlioti apie tam tikrų įmonių ir (ar) jų grupių įtaką visuomenės nuomonei.

Šiandien įtakingesni viešosios informacijos priemonių savininkai ir leidėjai valdo nebe vieną, bet kelias visuomenės informavimo priemones, yra kitų žiniasklaidos dukterinių įmonių dalininkai (akcininkai, savininkai). Įvertinti sąsajas tarp atskirų visuomenės informavimo priemonių, ypač jų savininkų, tampa vis sudėtingiau. Todėl dominuojančios padėties nustatymas atsižvelgiant į galimą vertikaliąją (kai verslo subjektas sukonzentruoja vienos rūšies visuomenės informavimo priemones) ir horizontaliąją (kai verslo subjektas sukonzentruoja skirtingų rūšių visuomenės informavimo priemones) visuomenės informavimo priemonių monopolizaciją – sunkiai įgyvendinama užduotis.

Nepaisant minėtų sunkumų, viešojoje erdvėje nesunkiai pastebimi visuomenės informavimo rinkos, nuosavybės santykių pokyčiai, įtaka viešajai nuomonei. Čia pastebimi glaudūs žiniasklaidos, verslo ir politikos ryšiai, svarbia dalimi tampa viešieji ryšiai ir reklama.⁹

Pagrindinis visuomenės informavimo priemonių savininkų ir leidėjų santykis su informacijos vartotojais pirmiausia remiasi komerciniu interesu. Kadangi komercinės žiniasklaidos tikslas yra save parduoti, žiniasklaida tapo verslo šaka. Toks informacijos ir verslo interesų suliejimas tampa rafinuotu kovos įrankiu prieš konkurentus.

Paminėtinas išskirtinis „Respublikos“ leidinių grupės savininko V. Tomkaus ir jo valdomos alaus bendrovės „Gubernija“ interesų susiliejimas. Vertybinių popierių komisija UAB „Respublikos leidiniai“ skyrė 70 tūkst. lt. baudą už manipuliavimą rinka. Ilgą laiką pati žiniasklaida vengė diskutuoti apie žiniasklaidos negeroves ir jos šešėlinę pusę. Toks ydingas, neva tarpusavio solidarumas, padarė meškos paslaugą ir patiems žurnalistams, ir savininkams, ir skaitytojams. Tuo tarpu bet koks kritinis žodis, nukreiptas į įstatymų laikymąsi, susilaukia žiniasklaidos magnatų susierzinimo.

⁹ www.balsas.lt (2008-02-27). „TNS Gallup“ duomenimis, per 2007 metus šalyje reklamos rinka žiniasklaidos priemonėse išaugo 15,6 proc. Įskaičiuojant žiniasklaidos kanalų apimtį ir kitas nuolaidas iš viso per praėjusius metus Lietuvoje reklamai skirta 497 mln. litų. Kaip ir ankstesniais metais, 2007-aisiais didžiausią dalį rinkos pajamų sudarė reklama televizijoje bei laikraščiuose – atitinkamai 45,7 proc. ir 24,9 proc. Praėjusius metus palyginus su 2006 m., reklamai televizijoje ir radijuje skirtos lėšos išaugo 21,4 proc., žurnaluose – 19,8 proc., lauko reklamoje (įvertinus ir lauko video bei „Fillboard“ reklamos apimtį) 8,1 proc., laikraščiuose – 3,3 proc.“

Antikorupcinių iniciatyvų organizacijos „Transparency Internacional“ Lietuvos skyriaus atlikto sociologinio tyrimo duomenimis (2007 m. balandis-gegužė), verslininkai neskaidriausiomis žiniasklaidos priemonėmis vadina „Respubliką“ (56 proc.), „Lietuvos rytą“ (48 proc.), „Vakaro žinias“ (42 proc.) ir LNK televiziją, o skaidriausiomis Lietuvos televiziją, „Verslo žinias“ ir agentūrą „BNS“. Beveik 62 proc. respondentų tiki ir per 29 proc. greičiau tiki, kad nepalankios žiniasklaidos publikacijos ir transliacijos apie konkretų asmenį gali tą asmenį arba įmonę sužlugdyti. Per 12 proc. turėjusių reikalų su žiniasklaida, per pastaruosius du metus atsilyginę pinigais, reklama ar skelbimais tai spaudai už jų įmonei palankių publikacijų, kurios nėra reklama, paskelbimą arba nepalankių straipsnių nepaskelbimą. Per 49 proc. su savaitiniais žurnalais susidūrusių verslininkų teigia, kad jiems buvo leista suprasti, kad už reklamą tos žiniasklaidos priemonės žurnalistai parengs ir palankią informaciją apie jų įmonę. Žiniasklaidą korumpuota laiko 79 proc. verslininkų.

Žurnalas „Valstybė“ (2008 m. vasario mėn.), remdamasis Lietuvos gyventojų vertinimais paskelbė įtakingiausių žiniasklaidos, verslo ir politikos jėgų sąrašą. Jame aštuoni žiniasklaidos priemonių savininkai. Pirmajame šešetuke tris pozicijas užima stambioji žiniasklaida: VŠĮ Nacionalinis radijas ir televizija (LTV, LTV2, „Lietuvos radijas“, „Klasika“, „Opus 3“); „Lietuvos ryto“ grupė (dienraštis „Lietuvos rytas“, interneto tinklalapis www.lrytas.lt, dienraštis „Panevėžio rytas“, televizija „5 kanalas“ ir kt.); „Respublikos“ leidinių grupė (dienraštis „Respublika“, dienraštis „Vakaro žinios“, dienraštis „Vakarų ekspresas“, dienraštis „Šiaulių kraštas“ ir kt.); TV3 ir „Tango TV“, „Vakarų Lietuvos televizija“, „Power Hit Radio“ – („Modern Time Group“); „MG Baltic“ žiniasklaidos grupė (televizijos LNK, TV1, interneto tinklalapis www.alfa.lt ir kt.); interneto tinklalapis www.delfi.lt ir kt.; „Achemos“ žiniasklaidos grupė (dienraštis „Lietuvos žinios“, „Baltijos televizija“, radijo stotys „Radiocentras“, „Ruskoje radijo Baltija“ ir kt.); „Hermis Capital“ žiniasklaidos grupė (dienraščiai „Vilniaus diena“, „Kauno diena“, „Klaipėda“).

Nors Lietuvos žiniasklaidos rinka, palyginus su kaimyninėmis Latvija ir Estija, dar nėra užpildyta, pagrindinių Lietuvos dienraščių, radijo stočių ir televizijų dalybos artėja prie pabaigos. Dėl šių priežasčių viešosios informacijos objektyvumas tampa vis problemiškesnis. Darosi aišku, kad nuomonių pliuralizmas žiniasklaidoje gali būti įgyvendinamas tik nuosekliai stebint ir reglamentuojant viešosios informacijos priemonių nuosavybės ir koncentracijos procesus. Šiame ataskaitos skyriuje glaustai apžvelgiamos spaudos žiniasklaidos savininkų grupės, turinčios didesnę poveikį auditorijai.

UAB „Lietuvos rytas“. Interesai žiniasklaidoje: laikraščių („Lietuvos rytas“, „Panevėžio rytas“, „L.T.“ (49 proc. UAB „Ekstra žinios“ akciju), „15 min“ (34 proc. UAB „15 minučių“ akciju), žurnalų („Ekstra“, „Ekstra sveikata“ (70 proc. UAB „Ekstra sveikata“ akciju), „TV antena“, „Krepšinis“, „Stilius“, „Ekstra panelė“, „Pana“, „Mes“, „MM“) leidyba, informacijos išteklių internete (www.lrytas.lt, www.panrytas.lt ir t.t.) valdymas, televizijos stotys ir programos („5 kanalas“, „Spaudos televizija“ (80 proc. akciju)), leidybos paslaugos.

Manoma, kad tai didžiausią įtaką turinti leidybinė grupė. Pagrindinis savininkas ir vyriausias redaktorius G. Vainauskas patenka į įtakingiausių žmonių penketo sąrašą, kurį išspausdino žurnalas „Veidas“ (2006 m. gruodžio mėn.). Ilgus metus dienraštis buvo informacijos lyderis, tačiau praradęs turėtas pozicijas, tęsia naujų pokyčių paieškas, vysto aktyvią verslo plėtros strategiją. 2008 m. pradžioje dienraštis pakeitė dizainą, pasikeitė ir laikraščio turinys. Skaitytojų mažėjimo tendenciją pripažino ir pats dienraštis, kaip galimą to priežastį nurodydamas, jog dauguma jo skaitytojų ir gerbėjų emigravo, neradę savo valstybėje pragyvenimo šaltinių. Didžiausios bendrovės investicijos – televizijos kanalo „5 kanalas“ įsigijimas, nauja spaustuvė. 2006 metų pavasarį „5 kanalas“ pradėtas transliuoti per dirbtinį žemės palydovą AMOS. Jo signalas pasiekiamas visos Lietuvos kabelinėms televizijoms. Šią programą gali matyti apie 2,2 milijono Lietuvos gyventojų. „Lietuvos ryto“ adresu užregistruota naujas rinkos dalyvis UAB „Media Team“ (bendrovės vadovas Edmundas Jakilaitis). Tradiciškai išliekantys glaudūs ryšiai su valdžios ir politikos žmonėmis leidžia manyti, kad ši žiniasklaidos grupė neprarastų turėtų pozicijų, bet priešingai stengsis įgyti dar daugiau galių.

UAB „Respublikos“ leidiniai. Interesai žiniasklaidoje: nacionalinių ir regioninių laikraščių („Respublika“, „Respublika“ rusų k., „Vakaro žinios“, „Šiaulių kraštas“, „Vakarų ekspresas“, „Žemaitis“) leidyba, naujienų agentūra „Elta“ (40 proc. akcijų), leidybos paslaugos.

Tai antras stambus žiniasklaidos koncernas, per akcininkus susietas su atskiromis bendrovėmis. Pagrindinis savininkas V. Tomkus.

Agentūros BNS (2007-12-10) duomenimis, dienraštį „Respublika“ leidžianti grupė, pateikusi Valstybiniam patentų biurui septynis prašymus registruoti naujų regioninių laikraščių pavadinimus, nusitaikė į šalies regionus. „Respublikos leidinių“ planuose – savo nuosavybe užregistruoti laikraščių pavadinimus „Vilniaus kraštas“, „Utenos kraštas“, „Marijampolės kraštas“, „Panevėžio kraštas“, „Klaipėdos kraštas“, „Alytaus kraštas“ ir „Kauno kraštas“. Paskutinį kartą grupę regioninių laikraščių pavadinimų siekė perimti investicijų bendrovės „Hermis Capital“ partneriai žiniasklaidos versle „Leidybos namai“. Laikraštis „Respublika“ iki šiol neturi leidinio interneto išteklių. 2007 m. nepavykus įtvirtinti interneto portalo Delfi.lt analogo Delfis.lt, į rinką vienas po kito įstumti nauji prekės ženklai „Delfinas.lt“, „Tunyla.lt“ virto laikraščio „Vakaro žinios“ interneto ištekliumi.

TNS Gallup duomenimis (2007 m. birželio mėn.), „Respublikos“ leidinių grupė išlieka didžiausiu šalies leidėju.

Koncernas „MG Baltic“/ žiniasklaidos grupė „MG Baltic Media“. Interesai žiniasklaidoje: televizija (LNK, TV1, „INFO TV“), žurnalų („STUFF“, „Computer Active“, „Spider Man“, „X-MAN“, „Istorijos“, „Nuo... iki“, „Viltys ir likimai“, „oho“, „A-ZET“, „Tik vyrams“, „Žvejys ir žuvis“, „PC klubas“ ir kt.) leidyba, informacijos išteklių internete (www.alfa.lt) valdymas.

Koncerno stipriausios žiniasklaidos grandys – televizija ir žurnalų leidyba. 2007 m. UAB „MG Baltic Investment“ įsigijo 50 proc. + 1 UAB „UPG Baltic“ akcijų. UAB „UPG Baltic“ leidžia apie 30 žurnalų 5 segmentuose: gyvenimo būdo leidiniai vyrams, IT, PC, žaidimai, kryžiažodžiai, vaikų lavinimo žurnalai, komiksai. UAB „UPG Baltic“ priklauso tokių tarptautinių žurnalų kaip „STUFF“, „Computer Active“, „Spider Man“, „X-MAN“ leidybos teisės visoms trims Baltijos šalims.

Anot koncerno „MG Baltic“ viceprezidento R. Kurlianskio, „koncerno požiūris į žiniasklaidą yra toks, kaip į bet kurią kitą verslą – verslas turi būti rezultatyvus ir augti“. Koncerno holdingas „MG Baltic Media“ svarsto dalį savo akcijų pasiūlyti per viešą akcijų platinimą (IPO)¹⁰ ir įtraukti jas į „Vilniaus biržos“ sąrašus. Tai būtų pirmoji Lietuvos žiniasklaidos bendrovė, kurios akcijų investuotojai galėtų įsigyti per biržą.

Koncernas „Hermis Capital“/ „Diena Media“. Interesai žiniasklaidoje: laikraščių („Kauno diena“, „Vilniaus diena“, „Klaipėda“, „TV Diena“, „Palangos tiltas“) leidyba.

Lietuvos investicinė bendrovė „Hermis Capital“ valdo 100 proc. bendrovės „Diena Media“ akcijų. „Diena Media“ grupė jungia žiniasklaidos, spausdinimo paslaugų ir interneto projektų plėtros įmones. Grupės dukterinė bendrovė UAB „Diena Media News“ leidžia dienraščius „Vilniaus diena“, „Kauno diena“, „Klaipėda“, savaitraštį „TV Diena“, turi išskirtines teises leisti metinį žurnalą „The Economist. Pasaulis 2008 metais“. „Diena“ yra didžiausia žiniasklaidos grupė Latvijoje ir priklauso tarptautiniam žiniasklaidos koncernui „The Bonnier Group“.¹¹

Šios investicijų bendrovės atstovai tikina, kad žiniasklaida yra „tokia pati investicija“ kaip ir kitos šios grupės investicijų kryptys, ir neneigia, kad ateityje šis projektas, kai bus pastatytas ant kojų, bus parduotas. „Hermis Capital“ taip pat nusitaikė į „Žemaitijos televiziją“. „Hermis Capital“ projektų vadovas teigia, kad investicija į žiniasklaidą bus ilgalaikė.

Koncernas „Achemos grupė“/holdingas „BaltoMedia“. Interesai žiniasklaidoje: laikraščių („Lietuvos žinios“, „Naujienos“), televizija („Baltijos TV“), radijas

¹⁰ Žr. nuorodą www.vz.lt „MG Baltic“ planai keičiasi dėl nuosmukio biržoje“, 2008-03-28.

¹¹ Žr. nuorodą www.delfi.lt „Diena Media“ valdyba pasipildė nauju nariu“, 2007-12-18.

(„Radiocentras”, ZIP FM, „Russkoje radio Baltija“), reklama (UAB „Tango reklama”), interneto išteklių (www.lzinios.lt) valdymas.

„ŽIA Valda“. Interesai žiniasklaidoje: laikraščių („Valstiečių laikraštis“ – 98,25 proc. akcijų per UAB „Sontera“) leidyba, ryšių su visuomene plėtojimas (UAB „Baltic Media Partners“).

Savaitraščio „Valstiečių laikraštis“ dėmesio centre – rajonai, jų centrai, kaimo vietovės. Laikraščio apimtis padidėjo iki 64 psl. (nuo 32 psl.), atsirado nauji priedai („Verslo kalvė“, „6-oji pavara“, „Šeštadienis“). Planuojama didinti tiražą, aktyvinti reklamą ir platinimą miesto skaitytojams. Leidėjų teigimu, apie 90 proc. laikraščio tiražo sudaro prenumerata. Savaitraščio tiražas – 56 tūkst. Konkuruojantys leidiniai – „Ūkininko patarėjas“, „Šeiminkė“, „Valstietis“, „Kraitė“, „Meisteris“, „Rasa“.

Estijos žiniasklaidos įmonė AS „Ekspress Grupp“. Interesai žiniasklaidoje: interneto žiniasklaida (www.delfi.lt, www.delfi.ru, www.centras.lt), žurnalų („50 panoramų“, „Aha“, „Justė“, „Klubas“, „Luka“, „Mano namai“, „Moteris“, „Naminukas“, „Naminukas plus“, „Pagunda“, „Pagunda 5 min“, „Pagunda plus“, „Panelė“, „Penki“, „Perlas“, „Sudoku“, „Super bumai“, „Sveika“, „Tavo vaikas“, „Antra pusė“, „Žvaigždės“) leidyba, kitos leidybos paslaugos.

Įmonė „Ekspress Grupp“ interneto portalo DELFI savininkė (ankstesnė portalo savininkė Estijos bendrovė AS DELFI) ir lyderė Baltijos šalyse. Portale kasdien lankosi apie 221 tūkst. žmonių. 2007 m. balandžio mėn. DELFI naujienų portalas atidarė naujienų kanalą jaunai auditorijai „DELFI gatvė“, „Delfi“ valdo 7 interneto portalus: Latvijoje ir Estijoje portalus latvių, estų ir rusų kalbomis, tris portalus Lietuvoje ir naujienų portalą Ukrainoje. Nuo 2004 m. Estijos žiniasklaidos įmonė „Ekspress Grupp“ Lietuvoje valdo UAB „Ekspress leidyba“.

Norvegijos žiniasklaidos koncernas „Schibsted“/„Schibsted Baltics“. Interesai žiniasklaidoje: laikraščių („L.T.“, „15 min.“), žurnalų („Žurnalų leidybos grupė“ – 67 proc. akcijų), „Žmonės“, „Laima“, „Edita“, „TV gidai“, „Giri“, „Ji“, „Geri patarimai“, „Būrėja“, „Plus“, „Autoplus“) leidyba, interneto išteklių (www.plus.lt, www.teleplus.lt, www.ekoplus.lt, www.domoplus.lt, www.69.lt, www.autoplus.lt) valdymas.

Švedų įmonė „BonierMedia“. Interesai žiniasklaidoje: laikraščių („Verslo žinios“, „Verslo klasė“) leidyba, interneto išteklių (www.vz.lt) valdymas.

Kultūrinė spauda užima nedidelę rinkos dalį. Švietėjiška misija be paramos tampa sunkiai įsivaizduojama. Žurnalas „Veidas“ (2008-02-25) R. Baltrušaitytės straipsnyje „Kultūros leidiniai ar intelektualų klubai“ pateikė tokią statistiką – 2008 m. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo kultūros leidiniams teikiama parama ir tų leidinių tiražas: „Kultūros barai“ – 280 tūkst. lt., tiražas 2000 egz.; „Metai“ – 235 tūkst. lt., tiražas 1300 egz.; „Literatūra ir menas“ – 220 tūkst. lt., tiražas 1300 egz.; „Nemunas“ – 160 tūkst. lt., tiražas 1500 egz.; „Šiaurės Atėnai“ – 115 tūkst. lt., tiražas 2300 egz.; „7 meno dienos“ – 95 tūkst. lt., tiražas 1200 egz.

Taigi, pagal viešojo erdvėje pastebimas tendencijas ir nuosavybės santykius nusakančius mainus, pastebima tendencija, jog didieji dienraščiai sparčiai plečiasi į regionus, nyksta mažieji rajoniniai leidiniai. Atskiri žiniasklaidos koncernai tapo pajėgūs nusipirkti ne tik vietinius laikraščius, bet ir visą informacinės struktūros liniją. Didelės investicijos dedamos į interneto verslą, televiziją bei radiją. Žiniasklaida tapusi globalaus tinklo dalimi.

2.6. PILIETINĖS ŽURNALISTIKOS YPATUMAI – „BLOGOSFERA“. VISUOMENĖS DALYVAVIMAS KURIANT INTERNETO TURINĮ

Tradicine vadinama žiniasklaida vis didesne apimtimi perkelia savo turinį į internetą. Neatsilieka ir televizijos programų transliuotojai, siūlantys interneto vartotojams diskutuoti apie mėgstamas laidas, suteikiantys galimybę naudotis transliuotų laidų archyvais, stebėti tiesiogines laidų transliacijas internete (pvz., TV3 internete tiesiogiai transliuoja Europos vyrų krepšinio „Eurolygos“ varžybas). Savo ruožtu interneto portalai Lietuvoje pasiūlė įvairius vaizdo medžiagos talpinimo ir sklaidimo būdus – www.lrytas.lt pirmasis pasiūlė paslaugą, kurios dėka galima žiūrėti televizijų žinioms analogiškus reportažus.¹² Vėliau tokią paslaugą pasiūlė ir populiariausias naujienų portalas www.delfi.lt. Dalį naujienų vaizdo reportažų forma pateikia ir naujienų portalas www.penki.lt. Interneto vartotojams www.zebra.lt suteikė galimybę talpinti vaizdo medžiagą į jų tarnybines stotis.

Nors internetas vis labiau skverbiasi į kasdienį žmonių gyvenimą ir daugelis jau nebeįsivaizduoja dienos, praleistos nesinaudojant internetu, ryškus neproporcingas santykis tarp interneto sferos dalyvių įtakos ir viešai prieinamų duomenų apie juos.

2007 m. paskelbtoje Kultūros ministerijos informacijoje dėl vietinių, regioninių ir nacionalinių laikraščių, žurnalų bei informacinės visuomenės informavimo priemonių dalyvių duomenis pateikę yra tik 5 savo veiklą internete vykdančios įmonės. Deja, informacijos apie didžiausius visuomenės informavimo veiklą internete vykdančius portalus šiame sąraše nėra ir tegalime sužinoti apie tinklalapius www.eurobasket.lt (sporto naujienos), www.finasta.lt (finansinės paslaugos), www.imed.lt (medicininės paslaugos), www.ore.lt (pramoginis tinklalapis), www.sc.bns.lt (naujienų agentūros tinklalapis) valdančius asmenis.

Sparčiai Lietuvoje išpopuliarėję internetiniai dienoraščiai („blogai“) šalyje išsikovojo tvirtas pozicijas ir net įsiliejo į tradicinę laikomą žiniasklaidą. Šiuo metu priskaičiuojama iki 50 tūkst. lietuviškai rašomų „blogų“ ir tai sudaro 4-5 proc. visų šalies interneto vartotojų. „Bloggeriai“ pasižymi konstruktyvumu, savo srities išmanymu ir analize.

Rinkdamiesi į pirmąją „bloggerių“ konferenciją organizatoriai skelbė, kad „dėl vis didėjančios „blogų“ autorių bendruomenės įtakos „blogai“ pradedami vadinti piliečių žiniasklaida, nes dėl įkūrimo ir prieigos paprastumo jau tapo puikia visuomenės informavimo priemone, galinčia skleisti svarbiausias žinias efektyviau, sparčiau už tradicinę spaudą, radiją ar televiziją“. „Blogų“ skiltis jau turi lietuviški naujienų portalai www.delfi.lt, www.alfa.lt, www.vz.lt, kai kurie žymūs politikai. Kai kurių „blogų“ įrašai spausdinami ir spaudoje, komentuojami radijuje ar televizijoje. Manytina, kad artėjant Seimo rinkimams, šią erdvę taip pat bus siekiama užkariauti.¹³ Populiariausi Lietuvos „bloggeriai“ rašo šiuose tinklalapiuose: www.zudykreklama.lt, www.blogas.lt, www.livejournal.com, www.blogger.com.

Pirmojoje 2007 m. pusėje „Respublikos“ leidinių grupė, pasinaudodama galimybe kiek pakeitus pasisavinti prekės ženklą, nusitaikė į populiariausią naujienų portalą „Delfi.lt“. Kaip vėliau paaiškėjo, gerai žinomo portalo juodinimas „Respublikos“ grupei priklausančiuose leidiniuose buvo skirtas triukšmingam „Vakaro žinių“ turinio perkėlimui į internetą, ir turbūt bandymui užkariauti dalį „Delfi.lt“ auditorijos. Dabar jau negirdėti apie verslininką iš Vokietijos Anton Tunyla ir kilnius jo tikslus „išvalyti“ Lietuvos internetą nuo purvo. Tačiau šio verslininko pavardė išliko tik vienoje portalo interneto adreso mutacijos į www.vakarozinios.lt fazėje (www.delfis.lt -> www.delfinas.lt -> www.tunyla.lt -> www.vakarozinios.lt).

¹² Žr. nuorodą internete: <http://www.balsas.lt/naujiena/61681>

¹³ Žr. nuorodą internete: <http://www.balsas.lt/naujiena/36175>

Tokie veiksmai sutelkė valdžios institucijų, visuomenės veikėjų, visuomenės informavimą internete vykdančių rinkos dalyvių dėmesį į aktualias interneto problemas. Viena aktualiausių minėtame konflikte išryškėjusių problemų – komentarai. Bene kiekvienas interneto portalas yra suteikęs galimybę skaitytojams komentuoti tinklalapyje skelbiamus straipsnius. Tinklalapių lankytojai įsitraukia į diskusiją su kitais komentatoriais ir tokiame dažnai su komentuojama tema nesusijusiame dialoge nebeišvengiama grubesnių žodžių, įžeidinėjimų.

2007 m. spalio mėn. interneto portalas „Delfi“ įdiegė naują priemonę, padedančią redaktoriams operatyviau peržiūrėti netinkamus komentarus. Ši priemonė leidžia kiekvieną netinkamą komentarą įvertinti kaip netinkamą ir taip komentarą pašalinti iš viešosios erdvės. Panašias priemones įdiegė taip pat portalai www.vz.lt („Blogas komentar!“), www.bernardinai.lt („Pranešti apie netinkamą komentarą“). Tokiu būdu realizuotas pačių interneto vartotojų dalyvavimas ne tik komentuojant portale skelbiamas publikacijas, tačiau ir šalinant daugumos nuomone nederamus komentarus. Platesniu mastu įgyvendinama ir kita šviečiamoji priemonė – Lietuvos naujienų portalai¹⁴ vienijasi projektui www.neburnok.lt. Projektas skirtas skatinti internautus naujienų portaluose bei forumuose savo nuomonę reikšti etiškai, būti tolerantiškais, neužgaulioti ir neįžeidinėti kitų asmenų, neskleisti neapykantos, smurto. Dar viena sveikintina iniciatyva – internete veikiančios, viešas diskusijas apie žiniasklaidą skatinančios „gži“ („Garbingos žiniasklaidos institutas“) bendrijos (www.gzi.lt) susikūrimas.

Lietuvos internete daugėja pačių interneto vartotojų kuriamo turinio. Akivaizdu, kad visuomenės informavimas internete įgavęs plačias ribas, informavimo procesas tapo įvairialypis, nesuvaldomas, keliantis nuolatines diskusijas tarp žurnalistų, „bloggerių“, rašančios visuomenės ir t.t.

2007 m. pabaigoje Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba, bendradarbiaudama su Mykolo Romerio universitetu organizavo įvadinį forumą „Saviraiškos laisvė internete: komunikacija, teisė, etika“. Forume dalyvavo akademinės srities, suinteresuotų valstybės institucijų atstovai, asmenys, atsakingi už interneto portalų turinį, redaktoriai, interneto dienoraščių („blogų“) kūrėjai. Forume nagrinėtos žodžio laisvės, atsakomybės suvokimo problemos, siejant jas su naujų technologijų teikiamomis galimybėmis. Diskusinė erdvė šiais klausimais, žurnalistų etikos inspektoriaus nuomone, yra naudinga visiems visuomenės informavimo internete proceso dalyviams, todėl atskiroms aktualijoms aptarti skirtas forumas bus organizuotas ir 2008 metų pabaigoje.

Projekto „Saugesnis internetas“ uždaviniai yra: visuomenės švietimas saugaus interneto klausimais ir „Karštosios linijos“ (www.draugiskasinternetas.lt/lt/misc/report_form), kurioje galima pranešti apie pastebėtą neteisėtą ar žalingą informaciją internete, įdiegimas ir palaikymas. Pagal 2007 m. liepos mėn. susitarimą su Ryšių reguliavimo tarnyba dėl bendradarbiavimo įgyvendinant projektą „Saugesnis internetas“, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba gauna pranešimus apie žalingo turinio informaciją internete. Vadovaujantis Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 5 dalimi, prie žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos veikia grupė ekspertų, kurie teikia išvadas dėl interneto svetainių ar kitų visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms. Ekspertai įvertino 12 interneto tinklalapių.

¹⁴ Remiantis nuorodoje www.neburnok.lt/lt/draugai.php pateiktais duomenimis, šiuo metu projekte dalyvauja: www.22.lt, www.aina.lt, www.alfa.lt, www.anyksta.lt, www.atspindziai.lt, www.autotau.lt, www.balsas.lt, www.ciurlionke.ten.lt, www.delfi.lt, www.dienosmuzika.lt, www.el.lt, www.europeanhitradio.lt, www.krepsinis.net, www.kronika.lt, www.lrt.lt, www.lazdijuzvaigzde.lt, www.litas.lt, www.londoniete.lt, www.obuolys.lt, www.penki.lt, www.planetcams.eu, www.posh.lt, www.schranz.lt, www.silelis.puslapiai.lt, www.urbanzine.lt, www.verslosavaite.lt, www.vtv.lt, www.vz.lt, www.wee.lt, www.zebra.lt.

2.7. ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS ĮGALIOJIMŲ ĮGYVENDINIMAS NEPILNAMEČIŲ APSAUGOS NUO NEIGIAMO VIEŠOSIOS INFORMACIJOS POVEIKIO SRITYJE

2006 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo 4, 5, 6, 7, 9 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą (Žin., 2006, Nr. 141-5393, toliau šiame skyriuje – Įstatymas). Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktą, numatantis draudžiamą skelbti informaciją, buvo patikslintas nurodant, kad neigiamą poveikį nepilnamečio psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančia informacija laikoma viešoji informacija, kurioje skelbiami nuo nusikalstamos veikos ar kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę. Įstatymo nuostata patikslino, jog draudžiama skelbti ne tik nuo nusikaltimų ar kitų teisės pažeidimų nukentėjusių gyvų nepilnamečių asmens duomenis, bet ir tų nepilnamečių, kurie tapo mirtinų nusikaltimų ar kitų teisės pažeidimų aukomis arba atliekant tokius veiksmus buvo mirtinai sužaloti. Dėl šios Įstatymo nuostatos praktinio taikymo tarp inspektoriaus ir viešosios informacijos rengėjų neretai vyksta ginčai, kai kuriais atvejais ir teisiniai.

Viešosios informacijos rengėjų teigimu Įstatymo 5 straipsnis draudžia viešai skelbti informaciją, kuri yra susijusi su konkrečiu nepilnamečiu, kadangi daro neigiamą poveikį būtent konkrečiam nepilnamečio psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam, ar doroviniam vystymuisi ir nedaro lemiamos įtakos kitiems nepilnamečiams, kurių asmens duomenys nebuvo paskelbti. Tokia išvada grindžiama tuo, jog mirus nepilnamečiui asmeniui pasibaigia jo teisnumas ir veiksnumas, o tuo pačiu ir teisė į sveiką ir saugią psichinę sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi aplinką. Todėl, mirus konkrečiam nepilnamečiui, su šiuo mirusiu asmeniu susijusiai informacijai neva nėra taikomas viešo paskelbimo draudimas.

Su tokiu Įstatymo 5 straipsnio normos turinio aiškinimu inspektorius nesutinka dėl tam tikrų priežasčių. Pirma, jau pačiame įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 14 punkte nustatyta, kad „Darančia neigiamą poveikį nepilnamečių psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi laikoma viešoji informacija: <...> 14) kuri apibrėžta šio Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje.“ Todėl remiantis Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 14 punkto nuostatomis, informacija, apibrėžta Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje, akivaizdžiai priskiriama informacijai, darančiai neigiamą poveikį ne tik tų nepilnamečių asmenų, kurių asmens duomenys, leidžiantys juos identifikuoti, buvo paskelbti, bet visų nepilnamečių psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymui. Todėl sistemaiškai taikant įstatymo 4 ir 5 straipsnių reikalavimus, darančia neigiamą poveikį nepilnamečių (t.y. visų nepilnamečių) vystymuisi laikoma ir Įstatymo 4 straipsnyje, ir Įstatymo 5 straipsnyje nustatyta informacija. Skirtumas tik tas, kad Įstatymo 5 straipsnyje apibrėžiama informacija, papildomai susijusi ir su konkrečiam nepilnamečio asmens duomenų paskelbimu, todėl ji laikytina darančia neigiamą poveikį ne tik visiems nepilnamečiams asmenimis, bet ir konkrečiam nepilnamečiui, kurio duomenys konkrečiu atveju buvo paskelbti. Be to, lyginant su Įstatymo 4 straipsnyje apibrėžta informacija, Įstatymo 5 straipsnyje nustatytai informacijai skelbti nėra taikomos Įstatymo 6 straipsnyje nustatytos informacijos paskelbimo išimtys.

Antra, Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad „Neigiamą poveikį nepilnamečio psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančia informacija taip pat laikoma viešoji informacija, kurioje: <...> 1) siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais skelbiami nuo teisės saugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikaltimą, kaltinamojo, teisiamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę.“ Tokia Įstatymo nuostata reiškia, kad neigiamą poveikį nepilnamečių psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančia informacija laikoma ir tokia viešoji

informacija, kurioje paskelbti ne tik likusio gyvo, bet ir negyvo (žuvusio) nepilnamečio, t.y. aukos, asmens duomenys. Pats žodis „auka“ Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytas neatsitiktinai – Lietuvos Respublikos Seimui priėmus atitinkamus pakeitimus.

Trečia, Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad „Neigiamą poveikį nepilnamečio psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančia informacija taip pat laikoma viešoji informacija, kurioje: <...> 2) skelbiami save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę“. Ši Įstatymo straipsnio nuostata akivaizdžiai parodo, kad informacija apie nusižudžiusį nepilnamečių laikytina darančia neigiamą poveikį ne to nepilnamečio, kuris nusižudė, bet visų kitų nepilnamečių atžvilgiu, taigi ir jų psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymui.

Kadangi aukščiau aptartu atveju kalbama apie informacijos neigiamą poveikį nepilnamečiams, nepaprastai svarbi yra specialistų nuomonė. Psichologų teigimu, nors didžiausią neigiamą įtaką nagrinėjama informacija daro tiems nepilnamečiams (ir ne tik nepilnamečiams asmenims), kurie konkrečiai susiję su aprašomais įvykiais, tačiau kalbant apie su aprašomais įvykiais nesusijusias šeimas ir nepilnamečius asmenis, tokia viešoji informacija pirmiausia neigiamą įtaką daro taip vadinamoms socialinės rizikos (asocialių) šeimų grupėms ir jose augantiems nepilnamečiams asmenims.

Svarbu tai, kad aukščiau nagrinėtas klausimas šiais metais turėtų būti sprendžiamas Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme. Todėl paaiškėti, kieno – inspektoriaus ar viešosios informacijos rengėjų – argumentai labiau atitinka Įstatymo turinį dėl neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos kriterijų išaiškinimo, turėtų netrukus.

Aptartas Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytas informacijos priskyrimo nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos kategorijai kriterijus pasirinktas neatsitiktinai. Per 2007 m. visuomenės informavimo priemonėse buvo nustatyti 133 tokie kriterijai atitinkančios informacijos paskleidimo atvejais, sukėlę atitinkamus Įstatymo pažeidimus (žr. 1 lentelę 31-32 psl.).

Labiausiai šalies žiniasklaidoje per 2007 m. buvo atspindėti keli Lietuvą sukrėtę įvykiai, t.y. tragedija, nutikusi Petrališkės kaime, kuomet motina nužudė du savo sūnus, ir Aleksandrijoje, kai tragiško autoįvykio metu policijos patrulio vairuojamas automobilis mirtinai sužalojo tris nepilnamečius vaikus. Nors Įstatymo nuostatų taikymo požiūriu net ir tokiais rezonansiniais atvejais turėjo būti paisoma reikalavimų neskelbti nepilnamečių aukų asmens duomenų, nurodytais atvejais viešosios informacijos rengėjai šių nuostatų praktiškai nepaisė.

Atspindint Petrališkės kaime gyvenančią šeimą ištikusią tragediją buvo viešinami ne tik aukų asmens duomenys, bet ir keliamos nepilnamečių nužudymo versijos, kurių siejimas su faktais sukūrė neigiamą socialinį kontekstą („vaikžudė“ motina, neištikimybė, sielvarto simuliacija). Tokiu būdu paviešinus likusių gyvų vaikų asmens duomenis buvo pažeisti jų interesai, nes informacija apie vaiko tėvus, apie artimiausią socialinę aplinką, yra informacija apie pačius šeimoje likusius nepilnamečius. Daugiausia pažeidimų nušviečiant šią istoriją nustatyta dienraščiuose: „Lietuvos rytas“ – 30 (2007 m. – 23, 2008 m. – 7)¹⁵, „L.T.“ – 22 (2007 m. – 15, 2008 – 7)¹⁶, „Respublikoje“ – 18 (2007 m. – 14, 2008 m. – 4). Šių pažeidimų neišvengė ir nacionaliniai televizijos kanalai.¹⁷

¹⁵ Publikacijos: „Mįslinga brolių žūtis – spėlionių labirinte“ („Lietuvos rytas“, 2007-03-26, Nr. 69/4935), „Nežinia ir baimė sukaustė kaimą“ („Lietuvos rytas“, 2007-03-27, Nr. 70/4936), „Motina alpo prie sūnų kapo duobės“ („Lietuvos rytas“, 2007-03-28, Nr. 71/4937), „Tyrėjai iriasi žudikų link“ („Lietuvos rytas“, 2007-03-29, Nr. 72/4938), „Žudynių byloje – pribloškiantys įtarimai“ („Lietuvos rytas“, 2007-03-30, Nr. 73/4939), „Negailėtinga budelė ar įkalinta be kaltės?“ („Lietuvos rytas“, 2007-03-31, Nr. 74/4940), „Vienulika tyrimo dienu: nežinia virto kraupiu įtarimu“ („Lietuvos rytas“, 2007-03-31, Nr. 74/4940), „Vaikai galėjo tapti meilės trikampio aukomis“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-02, Nr. 75/4941), „Daugiavaikės motinos protą aptemdė meilūžis“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-03, Nr. 76/4942), „Budelės kokteilis – brendis su migdomaisiais“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-04, Nr. 77/4943), „Smaugti vaikų – ramiau veidu“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-05, Nr. 78/4944), „Motinos atgaila – ir pavėluota, ir įtartina“ („Lietuvos rytas“, 2007-

Laidose buvo skelbiami nusikalstamos veikos aukų – nužudytų nepilnamečių asmens duomenys, nuotraukos, informacija apie gyvenamąją vietą, šių nepilnamečių motina įvardinta įtariamąją nužudymu, neigiamų socialinių reiškinių kontekste buvo paskelbti nužudytų berniukų taip pat nepilnamečių šeimoje likusios jų sesers asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jos asmens tapatybę. Paskelbiant šiuos duomenis buvo pažeisti jos interesai.

Neišvengta pažeidimų nušviečiant Aleksandrijoje įvykusią nelaimę.¹⁸ Dienraščiuose „Lietuvos rytas“ nustatyti 4, „L.T.“ – 4 („L.T.“ – 3, „super L.T.“ – 1), po 1 pažeidimą nustatyta dienraščiuose „Lietuvos žinios“, „Respublika“, „Vilniaus diena“.

04-07, Nr. 80/4946), „Šeimai – užuojauta, budelei – prakeiksmas“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-07, Nr. 80/4946), „Vaikžudė kaltę verčia balsui iš dangaus“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-07, Nr. 80/4946), „Sugniuždyta šeima bando atsitiesti“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-07, Nr. 80/4946), „Baisaus nuopuolio šaknys veda į vaikystę“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-07, Nr. 80/4946), „Vieniems – kraupi mirtis, kitiems – bučiniai“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-12, Nr. 82/4948), „Tragedijos ištiktai šeimai – ir vyskupo paguoda“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-14, Nr. 84/4950), „Žudikė – ir rami, ir raudanti“ („Lietuvos rytas“, 2007-04-19, Nr. 88/4954), „Laukia teismas ir skyrybos“ („Lietuvos rytas“, 2007-06-29, Nr. 146/5012), „Vaikų žudikei parūpo karvės ir buliai“ („Lietuvos rytas“, 2007-09-29, Nr. 223/5089), „Nusikaltimo planas brendo meilužių glėbyje“ („Lietuvos rytas“, 2007-10-20, Nr. 241/5107), „Kraupi vaikų žudynių byla – ant teisėjų stalo“ („Lietuvos rytas“, 2007-11-12, Nr. 259/5125), „Akmenyje iškaltos šypsenos verčia raudoti“ („Lietuvos rytas“, 2007-09-01, Nr. 199/5065), „Pirma akistata su vaikžude – skyrybų byloje“ („Lietuvos rytas“, 2007-11-14, Nr. 261/5127), „Vaikų žudikė buvo apakines meilužis“ („Lietuvos rytas“, 2007-11-21, Nr. 267/5133), „Kalėjimas užia laukdamas įnamės“ („Lietuvos rytas“, 2007-11-24, Nr. 270/5136), „Vaikžudė naujo gyvenimo siekė melu“ („Lietuvos rytas“, 2007-12-01, Nr. 276/5142), „Vaikus smaugė Jonaitienė, o teisiųjų suole sėdės Bružaitė“ („Lietuvos rytas“, 2007-12-07, Nr. 281/5147), „Pasikeitusi pavardė teismoji visiškai pakeitė ir savo elgesį“ („Lietuvos rytas“, 2008-01-29, Nr. 23/5188).

¹⁶ Publikacijos: „Broliai – karstuose, žudikai – laisvėje / Berniukai jau karstuose, žudikai – dar laisvėje“ („L.T.“, 2007-03-26, Nr. 69/318), „Įtariamųjų ratas siaurėja“ („L.T.“, 2007-03-27, Nr. 70/319), „Broliukai atgulė Kražių kapinaitėse“ („L.T.“, 2007-03-28, Nr. 71/320), „Vaikų žudikų paieškos apaugo gandai“ („L.T.“, 2007-03-29, Nr. 72/321), „Dėl vaikų nužudymo įtariama motina“ („L.T.“, 2007-03-30, Nr. 73/322), „Kaimas netiki, kad motina – žudikė“ („L.T.“, 2007-03-31, Nr. 74/323), „Ji prisipažino: nužudžiau! / Motina prisipažino: nužudžiau!“ („L.T.“, 2007-04-02, Nr. 75/324), „Vaikžudystė – suplanuota“ („L.T.“, 2007-04-03, Nr. 76/325), „Motina rodė, kaip nužudė vaikus“ („L.T.“, 2007-04-04, Nr. 77/326), „Prieš smaugdama susitvarkė dantis“ („L.T.“, 2007-04-05, Nr. 78/327), „Prokurorai: nužudytų brolių motina atgailauja“ („L.T.“, 2007-04-07, Nr. 80/329), „Psichiatrams vaikžudė Jonaitienė verkė nusižudysianti / Jonaitienė prabilo apie savižudybę“ („L.T.“, 2007-04-19, Nr. 88/337), „Pakaltinama! / Ji – pakaltinama!“ („L.T.“, 2007-06-29, Nr. 146/395), „Jonaitienė izoliatoriuje – gardus valgis / Jonaitienės gyvenimas izoliatoriuje: puikus maistas ir jokių išimčių“ („super L.T.“, 2007-06-30, Nr. 147/396), „Vaikžudės byla – teisme“ („L.T.“, 2007-11-12, Nr. 259/508), „Jonaitis: Už ką nužudei vaikus? / „Virgilijus Jonaitis: „Už ką nužudei mano vaikus?“ („L.T.“, 2007-11-14, Nr. 261/510), „Teisme – apie Jonaitienės meilužį / Vaikžudystės priežastis – išimylėjimas?“ („L.T.“, 2007-11-21, Nr. 267/516), „Jonaitienė turta užrašė likusiems vaikams / Vaikų žudikei prabilo sąžinė?“ („L.T.“, 2007-11-28, Nr. 273/522), „Jonaitienei – atskiras kalėjimas?“ („L.T.“, 2007-12-06, Nr. 280/529), „Jonaičiai išskirti“ („L.T.“, 2007-12-07, Nr. 281/530), „Akistata su meilužiu sukėlė šypseną / Jonaitienė: žudymas – kerštas vyrui“ („L.T.“, 2007-12-12, Nr. 285/534), „Jonaitienė: alkoholiškai, tu man vaikų neskriausi! / Smaugikė grasino vyrui“ („L.T.“, 2008-01-29, Nr. 23/571).

¹⁷ Televizijos laidos: „Srovės“ (LNK, 2007-09-05, 19.10 val.), „Lietuvos ryto televizija“ (TV3, 2007-10-10, 20.45 val.), „Žurnalisto tyrimas“ (LTV, 2007-10-23, 21.10 val.)

¹⁸ Publikacijos: „Policijos patrulio BMW traiskė ketvirtokus“ („Lietuvos rytas“, 2007-11-08, Nr. 256/5122), „Skuodašaros, o Vilniuje-sumaištis / Lietuvos pakraštį persmelkė gedulas ir pyktis“ („Lietuvos rytas“, 2007-11-09, Nr. 257/5123), „Uniformuotus mirties sėjėjus saugo sistema / Kelių siaubūnas suimtas, bet jau girdėti jo užtarėjų balsai“ („Lietuvos rytas“, 2007-11-10, Nr. 258/5124), „Gedintys tėvai siekia keršto / Vaikus užmušusiam policininkui – sunkus kryžius“ („Lietuvos rytas“, 2007-12-06, Nr. 280/5146), „Žudike, ką padarei?! / Žudike, už ką?“ („L.T.“, 2007-11-08, Nr. 256/505), „Žudikui – iki 8 metų nelaisvės / Išleidome vaikus į mirtį“ („L.T.“, 2007-11-09, Nr. 257/506), „Žudiko tėvas atsistatydino už 9000 litų / Žudiko tėvui – kompensacija“ („L.T.“, 2007-11-23, Nr. 269/518), „Žudikui pratęstas areštas, Skuodas nori teisybės / Aleksandrija: itūžis, skausmas ir gedulas“ („super L.T.“, 2007-11-10, Nr. 258/507), „Berniukų mirtys sukrėtė visą Lietuvą“ („Lietuvos žinios“, 2007-11-09, Nr. 256/11892), „Ministras puola komisarą / Angelas sargas virto žudiku“ („Respublika“, 2007-11-09, Nr. 257/5310), „Tragedija supurtė Lietuvą / Aleksandrija šaukiasi keršto“ („Vilniaus diena“, 2007-11-09, Nr. 15).

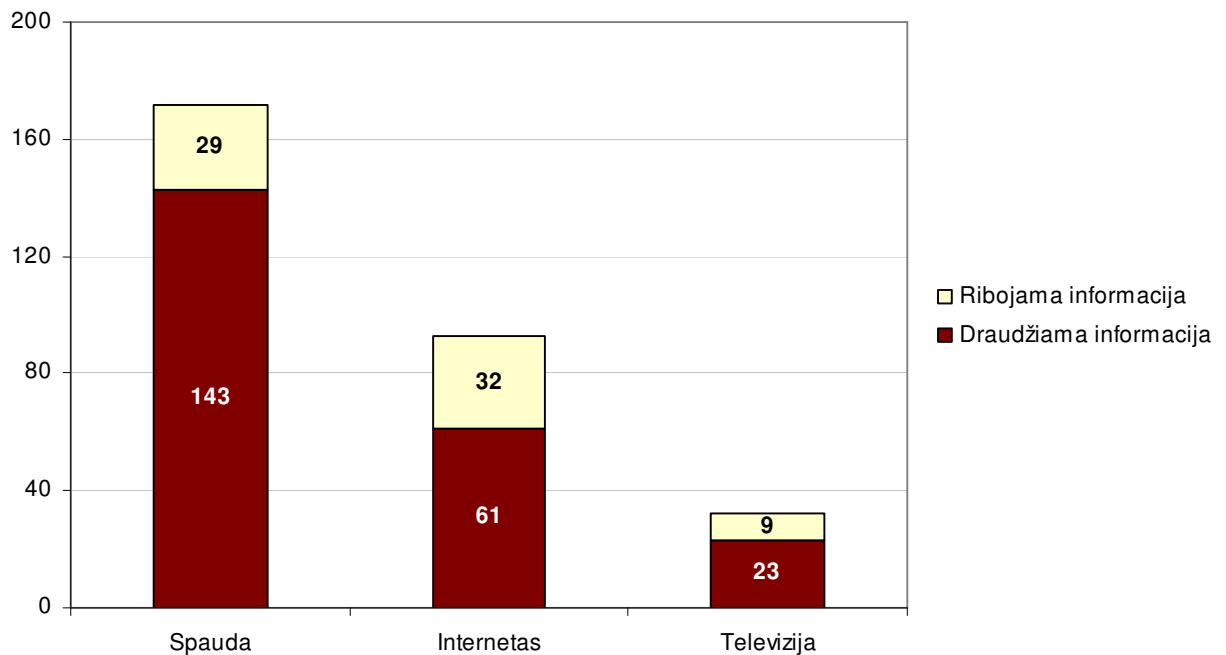
Visuomenės informavimo priemonė	Svars-tyta	Įstatymo 4 straipsnio pažeidimai (pagal atskirus punktus)													Iš viso	Įstatymo 5 straipsnio pažeidimai					Iš viso	Iš viso pažeidimų
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		1	2	3	4	5		
Pažeidimai televizijoje	51	10	2	3	5	1	1	0	0	0	1	0	0	0	23	4	0	3	0	0	9	32
BTV	4	1			1	1									3						0	3
LNK	12	2	2		1										5	1		1			2	7
LTV	5	1			1										2	1					1	3
MTV Lietuva	3										1				1						0	1
Tango TV	1			1											1						0	1
TV1	1	1													1						0	1
TV11	1	1													1						0	1
TV3	23	3		2	2		1								8	2		2		2	6	14
Vilsat informuoja	1	1													1						0	1
Pažeidimai spaudoje	161	1	10	13	0	0	2	1	0	0	0	1	1	0	29	85	4	45	0	9	143	172
Alio, Raseiniai	7			1								1			2						0	2
Lietuvos rytas	42		4	4											8	24		15		1	40	48
15 min. (Vilnius)	8						1								1						0	1
Cosmopolitan	1						1								1						0	1
Ekstra	1														0	1		1		1	3	3
FHM	1														0							0
Flintas	2														0						0	0
Flinto bumas	2														0						0	0
Giružis	2														0	1		1			2	2
Justė	1														0						0	0
Karštas komentaras	1			1											1						0	1
Kauno diena	1														0						0	0
Kelmės kraštas	3														0	3		2			5	5
KTV plus	1			1											1						0	1
L.T.	21		4	1				1							6	16		4			20	26
Laisvas laikraštis	1														0			1			1	1
Lietuvos žinios	9														0	9		2			11	11
Luka	1														0						0	0
Mokyklos frontas	1												1		1						0	1
Nalšios žinios	1	1													1	1		1			2	3
Panelė	2														0						0	0
Panevėžio balsas	1			1											1						0	1
Panevėžio rytas	5														0	4	3	5		3	15	15
Respublika	24		1	2											3	17		9		3	29	32
Sekundė	2		1												1	1	1	1		1	4	5
Šiaulių kraštas	1														0	1		1			2	2

Visuomenės informavimo priemonė	Svars-tyta	Įstatymo 4 straipsnio pažeidimai (pagal atskirus punktus)													Iš viso	Įstatymo 5 straipsnio pažeidimai					Iš viso	Iš viso pažeidimų
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		1	2	3	4	5		
Šiaurės rytai	1														0						0	0
Šilalės artojas	2														0						0	0
Susipažinkime	5			1											1						0	1
Tauragiškių balsas	1														0						0	0
Tavo vaikas	1														0						0	0
Vakaro žinios	8			1											1	6		2			8	9
Vilniaus diena	1														0	1					1	1
Pažeidimai internete	74	6	3	2	1	0	1	3	1	3	5	4	3	0	32	44	1	17	0	0	61	94
Alfa.lt	5	1									1	1			3	4		1			5	8
Ambrazas/puslapiai.lt/bazas	1												1		1						0	1
Balsas.lt	2														0	2		1			3	3
Bilietai.lt	1						1								1						0	1
Blogas.lt/kaboom	1												1		1						0	1
Cha.lt	1	1													1						0	1
Delfi.lt	9									2	2	1			5	5					4	10
Grazuoles.lt	1														0						0	0
Jesus.satan.lt	1	1													1						0	1
Kauno diena.lt	1														0	1					1	1
Lrytas.lt	16							1			2	1			4	13		6			19	23
Lrt.lt	1														0	1					1	1
Lt24.lt	2		1						1						2	1					1	3
Moderna.lt	1			1											1						0	1
Mokyklosfrontas.lt	1												1		1						0	1
Moteris.lt	1														0						0	0
Mtv.lt/vaivorykste	1														0						0	0
Nelysk.lt	1														0						0	0
Paneveziobalsas.lt	1			1											1						0	1
Panrytas.lt	2								1						1	1	1	1			3	4
Penki.lt	4														0	4		2			6	6
Sekunde.lt	1		1												1						0	1
Skrastas.lt	8														0	8		4			12	12
Thecrims.com	1								1	1					2						0	2
Tv.lt	2	1			1										2						0	2
Ve.lt	2	1													1						0	1
Vtv.lt	2														0	2		1			3	3
Zebra.lt	3	1	1									1			3	2		1			3	6
Žaisk.lt	1														0						0	0
Iš viso pažeidimų	286	17	15	18	6	1	4	4	1	3	6	5	4	0	84	133	5	65	0	9	213	298

2007 m. prie žurnalistų etikos inspektorius veikianti ekspertų grupė¹⁹ įvertino 286 visuomenės informavimo priemonėse paskelbtos informacijos atitikimo Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatomis atvejus. Tai yra 73 proc. daugiau nei 2006 m., kai buvo įvertintos 165 publikacijos (spaudoje ir internete) bei televizijos laidos. Atsižvelgiant į augančią interneto įtaką, ekspertų grupės įvertinimui buvo pateikta 5 kartus daugiau internete publikuoto turinio (publikacijų, komentarų), turinčių Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų pažeidimo požymių (žr. 5, 6 diagramą).

5 diagrama

Ribojamos ir draudžiamos informacijos paskelbimo atvejai 2007 m.

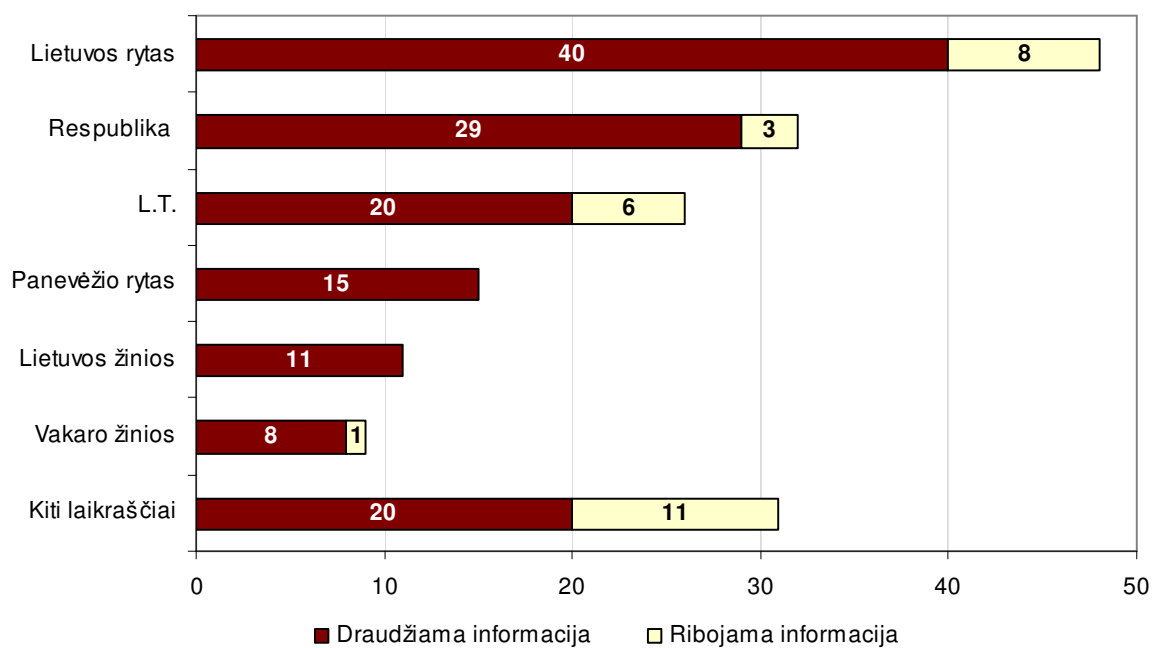
Analizuojant pokyčius pagal visuomenės informavimo sferą, pastebima, kad spaudoje 2007 m., lyginant su 2006 m., 62 proc. sumažėjo ribojamos viešai skelbti informacijos paskelbimo atvejų. Itin ženkliai sumažėjo publikacijų, skatinančių savižudybes (žr. 6 diagramą).

Opiasi ir dažniausiai pasitaikantys pažeidimai – betikslis (nesant būtinybės nustatyti asmens tapatybę) mirusiojo žmogaus kūno rodymas ir erotinio pobūdžio informacijos skleidimas.

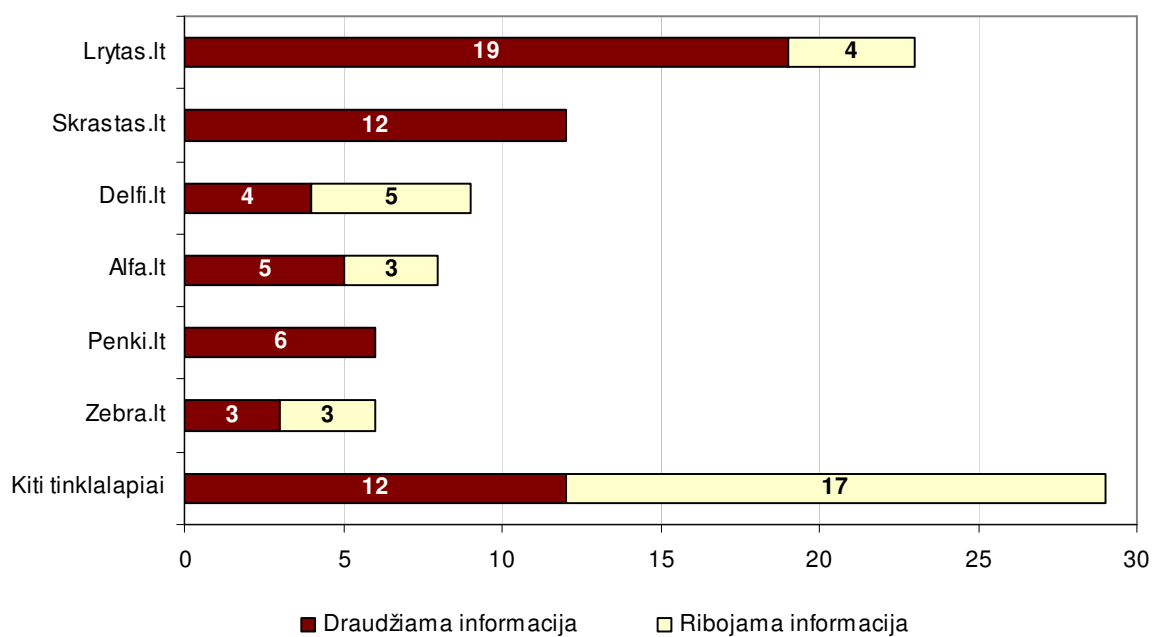
Ataskaitiniu laikotarpiu 55 proc. padaugėjo draudžiamos skelbti informacijos atvejų. Šiam pažeidimų skaičiui didelę įtaką turėjo rezonansinius nusikaltimus atspindinčios publikacijos, kuriose pažeidžiant įstatymą buvo skelbiami nepilnamečių asmens duomenys.

¹⁹ Šiuo metu ekspertų, vertinančių viešosios informacijos poveiki nepilnamečiams, grupę sudaro šie specialistai: Lilijana Astra – Lietuvos kultūros, filosofijos ir meno instituto Dabartinės filosofijos skyriaus vyr. mokslo bendradarbis, Mykolo Romerio universiteto Filosofijos katedros docentė, humanitarinių mokslų (filosofijos kr.) daktarė; Rasa Bieliauskaitė – Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedros docentė, socialinių mokslų (psichologijos kr.) daktarė, psichologė; Gediminas Mesonis – Mykolo Romerio universiteto Konstitucinės teisės katedros profesorius, socialinių mokslų (teisės kr.) profesorius; Petras Ragauskas – Teisės instituto direktoriaus pavaduotojas, Teisės sistemos tyrimo skyriaus vedėjas, socialinių mokslų (teisės kr.) daktaras; Vytautas Blažys – „Vaiko raidos centro“ klinikos vedėjas, vaikų psichiatras-psichoterapeutas; Dainius Pūras – Vilniaus universiteto medicinos fakulteto Psichiatrijos klinikos docentas, medicinos mokslų (medicinos kr.) daktaras.

Ribojamos ir draudžiamos informacijos paskelbimo atvejai 2007 m. spaudoje

Ribojamos ir draudžiamos informacijos paskelbimo atvejai 2007 m. internete

Internetė ataskaitiniu laikotarpiu buvo užfiksuoti 32 ribojamos informacijos paskleidimo atvejai (2006 m. – tik 2). Dažniausiai Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas buvo pažeidžiamas skelbiant smurtinio pobūdžio informaciją, taip pat informaciją, kurioje kurstoma diskriminacija dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, lytinės orientacijos, religijos ar kitokios priklausomybės, taip pat informaciją, kurioje dažnai vartojami nešvankūs posakiai, žodžiai ar gestai. Nuo nusikalstamos veikos nukentėjusių nepilnamečių (nusikaltimo aukų) asmens duomenų skelbimas problemiškas buvo ir 2007 m. Šiais metais įstatymo 5 straipsnio, draudžiančio skelbti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią viešąją informaciją, susijusią su asmens duomenų paskelbimu, pažeidimų užfiksuota gerokai (239 proc.) daugiau nei 2006 m. (žr. 7 diagramą).

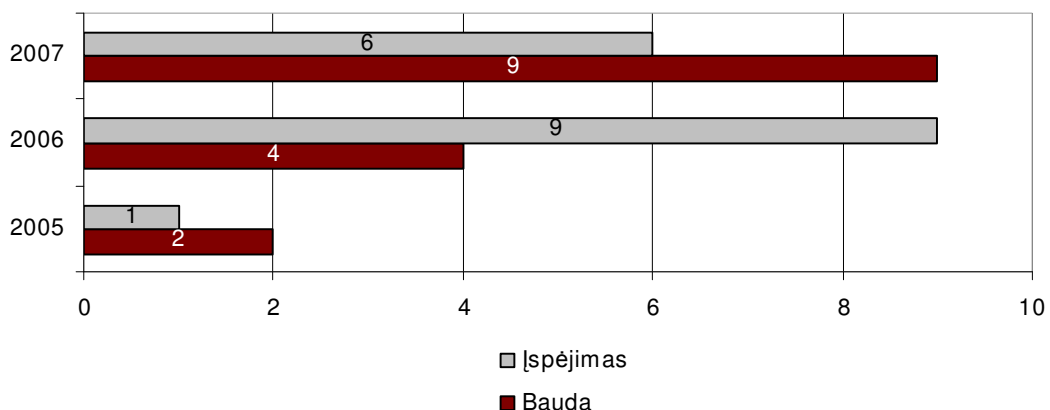
Apibendrinant aukščiau pateiktus duomenis, pagrindine problema laikytina reikalavimo neviešinti nuo nusikalstamos veikos nukentėjusių nepilnamečių asmens duomenų nepaisymas. Internetė nemažą dalį neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos sukuria kiti vartotojai, naudodamiesi galimybe išlikti anonimais.

Nors 2007 m., ekspertai įvertino 59 proc. daugiau televizijoje transliuoto turinio nei 2006 m., neigiamo viešosios informacijos poveikio nepilnamečiams iš esmės nekito. Ribojamos skelbti informacijos užfiksuota 8 proc. mažiau. Dažniausiai įstatymo reikalavimų nepaisoma transliuojant smurtinio pobūdžio informaciją. Atkreiptinas dėmesys, kad atsakingi televizijų darbuotojai, atsižvelgdami į ankstesnius jų veikloje nustatytus Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimus, daug atidžiau vertina transliavimui rengiamą medžiagą.

Dėl 2007 m. nustatytų Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų (pažeidimų skaičius nurodytas 1 lentelėje) imtasi atitinkamų poveikio priemonių, kurių taikymas asmenims, atsakingiems už visuomenės informavimo priemonių turinį, lyginant su ankstesniais metais taip pat buvo griežtesnis (žr. 8 diagramą). Ataskaitiniu laikotarpiu viešosios informacijos rengėjams paskirta dvigubai daugiau administracinių baudų nei 2006 m.

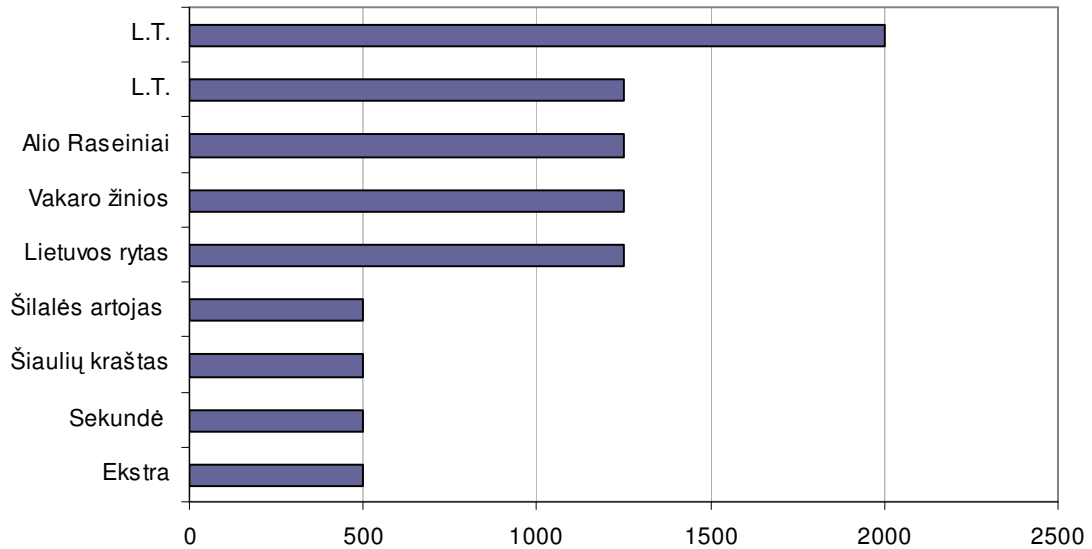
8 diagrama

Administracinių poveikio priemonių taikymas 2005-2007 m.

Savo 2006 m. veiklos ataskaitoje inspektorius yra pažymėjęs, kad, surašant administracinių teisės pažeidimų, numatytų LR ATPK 214¹⁹ straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, protokolus, kyla tam tikrų sunkumų, kadangi dažnai pažeidėjai vengia atvykti tam, kad būtų surašytas nustatyto administracinio teisės pažeidimo protokolas ir pradėdama nagrinėti administracinio teisės pažeidimo byla. Todėl Įstatymą pažeidusiems asmenims administracines baudas inspektorius dažniausiai skyrė ne už vieną, bet už keletą ar net keliolika nustatytų pažeidimų (žr. 9 diagramą).

2007 m. periodiniams leidiniams paskirtos baudos (litas)

Nors per 2007 m. už nustatytus Įstatymo pažeidimus atsakingiems fiziniams asmenims buvo skirta baudų už 9 tūkst. litų, ne vienas toks inspektorius priimtas nutarimas buvo apskūstas teismui. Šiuo metu teismui apskūsti 3 nutarimai, priimti administracinių teisės pažeidimų bylose, kuriais buvo skirtos administracinės baudos tuometinei laikraščio „L.T.“ vyriausiajai redaktorei L. Varnaitei (šiuo metu laikraščio vyriausiojo redaktoriaus pareigas eina kitas asmuo) bei laikraščio „Vakaro žinios“ vyriausiajam redaktoriui A. Zdramiui.

Šioje ataskaitoje buvo minėta, kad galiojančiame Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse nėra numatyta administracinė atsakomybė juridiniam asmeniui, todėl administracinė bauda negali būti skiriama laikraštų leidžiančiai bendrovei. Tad už pažeidimus yra baudžiamas fizinis asmuo, atsakingas už visuomenės informavimo priemonės turinį – šiuo atveju vyriausiasis redaktorius arba redaktorius.

Kalbant apie rezonansinių įvykių nušvietimą žiniasklaidoje, kai nesilaikoma Įstatymo reikalavimų ir pažeidžiami nepilnamečių interesai, peršasi nors ir hipotetinė, tačiau mažai abejonių sukelianti prielaida, kad laikraščius leidžiančioms bendrovėms tokios informacijos skleidimas yra itin pelningas. Nebe naujiena, o puikiai įsisavinta žinia, kad sensacinga, kriminalinio ar smurtinio pobūdžio, taip pat neigiamą socialinį kontekstą atskleidžianti informacija visuomet yra geresnė prekė nei neutrali informacija. Todėl šiuo metu galiojančiame Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytos administracinės baudos už Įstatymo pažeidimus turėtų būti taip pat didesnės.

Šioje ataskaitoje nagrinėdamas viešosios informacijos rengėjo teisinio statuso problemas, inspektorius buvo pažymėjęs, kad finansinė bauda, kaip materialinė sankcija, greičiau turėtų būti skiriama ne fiziniam, bet juridiniam asmeniui, turinčiam didesnę galimybę įgyvendinti tokios poveikio priemonės užtikrinimą, tuo tarpu vyriausiajam redaktoriui, kaip fiziniam asmeniui, turėtų būti adresuojami sprendimai, numatantys profesinio-etinio poveikio priemones (pvz., išpėjimas už Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimą). Dėl to Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse siūlytina arba diferencijuoti baudas – numatant mažesnę fiziniam asmeniui

(redaktoriui) ir didesnę juridiniam asmeniui (leidėjui) arba nustatyti administracinę atsakomybę tik juridiniam asmeniui, numatant ženkliai didesnes baudas.

Įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūrą inspektorius suvokia ne vien kaip administracinių poveikio priemonių taikymą, bet ir kaip tam tikrą aiškinamąjį arba prevencinį darbą. Kadangi Įstatymo taikymas viešosios informacijos rengėjams, žurnalistams neretai sukelia tam tikrų neaiškumų – tai itin atsiskleidžia nagrinėjant administracinių teisės pažeidimų bylas – jiems aptarti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba nuo 2006 metų organizuoja praktinius seminarus. Seminarai rengiami skirtingose Lietuvos apskrityse. Be viešosios informacijos rengėjų, žurnalistų, visuomenės informavimo priemonių atstovų į seminarus atvyksta ir nepilnamečių interesų apsauga suinteresuoti specialistai – vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojai, policijos pareigūnai ir kt.

Organizuojamų seminarų tikslas – mažinti nepilnamečių apsaugos visuomenės informavimo srityje pažeidimų skaičių aptariant Įstatymo taikymo problemas praktinėje visuomenės informavimo priemonių veikloje, analizuojant atskirus pažeidimus, pateikiant rekomendacijas, kaip tokių pažeidimų išvengti ateityje.

Per 2007 m. buvo surengti du tokie mokymai žurnalistams – birželį Klaipėdoje, spalį Šiauliuose. Pirmasis mokomasis seminaras vyko Panevėžio apskrityje 2006 m. spalio mėn. Ateityje numatyta apmokymus rengti kitose Lietuvos apskrityse ir rajonuose.

Įstatymas ypač pabrėžia smurtinio ir pornografinio turinio informacijos neigiamą poveikį nepilnamečiams – jame nustatyta, kad draudžiama skelbti ar platinti viešąją informaciją, kuri gali pakenkti nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, ypač pornografiją ir (ar) savitikslių smurto vaizdavimą.

Įsigaliojus naujos redakcijos Visuomenės informavimo įstatymui nuo 2006 m. spalio mėnesio prie žurnalistų etikos inspektoriaus sudaryta ekspertų, teikiančių išvadas dėl spaudos leidinių, audiovizualinių kūrinių, radijo ir televizijos programų ar laidų, interneto svetainių ar kitų visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms, grupė.²⁰ Iki tol ši funkcija buvo priskirta Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai.

Per 2007 metus buvo atlikta 21 viešosios informacijos ekspertizė, kurių bendra tyrimo apimtis 1144 val. audiovizualinės medžiagos ir 2569 nuotraukos. Daugiausia dėl spaudos leidinių, audiovizualinių kūrinių, radijo ir televizijos programų ar laidų, interneto svetainių ar kitų visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms į žurnalistų etikos inspektorių kreipėsi ikiteisminį tyrimą baudžiamosiose bylose atliekantys pareigūnai. Pasitaikė atveju, kai ikiteisminiai tyrimai dėl pornografinio turinio dalykų platinimo buvo pradėti ir žurnalistų etikos inspektoriaus iniciatyva.

Atlikdamas aukščiau minėtą funkciją inspektorius išvelgė ir tam tikrų Visuomenės informavimo įstatymo reglamentavimo trūkumų, neapibrėžtumų.

Iki šiol įstatyme nėra nustatyta, kiek, t.y. koku santykiu, atitinkamo turinio informacijos turi būti visuomenės informavimo priemonėje, kad ją būtų galima priskirti erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijai. Todėl 2007 m. šioms informacijos kategorijoms buvo priskiriamas visuomenės informavimo priemonių turinys, bet ne visa visuomenės informavimo priemonė. 2006 m. veiklos ataskaitoje inspektorius pažymėjo, kad erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio informacijos kategorijai priskirti spaudos leidiniai pagal Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo nuostatas negalėtų naudotis mokesčių lengvata, taikoma periodinių spaudinių leidybos srityje.

²⁰ Šią ekspertų grupę sudaro: Skirmantas Valiulis - Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto docentas, kino kritikas, žurnalistas; Linas Slušnys - Vilniaus psichoterapijos ir psichoanalizės centro vaikų ir paauglių psichiatras; Raimundas Alekna - Vilniaus psichoterapijos ir psichoanalizės centro psichiatras – psichoterapeutas; Vita Čioraitienė - Vilniaus psichoterapijos ir psichoanalizės centro vaikų ir suaugusiųjų psichologė – psichoterapeutė.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad visuomenės informavimo priemonės, priskirtos erotinio ir (ar) smurtinio kategorijoms, pagal Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą negali būti prieinamos ar platinamos nepilnamečiams asmenims. Tuo tarpu pornografinio turinio dalykų (informacijos) platinimas, nepriklausomai nuo informacijos platinimo būdo (tai daroma per visuomenės informavimo priemones ar ne) bei apimties (informacijos santykio visuomenės informavimo priemonėje), remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 309 straipsniu yra besąlygiškai draudžiamas. Vadinasi, siekiant nustatyti, ar konkrečiu atveju buvo platinama pornografinio turinio informacija, nėra būtina tokią visuomenės informavimo priemonę priskirti pornografinio pobūdžio kategorijai – svarbu nustatyti, kad joje paskleista informacija yra pornografinio turinio dalykas. Todėl dėl visuomenės informavimo priemonių turinio priskyrimo minėtai informacijos kategorijai ataskaitiniu periodu sunkumų nekilo. Tačiau siekiant išspręsti reglamentavimo klausimą dėl visuomenės informavimo priemonių priskyrimo erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms, kartu su šia ataskaita teikiamame Visuomenės informavimo įstatymo 49 ir 50 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekte numatyta, jog visuomenės informavimo priemonė gali būti priskiriama erotinio ar smurtinio pobūdžio kategorijoms, jei tokia informacija sudaro ne mažiau kaip 1/3 jos turinio.

Pažymėtina, kad ekspertams, teikiantiems išvadas inspektoriui dėl spaudos leidinių, audiovizualinių kūrinių, radijo ir televizijos programų ar laidų, interneto svetainių ar kitų visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms, įstatymų nustatyta tvarka yra mokama už jų ekspertizes iš valstybės biudžeto. Tačiau į inspektorių dėl visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms, kreipiasi ne vien ikiteisminį tyrimą atliekantys pareigūnai, ar tiesiogiai šiomis išvadomis suinteresuotos kitos valstybės institucijos ar įstaigos. Neretai dėl informacijos turinio išankstinio įvertinimo kreipiasi filmų ar kitos audiovizualinės produkcijos platinimo bendrovės. Kadangi teisinio pagrindo iš šių bendrovių imti atlygį už ekspertų darbą nenumato nei Visuomenės informavimo įstatymas, nei kiti teisės aktai, šioms bendrovėms ekspertų išvados nieko nekainuoja. Tačiau taip būti neturėtų. Nemokamas ekspertų išvados gali būti teikiamos tik konkrečiu tyrimu suinteresuotoms valstybės institucijoms. Manytina, kad privačioms bendrovėms, kitiems verslo subjektams šios išvados arba neturi būti teikiamos, arba jų teikimas turi būti apmokestinamas.

Pritarus aukščiau minėtoms nuostatoms Visuomenės informavimo įstatyme reikėtų nustatyti, jog visuomenės informavimo priemonių priskyrimo erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms prašą ir apmokestinimo už visuomenės informavimo priemonių priskyrimą erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms tvarką nustato Vyriausybė inspektoriaus teikimu. Pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214 straipsnį kino filmų, videofilmų bei videoprogramų viešo rodymo, tiražavimo ar platinimo, erotinio pobūdžio renginių viešo rodymo ir erotinio bei smurtinio pobūdžio spaudinių platinimo tvarkos pažeidimas užtraukia administracinę baudą su kino filmų, videofilmų, videoprogramų bei spaudinių konfiskavimu. Pažymėtina, kad šio administracinio teisės pažeidimo protokolus surašyti yra įgalioti vidaus reikalų, policijos bei Kultūros ministerijos pareigūnai.

2.8. ALKOHOLIO REKLAMA TELEVIZIJOJE: NEIĖGYVENDINAMA NEPILNAMEČIŲ APSAUGA AR NEGAUTOS TRANSLIUOTOJŲ PAJAMOS?

Dar pateikdamas 2006 m. veiklos ataskaitą, žurnalistų etikos inspektorius pažymėjo, kad įstatymų leidėjas turėtų galutinai apsispręsti dėl Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatų suderinimo su Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatomis. Inspektoriaus nuomone, Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatos turėjo būti suderintos su Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatomis. Taip pat tikėtasi, jog Seimas, skirtingai nei vykdomoji valdžia, pritaris ne verslo grupių, bet nepilnamečių interesų apsaugos principui visuomenės informavimo priemonėse. Šiuo klausimu 2007 m. buvo permainingi.

Alkoholio kontrolės įstatymo 2, 7, 11, 12, 16, 17, 18, 26, 29, 33, 34, 35 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (Žin., 2007, Nr. 77-3041) buvo priimtas 2007 m. birželio mėnesį. Tačiau įstatymo nuostatos, draudžiančios alkoholio kontrolės reklamos transliavimą televizijos programose nuo 6 iki 23 val., įsigaliojo nuo 2008 m. sausio 1 d. Tuomet ir kilo transliuotojų pasipiktinimas minėtomis įstatymo nuostatomis. Nepasitenkinimo iš transliuotojų nebuvo galima nepastebėti – jis veržėsi tiesiai iš televizijos eterio Naujųjų 2008-ųjų metų išvakarėse. Čia kai kurių Seimo narių iniciatyva ir pastangos apriboti alkoholio produktų reklamos skleidimą televizijos programose susilaukė itin tendencingų vertinimų, tokių kaip „Lietuvos sporto žlugdymas“, krepšinio, kitų sporto varžybų transliacijų apribojimas ir pan. Be abejo, nepatenkinti naujosiomis įstatymo nuostatomis buvo ir alkoholio produktų gamintojai, reklamos užsakovai. Priėmus Alkoholio kontrolės įstatymo 2007 m. birželio 21 d. redakciją (Žin., 2007, Nr. 77-3041) ir ją palyginus su ankstesniąja (Žin., 2004, Nr. 47-1548), nesunku nustatyti, kad alkoholinių gėrimų, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija didesnė nei 22 proc., reklamos laikas paros atžvilgiu sumažėjo 2,5 val. – šiokiadieniais ir 9,5 val. savaitgaliais (moksleivių švenčių dienomis), o alkoholinių gėrimų, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 22 proc. – atitinkamai 17 val. per parą nepriklausomai nuo savaitės dienos. Todėl nesunku numanyti, kodėl silpnųjų alkoholinių gėrimų gamintojų nepasitenkinimas buvo stipresnis.

Šis nepasitenkinimas netrukus pavirto atvira lobistine veikla Seime. Galimybę tuo įsitikinti turėjo kiekvienas, dalyvavęs 2008 m. vasario 1 d. Seimo valdybos sprendimu Nr. 2045 sudarytos darbo grupės posėdyje. Kaip darbo grupę, kuriai pavesta iki 2008 m. kovo 31 d. parengti Alkoholio kontrolės įstatymo pataisas, sunku pavadinti darbo dėl joje esančių narių skaičiaus, taip pat ir dėl kai kurių narių atstovaujama tikslinių interesų grupių įtakos sunku buvo patikėti, jog bus suderintos dvi iš esmės priešingos pozicijos ir priimtas racionalus įstatymo projekto variantas.

Visuomenės informavimo prieš alkoholio reklamos ribojimą kampanijai perėjus į lobistinę veiklą taip pat pasidarė aišku, kad argumentai apie sportininkų aprangą, ant jos esančius alkoholio gamintojų logotipus, produktų prekės ženklus bei sporto arenose įrengtus reklaminius standus – buvo tik pretekstas siekiant iš tikrųjų sugrąžinti visą alkoholio reklamos transliavimą į televizijos eterį ir gauti visas planuotas pajamas iš alkoholio produktų reklamos. Todėl svarstyti, ar kiekvienas prekės ženklas yra reklama, beprasmiška – šiuo klausimu gana išsamiai pasisakė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, priimdama 1999 m. birželio 28 d. nutartį.²¹

Žiūrint iš žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos pozicijų, aukščiau aptartu atveju susidūrė keli visuomenės interesai – nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio ir visuomenės teisės aktualiu laiku gauti tam tikrą informaciją (stebėti sporto varžybas, įvairius

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-337 AB „Vilniaus degtinė“ v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba.

renginius ir pan. vaizdo transliacijas). Įmanomas ir trečiasis interesas – Lietuvos sporto ateitis, finansavimas, rėmimas ir pan., tačiau tikslo aptarti šį interesą inspektoriaus manymu, nėra.

Pažymėtina, kad tiek Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, tiek ir Alkoholio kontrolės įstatymas yra specialieji įstatymai. Pirmojo įstatymo paskirtis – nustatyti viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, kriterijus, jos skelbimo ir platinimo tvarką, taip pat šios informacijos rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę. Antrojo tikslas – mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, jo prieinamumą, ypač nepilnamečiams, piktnaudžiavimą alkoholiu, jo daromą žalą sveikatai ir ūkiui, nustatyti teisės gaminti, parduoti, įvežti, importuoti ir eksportuoti šiame įstatyme reglamentuojamus alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus.

Be jokios abejonės, įstatymuose ne šiaip sau kalbama apie bendrąjį alkoholio suvartojimo mažinimą, jo prieinamumo nepilnamečiams ribojimą, taip pat apie informacijos, kurioje skatinamas alkoholio ar tabako vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas, ribojimą nepilnamečiams. Alkoholio produktų reklamos visuomenės informavimo priemonėse tikslas iš esmės priešingas, nes jis susijęs su tiesioginiu alkoholio įsigijimo, vartojimo skatinimu. Todėl alkoholio reklama visuomenės informavimo priemonėse yra vienas svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos alkoholinių gėrimų vartojimui ir jo skatinimui.²²

Pasaulinės sveikatos organizacijos duomenimis, jeigu vienas gyventojas suvartoja vidutiniškai 8 litrus gryno etilo alkoholio, valstybė praranda 6 proc. bendrojo nacionalinio produkto.²³ Kone prieš dešimtmetį apskaičiuota, kad 1997 metais vienas Lietuvos gyventojas suvartojo vidutiniškai 9,2 litro absoliutaus alkoholio.²⁴ Ir nors oponuojančių alkoholio reklamos suvaržymui teigimu, nėra atlikta jokių tyrimų, kuriuose būtų įvardinta, kaip visuomenės sveikatą per praėjusį laikotarpį konkrečiai paveikė alkoholio reklamos sklaidą televizijos programose, šios informacijos įtaka stebint nūdienos Lietuvos aktualijas gali būti aiškiai preziumuojama.

Manytina, kad mokslinės informacijos, tyrimų, rekomendacijų bei išvadų apie alkoholio žalą bei neigiamą įtaką visuomenei (nepilnamečiams) yra daugiau nei reikia atitinkamiems alkoholio reklamos ribojimams nustatyti įstatymuose. Ir nors alkoholio reklamos ribojimas yra vienas iš būdų mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, aišku, kad tai nėra ir negali būti vienintelė priemonė siekiant alkoholio vartojimo mažinimo visuomenėje tikslo.

Analizuojant Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatas dėl alkoholio reklamos ribojimo televizijos programose, pastebėtina, kad alkoholio, kaip „ypatingos paskirties prekės“ reklama televizijos programose tam tikromis dalimis pradėta riboti nuo 1995 m. Todėl kai kurių darbo grupės narių pasiūlymai apskritai uždrausti alkoholio reklamą ne tik visuomenės informavimo priemonėse, bet ir kitoje viešojoje erdvėje nuo 2012 m. būtų racionalūs ir pateisinami tik tuo atveju, jei būtų pagrįsta, kad ateinančius keturis metus alkoholio reklama televizijos programose neturės jokios įtakos alkoholio vartojimo skatinimui, ypač nepilnamečių asmenų tarpe.

Kadangi galvosūkis dėl alkoholio reklamos kol kas nėra išspręstas, kalbėti apie Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatų suderinimą su Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatomis dar anksti.

Alkoholio reklama taip pat yra ir viešoji informacija. Todėl tuo atveju, jei Seimas panaikintų šiuo metu galiojančias Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatas dėl alkoholio reklamos ribojimo

²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas Nr. 314 „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

²³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. vasario 25 d. nutarimas Nr. 212 „Dėl valstybės alkoholio programos patvirtinimo“ (Žin., 1999, Nr. 21-603).

²⁴ Ten pat.

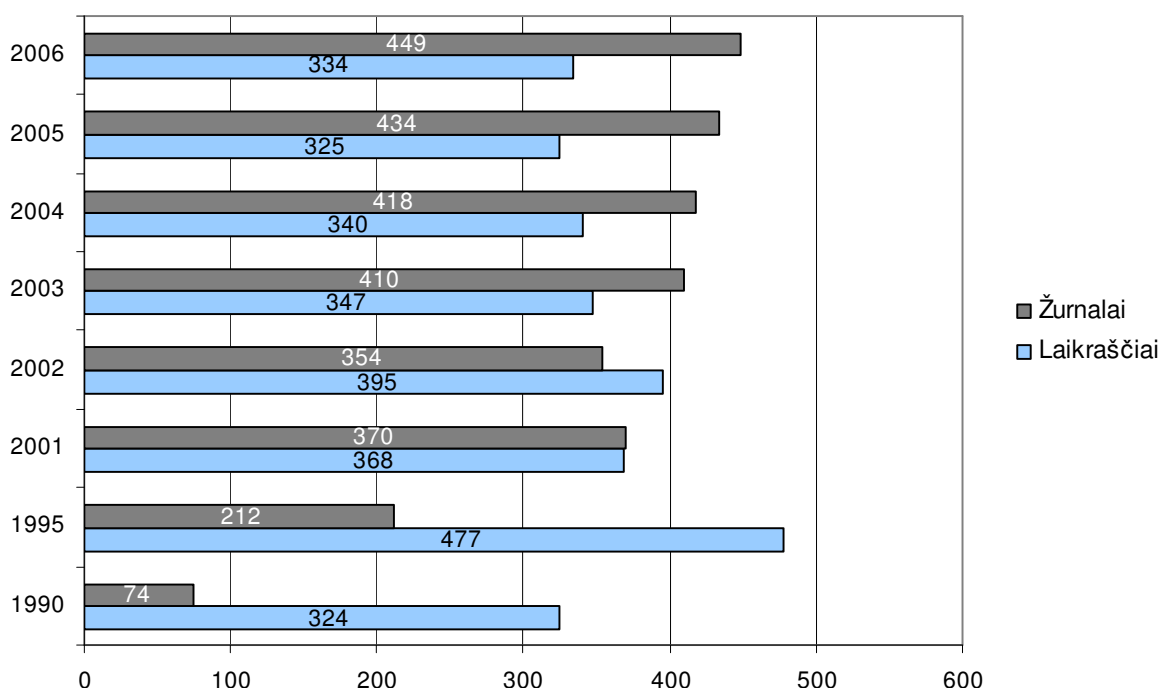
televizijos programose ir grąžintų buvusi *status quo*, pagal Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą alkoholio reklama televizijos programose turėtų būti vertinama kaip galimai neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi daranti viešoji informacija. Todėl prieštaravimas tarp įstatymų liktų nepanaikintas, o esant Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimui administracinio poveikio priemonės taikyti tektų nebe Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai, bet Lietuvos radijo ir televizijos komisijai.

2.9. ŽURNALŲ, SKIRTŲ NEPILNAMEČIAMS, TURINIO TYRIMAS: TURINIO ANALIZĖ IR POVEIKIS AUDITORIJAI

Žurnalistų etikos inspektorius 2006 m. veiklos ataskaitoje atkreipė dėmesį, kad Lietuvoje nuo 2001 m. mažėja laikraščių ir daugėja žurnalų. Nuo 2003 m. žurnalų skaičius viršijo laikraščių, o 2006 m., Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Knygotyros ir bibliografijos skyriaus duomenimis, žurnalų skaičius buvo – 449 (Statistikos departamento duomenimis, žurnalų ir kitų periodinių leidinių skaičius siekė 566), o laikraščių – 334. Tokie žurnalų rinkos pokyčiai leidžia daryti prielaidą, kad žurnalų turinio poveikis nacionalinei auditorijai taip pat didėja.

10 diagrama

Periodinių leidinių skaičiaus kaita 1990-2006 m.

Siekiant įvertinti tam tikros tematikos žurnalų turinį, taip pat atsižvelgiant į asmenų, valstybės institucijų bei nevyriausybinių organizacijų skundus Žurnalistų etikos inspektorius tarnybos Viešosios informacijos stebėsenos ir analizės skyrius atliko žurnalų, skirtų atskiroms auditorijų grupėms – vaikams ir paaugliams, moterims, vyrams – tyrimą (žurnalų imtis nuo 2007-01-01 iki 2007-07-01).

Plačiau šioje ataskaitoje supažindinama su žurnalų, skirtų vaikams ir paaugliams, tyrimu.

Tyrimui atrinkti žurnalai suskirstyti į grupes pagal skaitančiųjų amžių: vaikai (7-11), ankstyvoji paauglystė (11-15), vėlyvoji paauglystė (nuo 15-18). Pasirinkti leidiniai atspindi įvairių vaikų ir jaunimo auditorijos segmentą, yra skaitomiausi, turi didelius tiražus ir numanomą poveikį („Bitutė“, „Barbie“, jos priedas „Barbie Princesė“, „Princesės“, „Laimiukas“, „Flintas“, „Flinto Bumai“, „Mergaitė“, „Justė“, „Luka“, „Top Girl“, „Panelė“, jos priedas „Maxi Panelė“, „Ekstra Panelė“, „Pana“).

Tyrimu siekta nustatyti, kokius pranešimus siunčia žiniasklaida vaikų ir paauglių auditorijai, kokiais informacijos prioritetais vadovaujasi šių žurnalų leidėjai, kaip laikomasi Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų. Tyrimui atrinkti žurnalai buvo analizuojami pagal temas ir turinį, struktūrinį, vaizdų, tekstinį ir emocinį komponentus. Atlikus tyrimą galima išskirti tam tikras tendencijas.²⁵

Jaunesniajam amžiui skirtuose žurnaluose pastebimas įvairus temų bei pačių leidinių pasirinkimas, dominuoja adekvati vaikiška problematika. Daug vietos skiriama pažinimui, kūrybai, žaidimams. Pavyzdžiui, jauniausiajam skaitytojui skirti žurnalai „Bitutė“, „Laimiukas“ gana informatyvūs, juose pateikiama temų įvairovė, kultūrinio, geografinio, istorinio pažinimo galimybės, kūrybinis potencialas. Didelis dėmesys skiriamas skaitytojų saviraiškai, tinkamai orientuojamasi į šio amžiaus vaiko psichofizinius poreikius ir gebėjimus. Leidiniuose nepropaguojamas suaugusiųjų gyvenimo būdas ir vertybės, išlaikoma vaikiška pasaulėjauta, saviraiška skatinama pasakomis, fantazijomis. Deja, didesnės įtakos ar populiarumo šie leidiniai viešojoje erdvėje neturi. Kadangi leidinių tiražai nedideli, didžiosios skaitytojų dalies šie leidiniai nepasiekia.

Tačiau kituose šio amžiaus skaitytojams skirtuose žurnaluose „Barbė“, jos priede „Barbie Princesė“, „Princesės“, skirtingai nei prieš tai aptartuose, eksplikuojama suaugusiųjų kultūra ir gyvenimo būdas, aplinka, pastebimas suaugusiųjų bendravimo manierų, elgesio, vertybinių nuostatų propagavimas, todėl iškreipiama vaikiškų vertybių sistema. Šie leidiniai – ištisa žaislų pramonės produktų reklama. Tekstai naudojami tik kaip iliustracijų priedas, jungtis, todėl menkaverčiai.

Atlikus tyrimą pastebėta, kad žurnalų rinkoje trūksta leidinių paaugliams berniukams ir jaunimui. Jiems pasiūla yra tik pagal specializuotas interesų ir pomėgių sritis. Apskritai visose vaikų ir paauglių kategorijose dominuoja leidiniai skirti mergaitėms (arba abiem lytims). Jaunesniojo amžiaus berniukams skirtas žurnalas „Flintas“ – dabartinis rinkos lyderis. Didesnio pasirinkimo tokio amžiaus berniukams nėra. Žurnalas ir jo priedai pasižymi skurdžia tekstone informacija. Šalia vaikiškų siužetų naudojama ir suaugusiųjų žmonių bendravimo terminologija ir siužetai: azartiniai žaidimai, kriminalinės istorijos, anekdotai, dainos, tekstai (kartais vulgarūs). Anekdotų skiltis daugelyje atveju atspindi suaugusiųjų kalbėseną ir temas. Dominuojanti turinio medžiaga yra žaidimai, kuriuos lydi įvairūs komiksų nuotykių. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 5 punktą, informacija, skatinanti azartinius lošimus, laikoma darančia neigiamą poveikį nepilnamečių psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, todėl yra pagrindas tokią informaciją nepilnamečiams riboti.

Vyresniajam paauglystės amžiui skirtuose žurnaluose atsiranda naujos temos ir skiltys – tokios kaip psichologija, draugystė, meilė, lytiškumas, žvaigždžių gyvenimo panorama. Šio amžiaus skaitytojų grupei skirtuose žurnaluose pradeda dominuoti žvaigždžių kultas, lytiškumą keičia seksualumas, meilės peripetijos – socialinės problemos ir jų pasekmės. Pagrindinis pažinimo šaltinis daugeliu atveju išlieka įvairūs televizijos šou šios produkcijos laidos.

Pastebėta žurnalų (pvz., „Mergaitė“), užimančių tarpinę nišą tarp vaikų ir paauglių, bandančių atspindėti psichologinius savęs ir aplinkos vertinimo pokyčius. Psichologiniai testai – sudaro pagrindinę tokių žurnalų ašį. Psichologinis dėmuo tampa populiariu ir svarbiu svertu, galinčiu padėti jauno žmogaus psichofizinei raidai. Žurnalo „Mergaitė“ numerius padeda rengti moksleivės ekspertės. Tai padeda geriau suvokti skaitytojų poreikius ir interesų lauką. Nors žurnalas spalvingas, dinamiškas, pakankamai etiškas ir yra adekvatus informacijos šaltinis šio amžiaus skaitytojų grupei, vis dėlto šalia bendro pobūdžio informacijos pasigendama pamokų ir atradimų iš praktinio patyrimo, publikuojama medžiaga paviršutiniška, problemos pateikiamos fragmentiškai ir epizodiškai. Kiti tyrimui atrinkti paauglėms skirti žurnalai, „Luka“, „Justė“, „Top girl“ labai panašūs savo turiniu ir stilistika. „Top girl“ labiau orientuotas į mobiliųjų telefonų vartotojų paslaugas.

²⁵ Visa žurnalų tyrimo medžiaga paskelbta Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos interneto tinklalapyje www.zeit.lrs.lt

Aiškius ir rūpimus mergaitėms socialinės kompetencijos klausimus ir atsakymus teikia etiškas žurnalas mergaitėms „Justė“. Tai kryptingai struktūrizuotas, tvarkingas ir brendimo pokyčiams pritaikytas informatyvus leidinys. Moteriškas redakcijos kolektyvas atsakingai žiūri į mergaitės tapsmą moterimi. Stengiamasi palaikyti pagarbų, rimtą ir profesionalų bendravimą su savo skaitytojomis. Svarbi skiltis „Justės priedas“, kuriame daug įvairiapusės ir naudingos informacijos šio amžiaus mergaitėms. Iš žurnalo turinio matyti, kad svarbūs ne tik psichologiniai, bet ir socialiniai klausimai, tarpusavio santykiai su priešinga lytimi. Kultūros tematikos publikacijos įdomios ir skatintinos.

Nors daugiausia nusiskundimų gauta dėl žurnale „Luka“ pateikiamos informacijos, tačiau jame talpinama svarbi socialinės problematikos informacija. Tai – leidinio išskirtinis bruožas. Aktuali ir provokuojanti informacija mergaitėms nuo dvylikos ir vyresnėms. Pranešimai pilni nūdienos reiškinių ir socialinių žaizdų. Skaitytojų laiškų gausa ir prašymai patarti jiems rūpimais klausimais rodo išaugusi poreikį suprasti save, santykius su tėvais, mokytojais ir bendraamžiais. Pastebimas didelis susidomėjimas lytiškumu ir seksualumu. Tokio pobūdžio klausimai aptinkami skaitytojų laiškuose nuo 11 iki 21 metų. Skaitytojų amžiaus kategorija nėra apibrėžta. Temų ašis komplikotos meilės istorijos ir socialinė psichologija.

Prie žurnalistų etikos inspektoriaus veikianči ekspertų grupė, vertinanti neigiamą poveikį nepilnamečiams, ne kartą vertino žurnale „Luka“ skelbiamą informaciją. Inspektoriui pateiktose ekspertų grupės išvadose buvo konstatuota, kad žurnale palankiai vertinamas priklausomumas nuo narkotinių, psichotropinių medžiagų, skatinamas jų vartojimas, teigiamai vertinami nusikaltimai, skatinama agresija, savęs žalojimas (inspektoriaus 2006 m. gruodžio 7 d. sprendimas Nr. SPR-14). Kitu atveju nustatyta, kad žurnale paskelbta erotinio pobūdžio informacija apie vyrų ir moterų erogenines zonas skatina lytinį geismą. Dėl nustatytų pažeidimų žurnalo „Luka“ redaktorė buvo įspėta.

Vyresniojo amžiaus paaugliams (paauglėms) skirtuose žurnaluose („Pana“, „Ekstra panelė“, „Panelė“) pastebima suaugusiųjų kultūros moters modelio multiplikacija. Žurnalo ašys – seksualumas, mada, kūno priežiūra ir kosmetika, mityba, meilės nuotykių, „žvaigždžių“ gyvenimai ir pan. Žurnalo turinį stiprina serijinės pramogų pasaulio veikėjų foto sesijos ir gyvenimo aprašymai, aktyviai multiplikuojama TV laidų, kita šou produkcija (pvz., „olialia“ nuo prekės ženklo greitai virtęs reiškiniu, masinančiu merginas tapti žvaigždėmis. Viešojoje erdvėje pradeda dominuoti „olialia“ išvaizdos, elgesio, kalbėjimo manieros stereotipai).

Didžiausią skaitytojų auditoriją turi žurnalas „Panelė“. Tai – vienas iš populiariausių ir seniausiai leidžiamų žurnalų tikslinei auditorijai. Žurnalas aštriausiai kelia socialinius klausimus, šalia probleminių temų profesionalūs psichologų ir gydytojų net kunigo komentarai. Tikėtina, kad pagal šio žurnalo standartus lygiuojasi ir kiti paaugliams skirti leidiniai. Tačiau jame publikuojami ir straipsniai su simboliu „N-18“, nors žurnalą skaito ir jaunesnio amžiaus skaitytojos. Pranešimų temos aštrios, provokuojančios, skaudžios. Turinyje gyvenimo realybės atspindžiai, suaugusiųjų pasaulio grimasos. Propaguojamas suaugusiųjų gyvenimo būdas žadina ankstyvą jaunų šio žurnalo skaitytojų susidomėjimą seksualumu. Dažnai seksualumą palydi neigiamas kontekstas.

Vyresnio ir jaunesnio amžiaus paaugliams multiplikuojama atskirų televizijos laidų produkcija, jos įtaka išlieka didžiulė, žurnaluose ji sudaro apie 80-90 proc. informacijos („Luka“, „Panelė“, „Ekstra panelė“, „Pana“ ir kt.). Kasdienybės aktualijas keičia TV realybės šou laidų herojai, jie tampa sektiniais vaikų ir paauglių idealais. Tokios informacijos lyderiai stambiausi leidėjai („Ekspress leidyba“, ir „Lietuvos ryto“ „Ekstra leidybos“ įmonės grupės). Pateikiami turinio pranešimai, parengti pagal suaugusiųjų gyvenimo būdą ir prioritetus, veikia ir formuoja vaikų ir paauglių nuomonę.

Daugelis žurnalų vaikams ir paaugliams turi internetinius leidinio išteklius („Bitutė“, „Flintas“, „Panelė“ ir kt.). Juose talpinamos spausdintų žurnalų publikacijos, kitos informacijos skiltys. Didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas informacinių technologijų teikiamų galimybių saugai

(tame tarpe ir mobiliųjų telefonų teikiamų paslaugų pavojams ir rizikai), asmens duomenų apsaugai ir šių duomenų apsaugai.

Pastebima ir tendencija pateikti skaitytojams kelis ar net keliolika to paties leidėjo žurnalų, kurie mažai kuo skiriasi vienas nuo kito. Tai parodo leidėjų pastangas aprėpti kuo didesnę skaitytojų segmento kiekį. Tokiu būdu dauginama ir didinama panašaus pobūdžio informacija, publikacijų „herojai“ keliauja iš vieno žurnalo į kitą. Visų kategorijų vaikams ir jaunimui trūksta edukacinių, ekologinių, kultūrinių, švietėjiško pobūdžio leidinių. Prie tokių vienetų galima priskirti žurnalus „Bitutė“, „Laimiukas“, žurnalą apie gamtą ir gyvūnus „Lututė“.

Vaiko socializacija sudėtingas ir įvairiapusis reiškinys, lemiantis ateities visuomenės gyvenimo kokybę ir vertybes. Žiniasklaidos vaidmuo vaiko ir paauglio socializacijos procese yra labai svarbus. Jaunas žmogus dažnai mato ir priima tokį pasaulį, kurį siūlo visuomenės informavimo priemonės. Toks besąlyginis pasitikėjimas sietinas su tuo, kad jaunesnio ir vyresnio amžiaus vaikai dar neturi kritinio mąstymo įgūdžių, jie to nėra mokomi, trūksta žinių ir gebėjimo atsirinkti kas yra tikras produktas, o kas tik pakaitalas. Individas socialinio elgesio išmoksta stebėdamas. Paauglystė svarbus brendimo tarpsnis, pasižymintis kraštutinumais, jausmų sumaištimi, maištavimu bei didelėmis ambicijomis. Jam būdingi fizinio brendimo pokyčiai, savo lytiškumo suvokimas, intymių tarpusavio santykių užmezgimas ir palaikymas, nepriklausomybės nuo tėvų įgijimas, vertybių formavimas, bendravimo žinių ir įgūdžių įgijimas. Bandomi įvairūs elgesio modeliai, renkama tam tikri socialiniai prioritetai. Paaugliui tampa svarbu suvokti savo tapatybę ir išsiaiškinti, kas jis yra ir koks turėtų būti jo vaidmuo visuomenėje. Paauglystės laikotarpyje kinta intelektualiniai asmens sugebėjimai. Žiniasklaida jam tarsi pakiša veidrodį, kuris gali skatinti bei veikti jo tolimesnę psichofizinę ir psichosocialinę raidą.

Žiniasklaida plečia stereotipų gausą. Nors yra ir tam tikras teigiamas poveikis – suteikiama galimybė skaityti, matyti ir kalbėti apie viską, be jokių tabu. Tai skatina socialinės adaptacijos ir socialinės kompetencijos (tame tarpe ir neigiamos) procesus. Bėda ta, kad vieni įvykiai ir aprašai perdėtai sureikšminami ir eskaluojami, kiti – apeinami ar nutyliami.

Kita tendencija – vaikų ir paauglių socializacija susiduria su suaugusiųjų pasaulio reiškiniais, kuriais perkeliama nepageidautinos tendencijos. Žurnaluose, nors ir mažesnėmis proporcijomis, atsispindi viešosios informacijos pateikimo problemos: informacija – manipuliacija, žinia – interpretacija, faktas – improvizacija. Kuriasi informacinės erdvės, kuriuose dominuoja tam tikri prioritetai: vartotojiškos ir pramoginės kultūros sustiprėjimas, paslaugos ir pardavimai. Valdžios ir galios įvaizdžio propagavimas, jėgos kulto, kovinių simbolių, mirties temų įsigalėjimas, fiziologinių poreikių ir moters kaip prekės įvaizdžio eskalavimas, žemas netolerancijos ir destruktivaus elgesio lygis – visa tai veikia visuomenės dvasinę sveikatą. „Žiniasklaidos terpė, kurioje dabar gyvename, – tai vaizdų kultūra, į pirmą vietą iškelianti emocijas, potyrius, aistrą, judėjimą, greitį, nuolatinį susijaudinimą ir triukšmą, siūlanti viską priimti kaip pasilinksminimą, prasiblaškymą ir tuoj pat patirti malonumą“ – teigia Sorbonos universiteto doktorantė Joelle Chaloin-Galiauskas straipsnyje „Smurto atvaizdai ir atvaizdų smurtas“ žurnale „Artuma“ 2007 m. 7/8.

Spaudos platinimo bendrovė UAB „Impress Teva“, kurios distribucijos tinkle yra apie 20 tūkst. pardavimo vietų, pateikė 2007 m. 2-ajame ketvirtyje perkamiausių žurnalų pagal tam tikrą vartotojų segmentą sąrašą (žr. 2 lentelę). Nors lentelėje nepateikiami leidinių perkamumo skaitinė išraiška, tam tikros vyraujančios tendencijos yra nesunkiai pastebimos. Labai panašias tendencijas su nežymiais persigrupavimais pozicijose patvirtina ir tam tikros tyrimų agentūrų atliktos skaitytojų apklausos. Lentelėje pateikti perkamiausių žurnalų pavadinimai verčia atkreipti dėmesį ir į kitoms skaitytojų grupėms, daugiausia pagal amžių ir lytį, skirtų žurnalų turinį.

Bendrai aptariant žurnalų, skirtų vaikams ir paaugliams, turinį, darytina išvada, kad žurnalų leidėjai, leisdami po keletą žurnalų, turi geras informacijos manipuliavimo, multiplikavimo ir turinio vienodinimo galimybes. Į vaikus ir paauglius orientuota žiniasklaida nėra kitokia ar išsiskirianti – ir čia žiniasklaidos misija *informuoti* įgavusi kitą savieigą. Jauniesiems skaitovams pateikiamos

tikslingos, atrinktos naujienos, propaguojamas suaugusiųjų gyvenimo būdas, vertybės, elgsena, stereotipai.

2 lentelė

Perkamiausių 2007 m. periodinių spaudos leidinių sąrašas

Vieta	Žurnalai vaikams	Žurnalai moterims	Žurnalai vyrams	Žurnalai šeimai	Dienraščiai	Savaitraščiai
1 vieta	Donaldas ir kiti	Cosmopolitan	FHM	Oho Litas	Vakaro žinios	Savaitė
2 vieta	Flintas	Ekstra panelė	Tik vyrams	Oho Manija	Lietuvos rytas	Ekspress nedelia
3 vieta	Barbie	Darbštuolė	Intymios paslaptys	Oho Lengvi	L.T.	TV antena
4 vieta	Mikė Pūkuotukas	Nuo...Iki	Intymios paslaptys plus	Skaityk!	Respublika	Obzor
5 vieta	Nykštukas	Rankdarbių kraitelė	Žvejys ir žuvis	Oho Fortūna	Respublika (rusų k.)	Litovskij kurjer

Dažnas vaikams ar paaugliams skirtas leidinys neturi konkretaus amžiaus auditorijos. Kadangi skaitytojų brandos amplitudė svyruoja nuo 11-20 metų, jaunesni skaitytojai tarsi priversti domėtis vyresniesiems aktualiomis temomis, verčiami greičiau subręsti.

Dėl išvardintų priežasčių vaikams skirtuose žurnaluose iš esmės formuojama suaugusiųjų kultūros multiplikacija. Be to, nepaisant pavienių atvejų, didžioji žurnalų vaikams ir paaugliams dalis atspindi pramoginę kultūrą. Kadangi privatus kapitalas sprendžia tik komercinius uždavinius, akivaizdi valstybės rūpesčio jaunajai kartai stoka. Būtinai kritinį mąstymą ugdatys edukaciniai projektai, greta pilietinio ugdymo privalu tęsti žiniasklaidos raštingumo (angl. *media literacy*) programą vidurinių mokyklų moksleiviams.

3. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Ataskaitinis 2007 m. laikotarpis pasižymėjo ne tik dideliu pareiškėjų aktyvumu pateikiant skundus inspektoriui dėl visuomenės informavimo sritį reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų, atitinkamai padidėjusiu inspektoriaus priimamų sprendimų skaičiumi, bet ir gausesne teismine praktika. Įvertinus inspektoriui pateiktų skundų ir dėl jų priimtų sprendimų, taip pat inspektoriaus išnagrinėtų administracinių teisės pažeidimų bylų ir pritaikytų nuobaudų skaičių, nekelia nuostabos tai, kad inspektoriaus priimti sprendimai 2007 m. buvo dažniau skundžiami nei įprastai. Todėl 2007 m. inspektoriaus veikloje galima būtų pavadinti „bylinėjimosi“ metais.

2. 2005-2006 m. analitinėje apžvalgoje inspektorius atkreipė dėmesį į interneto žiniasklaidos išsialėjimą, atskirai aptarė interneto turinio teisinio reguliavimo problemas. 2007 m. ataskaitinio laikotarpio statistiniai duomenys dėl internete paskelbtos informacijos tik sustiprina išvadą dėl interneto, kaip ypatingo visuomenės informavimo segmento, įsitvirtinimo. Pažymėtina, kad proporcingai išaugo ir skundų skaičius dėl interneto tinklalapiuose paskelbtos informacijos – lyginant su 2006 m., skundų skaičius 2007 m. išaugo 6 kartus ir sudarė 13 proc. visų žurnalistų etikos inspektoriui pateiktų skundų skaičiaus. 2002-2003 m. skundų dėl internete paskelbtos informacijos iš viso nebuvo gauta.

3. Visuomenės informavimo įstatymo 2006 m. redakcijoje nustatyta viešojo asmens sąvoka. Kaip rodo negausi teismų praktika, ji netaikytina populiarių, žinomų visuomenės veikėjų atžvilgiu ir šių veikėjų nesieja su viešojo asmens kriterijais, jei jų nuolatinė veikla neturi reikšmės viešiesiems reikalams. Viešojo asmens sąvoka glaudžiai siejasi su visuomenės intereso apibrėžimu. Ir nors pastaroji sąvoka neapibrėžta įstatymuose, žinotina, jog žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, paskleidęs tam tikrą įstatymų saugomą informaciją apie asmenį, turi pagrįsti, ar ši informacija atitinka teisėtą visuomenės interesą. Teisėtas visuomenės interesas suprantamas kaip visuomenės teisė gauti informaciją apie įstatymo saugomą žmogaus privatų gyvenimą tais atvejais, kai būtina apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves nuo neigiamų pasekmių. Todėl informacijos susižinojimą apie viešąjį asmenį lemia visuomenės interesas, o informacijos apie populiarių, visuomenėje gerai žinomą veikėją – visuomenės smalsumas.

4. Pagal Visuomenės informavimo įstatymą vyriausiasis redaktorius yra specialusis subjektas, kurio pagrindinis požymis yra tas, jog jam tenka atsakomybė už visuomenės informavimo priemonės turinio atitikimą įstatymų ir žurnalistinės etikos reikalavimams. Vyriausiasis redaktorius yra asmuo, kuris vadovauja leidiniui ir patvirtina jo turinį. Todėl vyriausiajam redaktoriui ar redaktoriui, kaip specialiajam už visuomenės informavimo priemonės turinį atsakingam subjektui, inspektorius iki 2007 m. pabaigos adresuodavo savo priimamus sprendimus, kuriuose nurodoma apie tam tikrą nustatytą atitinkamo asmens redaguojamos žiniasklaidos priemonės turinio neatitikimą Visuomenės informavimo įstatymo bei žurnalistų profesinės etikos normų reikalavimams. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismas paneigė inspektoriaus galimybę įspėti už visuomenės informavimo priemonės turinį atsakingą (fizinį) asmenį, nurodydamas kad įspėjimo subjektu gali būti tik juridinis asmuo. Tai reiškia, jog profesinė-etinė redaktoriaus atsakomybė dėl informacijos rinkimo, rengimo ir paskelbimo bei atsakomybė vykdant pagrindinę funkciją – laikraščio turinio redagavimą ir kontrolę – yra išelminuojama. Laikantis tokios Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo koncepcijos, darytina išvada, kad, spaudos leidinių turiniui žurnalistinė etika iš viso negalioja, nes joks fizinis asmuo dėl to negali būti įspėtas. Žurnalistų etikos inspektorius yra įsitikinęs, kad visų visuomenės informavimo priemonių turinys turi atitikti žurnalistų profesinės etikos normų reikalavimus, todėl nei vieno laikraščio, žurnalo ar kitos visuomenės informavimo priemonės atžvilgiu negali būti daroma jokių išimčių ir profesinės-etinės atsakomybės taikymo galimybė už turinį atsakingų asmenų atžvilgiu negali būti eliminuota. Tuo tarpu juridinio asmens atsakomybė profesinio-etinio pobūdžio santykiuose atrodo dviprasmiškai, nes asmeninė atsakomybė

yra nuasmeninama, o Visuomenės informavimo įstatymo nuostata, įpareigojanti paskirti atsakingą už visuomenės informavimo priemonės turinį asmenį, paverčiama visiškai deklaratyvia ir neveiksminga. Inspektorius yra tvirtai įsitikinęs, kad tiesioginis atsakomybės už viešosios informacijos rengėjo padarytus Visuomenės informavimo įstatymo ir žurnalistinės etikos pažeidimus subjektas, kaip tai ir įtvirtina Visuomenės informavimo įstatymas, yra paskirtas konkretus fizinis asmuo – vyriausiasis redaktorius, redaktorius, nes tik fizinis asmuo gali suvokti savo veiksmų prasmę ir pasekmes. Redaktorius neturi būti pasyvus ir už nieką neatsakantis stebėtojas ar statistas, bet atsakingas ir aktyvus leidinio redakcijos vadovas. Atsižvelgiant į visa tai, darytina išvada, kad Visuomenės informavimo įstatyme turi būti dar aiškiau nustatyta, kad inspektorius gali įspėti fizinį asmenį, atsakingą už visuomenės informavimo priemonės turinį. Priešingu atveju, vadovaujantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nenuoseklia praktika, inspektorius galės įspėti tik juridinį asmenį.

5. Išanalizavus viešosios informacijos rengėjo, redaktoriaus, kaip atsakingo už visuomenės informavimo priemonės turinį asmens, statusą, plačiau išnagrinėjus šio asmens atsakomybės institutą viešosios (administracinės) teisės srityje, manytina, kad viešosios informacijos rengėjo ir už visuomenės informavimo priemonės turinį atsakingo asmens atsakomybės reglamentavimas turėtų būti visiškai priešingas nei yra. Bauda, kaip administracinio poveikio priemonė, už pažeidimus, numatytus Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse, turėtų būti skiriama juridiniam asmeniui, turinčiam didesnę galimybę užtikrinti tokios poveikio priemonės įgyvendinimą (šiuo metu bauda gali būti skiriama tik fiziniam asmeniui, t.y. redaktoriui arba žurnalistui), o profesinio-etinio poveikio priemonė turėtų būti skiriama fiziniam asmeniui, kurio veikloje keliami tam tikri profesiniai-etiniai reikalavimai ir jų laikymasis, todėl poveikio priemonė turi būti adresuojama redaktoriui ar kitam už visuomenės informavimo priemonės turinį atsakingam asmeniui (kaip jau minėta, remiantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, įspėjimas gali būti skiriamas tik juridiniam asmeniui). Sutinkant su tokia situacijos dėl atsakomybės priemonių taikymo viešosios informacijos rengėjui analize, būtina padaryti tam tikrus pakeitimus Visuomenės informavimo įstatyme, nustatančius neginčijamą teisę inspektoriui skirti įspėjimus vyriausiajam redaktoriui, o priimant naujos redakcijos Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksą atitinkamai apsispręsti dėl juridinių asmenų administracinės atsakomybės, kylančios dėl pažeidimų visuomenės informavimo srityje.

6. Visuomenės informavimo įstatyme nustatyta, kad inspektoriaus sprendimai gali būti skundžiami teismui, tačiau jame nenumatyta, kokiems teismams – administraciniams ar bendrosios kompetencijos – teisingos bylos dėl inspektoriaus priimtų sprendimų teisėtumo. Teismų praktiką šiuo klausimu iki šiol formavo Lietuvos administraciniai teismai, nagrinėjantys bylas, iškeltas suinteresuotų asmenų, kurių netenkina inspektoriaus atliekamo skundų nagrinėjimo rezultatai ar priimti sprendimai. Remiantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo konsultacija, jeigu ginčas kyla iš civilinio teisinio santykio, tai toks ginčas laikomas civiliniu, o ne administraciniu, ir teisingas bendrosios kompetencijos teismui nepriklausomai nuo to, kad viena iš ginčo šalių yra valstybės ar savivaldos institucija. Todėl sprendžiant bylų teisingumo nustatymo klausimą dėl inspektoriaus priimtų sprendimų, būtų galima daryti pagrįstą prielaidą, kad inspektoriaus sprendimai, priimti išnagrinėjus asmenų skundus, kurių dalykas kyla iš civilinių teisinių santykių reguliavimo, turėtų būti skundžiami ne administraciniams, bet bendrosios kompetencijos teismams.

7. Nors kol kas kalbėti apie spaudos leidinių registrą sudėtinga, duomenis apie vietinių, regioninių, nacionalinių laikraščių, žurnalų bei informacinės visuomenės informavimo priemonių dalyvius Kultūros ministerijai pateikė jau 145 viešosios informacijos rengėjai ir platintojai. Ši informacija apima maždaug apie 200 skirtingų visuomenės informavimo priemonių. Preliminariais skaičiavimais tai sudaro apie 20 proc. visuomenės informavimo priemonių, kurios pagal Visuomenės informavimo įstatymą turi pateikti duomenis apie save. Taigi žiniasklaidos priemonės, reikalaujamos absoliutaus viešumo ir skaidrumo iš kitų visuomenės institutų (politikos, valstybės

tarnybos, netgi verslo), pačios savo skaidrumą (viešumą) įgyvendina tik 20 proc. Duomenys apie visuomenės informavimo priemonių dalyvius kasmet iki gegužės 15 d. skelbiami „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“. Ydinga, kad tai daroma kartą metuose. Per metus gali įvykti ženklūs pokyčiai visuomenės informavimo priemonių savininkų ir akcininkų gretose, todėl Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos, įpareigojančios skelbti šiuos duomenis, turėtų būti pakeistos nustatant, kad kartą pateikusios duomenis apie akcininkus ar dalininkus (dalyvius) visuomenės informavimo priemonės neprivalo jų teikti kiekvienais metais, o pateikti duomenys turi būti patikslinami tik tada, kai įvyksta akcininkų (dalininkų) pasikeitimai. Be to, duomenys turėtų būti nuolat atnaujinami ir skelbiami Kultūros ministerijos interneto tinklalapyje, o ne „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.

8. Visuomenės informavimas internete įgavo plačias ribas, tapo įvairialypis, nesuvaldomas, keliantis nuolatines diskusijas. Visuomenei tapus aktyviai interneto turinio kūrėjai, didžioji dalis leidinių sukūrė savo internetinius išteklius, papildė juos naujomis turinio kūrimo galimybėmis. Greta tradicinės žurnalistikos pradėjo formotis pilietinė. Kai kurie interneto portalai visuomenės dalyvavimą kuriant interneto turinį sumaniai nukreipė ir į interneto turinio kontrolę. Nuo 2003 metų puoselėta interneto turinio savireguliacija šiandien reiškia ne ką kita kaip visuomenės dalyvavimą jį reguliuojant.

9. Per 2007 m. didėjant Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų skaičiui imtasi atitinkamų poveikio priemonių. Jų taikymas asmenims, atsakingiems už visuomenės informavimo priemonių turinį, lyginant su ankstesniais metais taip pat buvo griežtesnis. Ataskaitiniu laikotarpiu viešosios informacijos rengėjams paskirta dvigubai daugiau administracinių baudų nei 2006 m. Nors per 2007 m. už nustatytus Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimus atsakingiems asmenims buvo skirta baudų už 9 tūkst. litų, ne vienas toks inspektoriaus priimtas nutarimas buvo apskūstas teismui. Kadangi galiojančiame Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse nėra numatyta administracinė atsakomybė juridiniam asmeniui, administracinė bauda negali būti skiriama laikraštį leidžiančiai bendrovei. Už pažeidimus yra baudžiamas fizinis asmuo, atsakingas už visuomenės informavimo priemonės turinį – šiuo atveju vyriausiasis redaktorius (redaktorius). Todėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse siūlytina arba diferencijuoti baudas – numatant mažesnę fiziniam asmeniui (redaktoriui) ir didesnę juridiniam asmeniui (leidėjui) arba nustatyti administracinę atsakomybę tik juridiniam asmeniui, numatant ženkliai didesnes baudas.

10. Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūrą inspektorius suvokia ne vien kaip administracinių poveikio priemonių taikymą, bet ir kaip tam tikrą aiškinamąjį arba prevencinį darbą. Kadangi įstatymo taikymas viešosios informacijos rengėjams, žurnalistams neretai sukelia tam tikrų neaiškumų, jiems aptarti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba nuo 2006 metų organizuoja praktinius seminarus. 2007 m. šie mokymai buvo organizuojami Klaipėdos ir Šiaulių apskrityse.

11. 2006 m. įsigaliojus naujai Visuomenės informavimo įstatymo redakcijai, inspektoriui priskirta nauja funkcija iki tol priklausiusi Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai – vadovaujantis ekspertų išvadomis, priskirti spaudos leidinius, audiovizualinius kūrinius, radijo ir televizijos programas ar laidas, informacinės visuomenės informavimo priemones ar kitas visuomenės informavimo priemones ir (ar) jų turinį erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms. Per 2007 metus buvo atlikta 21 viešosios informacijos turinio ekspertizė, kurių bendra tyrimo apimtis 1144 val. audiovizualinės medžiagos ir 2569 nuotraukos. Daugiausia dėl spaudos leidinių, audiovizualinių kūrinių, radijo ir televizijos programų ar laidų, interneto svetainių ar kitų visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms į žurnalistų etikos inspektorių kreipėsi ikiteisminį tyrimą baudžiamosiose bylose atliekantys pareigūnai. Pasitaikė atvejų, kai ikiteisminiai tyrimai dėl

pornografinio turinio dalykų platinimo buvo pradėti ir žurnalistų etikos inspektoriaus iniciatyva. Siekiant išspręsti reglamentavimo klausimą dėl visuomenės informavimo priemonių priskyrimo erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms, kartu su šia ataskaita teikiamame Visuomenės informavimo įstatymo 49 ir 50 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekte numatyta, jog visuomenės informavimo priemonė gali būti priskiriama erotinio ar smurtinio pobūdžio kategorijoms, jei tokia informacija sudaro ne mažiau kaip 1/3 jos turinio.

12. Nepaisant to, jog daugiausia ekspertizių dėl visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms buvo atliekama išteisinė tyrimą baudžiamosiose bylose atliekančių institucijų prašymu, dalis ekspertizių buvo atliktos ir pagal privačių bendrovių arba verslo subjektų, užsiimančių kino filmų platinimo veikla, kreipimuisi. Kadangi ekspertams, teikiantiems išvadas inspektoriui dėl spaudos leidinių, audiovizualinių kūrinių, radijo ir televizijos programų ar laidų, interneto svetainių ar kitų visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms, įstatymų nustatyta tvarka už jų ekspertizes yra mokama iš valstybės biudžeto, įstatyme būtina nustatyti teisinį pagrindą iš šių bendrovių imti atlygį už ekspertų darbą. Manytina, kad privatioms bendrovėms, kitiems verslo subjektams šios išvados arba neturi būti teikiamos, arba jų teikimas turi būti apmokestinamas. Tokiu būdu nemokamas ekspertizių teikimas gali būti numatytas tik tyrimu suinteresuotoms valstybės institucijoms. Pritarus aukščiau minėtoms nuostatoms Visuomenės informavimo įstatyme reikėtų nustatyti, jog visuomenės informavimo priemonių priskyrimo erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms aprašą ir apmokestinimo už visuomenės informavimo priemonių priskyrimą erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms tvarką nustato Vyriausybė inspektoriaus teikimu.

13. Lietuvoje nuo 2001 m. nuosekliai mažėja laikraščių ir daugėja žurnalų. Tokie žurnalų rinkos pokyčiai leidžia daryti prielaidą, kad vis labiau populiarus tampa žanrinis visuomenės informavimas, t.y. informavimas pagal atskirus visuomenės interesus ir poreikius. Greičiausiai didėja ir žurnalų turinio poveikis nacionalinei auditorijai. 2007 m. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos Viešosios informacijos stebėsenos ir analizės skyrius atliko žurnalų, skirtų atskiroms auditorijų grupėms – vaikams ir paaugliams, moterims, vyrams – tyrimą (žurnalų imtis nuo 2007-01-01 iki 2007-07-01). Pastebėta, kad vaikams ir paaugliams skirtų žurnalų rinkoje trūksta leidinių paaugliams berniukams ir jaunimui. Jiems pasiūla yra tik pagal specializuotas interesų ir pomėgių sritis. Visose vaikų ir paauglių kategorijose dominuoja leidiniai skirti mergaitėms (arba abiems lytims). Visų kategorijų vaikams ir jaunimui trūksta edukacinių, ekologinių, kultūrinių, švietėjiško pobūdžio leidinių. Bendrai aptariant žurnalų, skirtų vaikams ir paaugliams, turinį, darytina išvada, kad žurnalų leidėjai, leisdami po keletą žurnalų, turi geras informacijos manipuliavimo, multiplikavimo ir turinio vienodinimo galimybes. Jauniesiems skaitovams pateikiamos tikslingos, atrinktos naujienos, propaguojamas suaugusiųjų gyvenimo būdas, vertybės, elgsena, stereotipai. Dėl išvardintų priežasčių vaikams skirtuose žurnaluose iš esmės formuojama suaugusiųjų kultūros multiplikacija. Nepaisant pavienių atvejų, didžioji žurnalų vaikams ir paaugliams dalis atspindi pramoginę kultūrą. Kadangi privatus kapitalas sprendžia tik komercinius uždavinius, akivaizdi valstybės rūpesčio jaunajai kartai stoka. Būtinai kritinį mąstymą ugdantys edukaciniai projektai, greta pilietinio ugdymo privalu tęsti žiniasklaidos raštingumo (angl. *media literacy*) programą vidurinių mokyklų moksleiviams.

4. PRIEDAI

Lyginamasis projekto variantas

4.1. LIETUVOS RESPUBLIKOS VISUOMENĖS INFORMAVIMO ĮSTATYMO 49 IR 50 STRAIPSNŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMAS

2008 m. balandžio d. Nr.
Vilnius

1. straipsnis. Visuomenės informavimo įstatymo 49 straipsnio pakeitimas ir papildymas.

Papildyti Visuomenės informavimo įstatymo 49 straipsnį ir išdėstyti jį taip:

49 straipsnis. Žurnalistų etikos inspektorius

1. Žurnalistų etikos inspektorius (toliau – **Inspektorius**) yra **nepriklausomas** valstybės pareigūnas, kuris prižiūri, kaip įgyvendinamos šio Įstatymo nuostatos.

2. ~~Žurnalistų etikos~~ Inspektorių penkeriems metams skiria Seimas Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos teikimu. Tas pats asmuo ~~žurnalistų etikos~~ Inspektoriumi negali būti skiriamas daugiau kaip dvi kadencijas iš eilės. Paskirtas ~~žurnalistų etikos~~ Inspektoriumi asmuo eina pareigas tol, kol paskiriamas naujas ~~žurnalistų etikos~~ Inspektorius.

3. ~~Žurnalistų etikos~~ Inspektoriumi skiriamas neprikaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos pilietis, turintis aukštąjį išsilavinimą ir pareigoms atlikti būtiną kompetenciją.

4. ~~Žurnalistų etikos~~ Inspektoriumi negali būti Seimo, Vyriausybės nariai, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai. ~~Žurnalistų etikos~~ Inspektorius ir jo šeimos nariai negali būti susiję darbo santykiais su viešosios informacijos rengėjais ir (ar) skleidėjais, negali turėti viešosios informacijos rengėjų ir (ar) skleidėjų akcijų. Savo kadencijos laikotarpiu ~~žurnalistų etikos~~ Inspektorius negali dalyvauti politinėje veikloje.

5. ~~Žurnalistų etikos~~ Inspektorius vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, **Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksu, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija „Dėl žurnalistikos etikos“**, kitais teisės aktais.

6. ~~Žurnalistų etikos~~ Inspektoriaus veikla grindžiama teisėtumo, nešališkumo, **nepriklausomumo**, teisingumo ir viešumo principais.

7. ~~Žurnalistų etikos inspektoriaus~~ sprendimai gali būti skundžiami teismui per 30 dienų nuo jų paskelbimo dienos.

8. ~~Žurnalistų etikos~~ Inspektorius negali eiti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, taip pat gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus nustatytą pagal **Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymą** ir užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą.

9. ~~Žurnalistų etikos inspektoriumi~~ teikiamame skunde ar pareiškimе turi būti nurodyta:

1) pareiškėjo vardas, pavardė ir adresas;

2) visuomenės informavimo priemonė ir konkreti publikacija ar laida, kurioje buvo paskleista informacija, žeminanti pareiškėjo garbę ir orumą, pažeidžianti teisę į privataus gyvenimo apsaugą ar nepilnamečių interesus;

3) kokia paskleista informacija neatitinka tikrovės, kaip yra pažeista teisė į privatumą, kaip pakenkta nepilnamečių interesams;

4) prašymo žurnalistų etikos inspektoriumi turinys, taip pat kokios formos išvados reikia pareiškėjui;

5) skundo ar pareiškimo surašymo data ir pareiškėjo parašas.

10. Žurnalistų etikos inspektorius gautą skundą ar pareiškimą išnagrinėja ne vėliau kaip per 30 dienų. Kai kuriais atvejais, esant būtinybei išsamiau patikrinti duomenis, skundo ar pareiškimo nagrinėjimas gali būti pratęstas iki trijų mėnesių nuo skundo ar pareiškimo gavimo dienos.

11. Jei skundas ar pareiškimas yra pagrįstas, žurnalistų etikos inspektorius gali priimti vieną iš šio įstatymo 50 straipsnio 2 dalyje numatytų sprendimų. Su juo žurnalistų etikos inspektorius supažindina pareiškėją, viešosios informacijos rengėjus ir (ar) skleidėjus.

12. Tais atvejais, kai skundas ar pareiškimas pripažįstamas nepagrįstu, žurnalistų etikos inspektorius privalo raštu motyvuotai atsakyti pareiškėjui.

8. Inspektorius atleidžiamas iš pareigų, kai:

1) pasibaigia jo įgaliojimų laikas ir jis neskiriamas kitai kadencijai;

2) jis atsistatydina;

3) nedirba dėl laikinojo nedarbingumo ilgiau kaip 120 kalendorinių dienų iš eilės arba ilgiau kaip 140 dienų per paskutinius 12 mėnesių, jei įstatymų nenustatyta, kad dėl tam tikros ligos pareigos paliekamos ilgesnį laiką, arba inspektorius pagal Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išvadą negali eiti pareigų;

4) jam įsiteisėja apkaltinamasis teismo nuosprendis;

5) daugiau kaip pusė visų Seimo narių pareiškia nepasitikėjimą juo;

6) praranda Lietuvos Respublikos pilietybę.

9. Prie Inspektoriaus veikia grupė ekspertų, kurie teikia išvadas dėl spaudos leidinių, audiovizualinių kūrinių, radijo ir televizijos programų ar laidų, interneto svetainių ar kitų visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms. Ekspertų grupės sudėtį ir ekspertų skaičių tvirtina Inspektorius. Ekspertai atsako už savo išvados teisingumą. Ekspertų grupė veikia pagal Inspektoriaus patvirtintą darbo reglamentą. Visuomenės informavimo priemonė gali būti priskiriama erotinio ar smurtinio pobūdžio kategorijoms, jei tokia informacija sudaro ne mažiau kaip 1/3 jos turinio. Visuomenės informavimo priemonių priskyrimo erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms aprašą ir Apmokestinimo už visuomenės informavimo priemonių priskyrimą erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms tvarką nustato Vyriausybė Inspektoriaus teikimu.

10. Žurnalistų etikos Inspektoriaus veiklą užtikrina Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba yra valstybės institucija biudžetinė įstaiga, jai vadovauja žurnalistų etikos Inspektorius.

11. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba yra viešasis juridinis asmuo ir turi antspaudą su Lietuvos valstybės herbu ir pavadinimu „Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba“. Už antspaudo naudojimą ir saugojimą atsako Inspektorius. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos buveinė yra Vilniuje. Patalpas jai suteikia Vyriausybė.

12. Žurnalistų etikos Inspektoriaus, ir jo vadovaujamos tarnybos ir prie Inspektoriaus sudarytų ekspertų grupių veikla finansuojama iš valstybės biudžeto. Biudžete jai šiai veiklai skirtos lėšos nurodomos atskira eilute.

13. Žurnalistų etikos inspektorius ir jo vadovaujama tarnyba veikia pagal Seimo patvirtintą Žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos reglamentą.

14. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos uždavinius, funkcijas, teises ir pareigas, struktūrą ir darbo organizavimą bei finansavimą nustato Seimo patvirtinti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos nuostatai.

15. Inspektorius kartą per metus atsiskaito Seimui už savo ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos veiklą, iki kiekvienų metų balandžio 1 dienos pateikdamas metinę

veiklos ataskaitą. Ji viešai skelbiama Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos tinklalapyje (svetainėje).

2. straipsnis. Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio pakeitimas ir papildymas.

Papildyti Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnį ir išdėstyti jį taip:

50 straipsnis. Žurnalistų etikos inspektoriaus kompetencija

1. Žurnalistų etikos Inspektorius atlieka šias funkcijas:

1) nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus ~~ir~~ (pareiškimus) dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo;

2) nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus ~~ir~~ (pareiškimus) dėl jų teisės į privataus gyvenimo apsaugą pažeidimo visuomenės informavimo priemonėse;

3) nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus ~~ir~~ (pareiškimus) dėl jų asmens duomenų tvarkymo pažeidimo visuomenės informavimo priemonėse;

4) pagal savo kompetenciją atlieka Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūrą;

5) vertina, kaip informuojant visuomenę laikomasi šiame ir kituose **visuomenės informavimą reglamentuojančiuose** įstatymuose **bei teisės aktuose** nustatytų visuomenės informavimo principų, teikia valstybės institucijoms siūlymus, kaip tobulinti jų įgyvendinimą;

6) teikia Seimui ir kitoms valstybės institucijoms siūlymus dėl šio ir kitų visuomenės informavimą reglamentuojančių įstatymų bei teisės aktų tobulinimo bei įgyvendinimo;

67) vadovaudamasis ekspertų išvadomis, priskiria spaudos leidinius, audiovizualinius kūrinius, radijo ir televizijos programas ar laidas, informacinės visuomenės informavimo priemones ar kitas visuomenės informavimo priemones ir (ar) jų turinį erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms ir informuoja Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos apie erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio spaudos leidinius;

78) bendradarbiauja su Europos Sąjungos ir kitų šalių analogiškoms institucijomis, pagal savo kompetenciją atstovauja Lietuvos Respublikai tarptautinėse organizacijose;

89) kas dveji metai rengia ir skelbia analitinę apžvalgą ~~skirtą~~ – visuomenės informavimo demokratinės kultūros plėtros ~~gairėms nustatyti gaires;~~

910) atlieka viešosios informacijos stebėseną visuomenės informavimo priemonėse, išskyrus radijo ir televizijos programose.

2. Atlikdamas šio straipsnio 1 dalyje nurodytas funkcijas, Inspektorius turi teisę:

1) turėdamas informacijos apie pažeidimus, nenurodytus skunduose (pareiškimuose), šio Įstatymo nustatyta tvarka savo iniciatyva pradėti tyrimą arba perduoti surinktą tyrimo medžiagą ištirti kitoms kompetentingoms valstybės institucijoms;

2) šio Įstatymo nustatyta tvarka nemokamai gauti iš viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų informaciją, įskaitant jų valdomose visuomenės informavimo priemonėse paskelbtą informaciją (transliuotų laidų vaizdo ir garso įrašus, leidinių egzempliorius, jų kopijas), būtiną savo funkcijoms atlikti;

3) nemokamai gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų informaciją, dokumentus ir kitą medžiagą, būtiną savo funkcijoms atlikti;

4) įstatymų nustatyta tvarka susipažinti su valstybės, tarnybos, komercinę ar banko paslaptį sudarančiais dokumentais, taip pat dokumentais, kuriuose yra informacijos apie įstatymų saugomus asmens duomenis;

5) nepažeisdamas asmenų teisių ir teisėtų interesų filmuoti, fotografuoti, daryti garso ir vaizdo įrašus, naudoti kitas technines priemones tyrimų metu įstatymų nustatyta tvarka;

6) dalyvauti Seimo, Vyriausybės, kitų valstybės įstaigų organizuojamuose posėdžiuose, pasitarimuose, jų sudarytų komisijų bei darbo grupių veikloje, taip pat viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų veiklos reglamentavimo ir savitvarkos institucijų posėdžiuose, kai svarstomi klausimai susiję su šio Įstatymo nuostatų įgyvendinimu, Inspektoriaus veikla arba jo atliekamu tyrimu, pareikšti juose savo nuomonę;

7) sudaryti darbo grupes, komisijas teisės aktams bei pasiūlymams rengti, renginiams organizuoti bei kitiems aktualiems klausimams nagrinėti;

8) šiame ir kituose įstatymuose nustatytoms funkcijoms atlikti pasitelkti ekspertus, sudaryti jų grupes, nustatyti jų darbo reglamentus bei apmokėjimo tvarką.

2 3. Atlikdamas šio straipsnio 1 dalyje ir ~~49~~ ~~straipsnio 1~~ dalyje nurodytas funkcijas, žurnalistų etikos Inspektorius gali priimti sprendimą:

1) išpėti viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus, **už visuomenės informavimo priemonių turinį atsakingus (fizinis) asmenis** apie pastebėtus šio Įstatymo ir kitų visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus ir reikalauti juos pašalinti;

2) reikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ar skleidėjas nustatyta tvarka paneigtą paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, žeminančią asmens garbę ir orumą ar kenkiančią jo dalykinei reputacijai, teisėtiems interesams, arba sudarytų asmeniui galimybę pačiam atsakyti ir paneigti tokią informaciją;

3) kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas bei Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją dėl pastebėtų šio įstatymo ir kitų visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų;

4) Administracinių teisės pažeidimų kodekso nustatytais atvejais surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus;

5) Administracinių teisės pažeidimų kodekso nustatytais atvejais nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas;

6) skundą pripažinti nepagrįstu;

7) tyrimą, pradėtą savo iniciatyva, baigti, jeigu pažeidimai ar aplinkybės, dėl kurių buvo pradėtas tyrimas, nepasitvirtina;

8) atsisakyti nagrinėti skundą;

9) skundo nagrinėjimą nutraukti.

4. Inspektoriui teikiamame skunde (pareiškime) turi būti nurodyta:

1) skundą pateikusio asmens (pareiškėjo) vardas, pavardė ir adresas;

2) visuomenės informavimo priemonė ir konkreti publikacija ar laida, kurioje buvo paskleista informacija, žeminanti skundą pateikusio asmens (pareiškėjo) garbę ir orumą, pažeidžianti teisę į privataus gyvenimo apsaugą ar nepilnamečių interesus;

3) kokia paskleista informacija neatitinka tikrovės, kaip yra pažeista teisė į privatumą, kaip pakenkta nepilnamečių interesams;

4) prašymo Inspektoriui turinys, taip pat kokios formos išvados reikia skundą pateikusiam asmeniui (pareiškėjui);

5) skundo ar pareiškimo surašymo data ir skundą pateikusio asmens (pareiškėjo) parašas.

5. Skundas, kuriame nėra bent vieno iš reikalavimų, numatytų šio straipsnio 4 dalyje, nenagrinėjamas, jei Inspektorius nenusprendžia kitaip. Tuo atveju, kai Inspektorius atsisako nagrinėti skundą dėl jo turinio reikalavimų trūkumų, asmuo apie tai informuojamas per 5 darbo dienas, nurodant šiuos trūkumus. Pašalinus trūkumus asmens skundas yra priimamas nagrinėti, o jo pateikimo data laikoma ta diena, kai buvo gautas skundas, atitinkantis jam keliamus reikalavimus.

6. Šio straipsnio 1 dalies 1-3 punktuose nustatytais atvejais Inspektorius nagrinėja tik tų asmenų, kurių teisės pažeistos visuomenės informavimo priemonėse, arba jų įstatyminių

atstovų, taip pat šių asmenų atstovų pagal pavedimą skundus. Šiais atvejais anoniminiai skundai netiriami.

7. Šio straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatytu atveju Inspektorius nagrinėja ne tik tų asmenų, kurių teisės buvo pažeistos visuomenės informavimo priemonėse, arba jų įstatyminių atstovų skundus, bet ir kitų asmenų pateiktus, taip pat anoniminius skundus (pranešimus). Šiuo atveju tyrimą Inspektorius gali pradėti savo iniciatyva.

8. Skundais nelaikomi suinteresuotų asmenų kreipimaisi, prašymai bei pranešimai žodžiu ar raštu, kuriuose neskundžiami viešosios informacijos rengėjų ir (ar) skleidėjų veiksmai, o prašoma paaiškinti, suteikti informaciją ar pageidaujamus dokumentus, pareikšti nuomonę ar pateikti išvadą dėl šio Įstatymo nuostatų įgyvendinimo.

9. Inspektorius atsisako nagrinėti skundą ir jį gražina skundą pateikusiam asmeniui, jeigu:

1) Inspektorius neturi įgaliojimų priimti sprendimą dėl skunde keliamo klausimo (skundo dalyko). Šiuo atveju skundas ne vėliau kaip per 5 darbo dienas perduodamas viešojo administravimo subjektui, kuris turi reikiamus įgaliojimus, ir apie tai pranešama pateikusiam skundą asmeniui. Kai asmens skundą nagrinėti kompetentinga institucija yra teismas, skundas gražinamas jį pateikusiam asmeniui pateikiant reikalingą informaciją;

2) pradėjus nagrinėti skundą paaiškėja, kad skundą tuo pačiu klausimu nagrinėja ir teismas. Šiuo atveju skundo nagrinėjimas sustabdomas, kol skundą išnagrinės teismas. Apie skundo nagrinėjimo sustabdymą pranešama skundą pateikusiam asmeniui. Šiuo atveju skundo tyrimas atnaujinamas tik asmeniui pageidaujant ir apie tai informavus Inspektorių raštu;

3) teismas ar Inspektorius jau yra priėmęs sprendimą tuo pačiu klausimu ir asmuo nepateikia naujų faktinių duomenų, leidžiančių ginčyti sprendimą. Šiuo atveju apie sprendimą nenagrinėti skundo asmeniui pranešama ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo skundo gavimo dienos;

4) neįmanoma pradėti skundo tyrimo dėl duomenų trūkumo, o skundą pateikęs asmuo prašomas nepateikia būtinų skundo tyrimui duomenų arba dėl objektyvių priežasčių negali jų pateikti;

5) dėl skunde keliamo klausimo (skundo dalyko) yra priimtas procesinis sprendimas iškelti baudžiamąją bylą;

6) asmuo atsisako nuo skundo ir apie tai praneša Inspektoriui raštu.

10. Šio straipsnio 9 dalies 6 punkte nustatytu atveju asmeniui atsisakius nuo dalies skundo reikalavimų, skundas nagrinėjamas tik toje dalyje, kurioje reikalavimų neatsisakyta.

11. Tuo atveju, kai priimamas sprendimas atsisakyti nagrinėti skundą, skundą pateikusiam asmeniui turi būti nurodyti atsisakymo jį nagrinėti pagrindai.

12. Skundo tyrimas nutraukiamas, jei tyrimo metu paaiškėja šio straipsnio 9 dalyje nurodytos aplinkybės.

13. Inspektorius gautą skundą (pareiškimą) išnagrinėja ne vėliau kaip per 30 dienų. Kai kuriais atvejais, esant būtinybei išsamiau patikrinti duomenis, skundo (pareiškimo) nagrinėjimas gali būti pratęstas iki trijų mėnesių nuo skundo (pareiškimo) gavimo dienos.

14. Jei skundas (pareiškimas) yra pagrįstas, Inspektorius gali priimti vieną iš šio straipsnio 2 dalyje numatytų sprendimų. Su juo Inspektorius supažindina skundą pateikusį asmenį (pareiškėją), viešosios informacijos rengėjus ir (ar) skleidėjus.

15. Tais atvejais, kai skundas (pareiškimas) pripažįstamas nepagrįstu, Inspektorius privalo raštu motyvuotai atsakyti skundą pateikusiam asmeniui (pareiškėjui).

3 16. ~~Žurnalistų etikos~~ Inspektoriaus sprendimai, išskyrus šio straipsnio 17 dalyje nustatytus atvejus, skelbiami „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos interneto tinklalapyje (svetainėje). Šiais atvejais Rrezoliucinė

~~žurnalistų etikos Inspektoriaus sprendimo dalis turi būti nedelsiant paskelbta toje visuomenės informavimo priemonėje, kurioje žurnalistų etikos Inspektorius nustatė pažeidimą.~~

~~4. Žurnalistų etikos inspektorius turi teisę nemokamai gauti iš viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų, valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų informaciją, būtiną Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos funkcijoms atlikti.~~

~~5. Prie žurnalistų etikos inspektoriaus veikia grupė ekspertų, kurie teikia išvadas dėl spaudos leidinių, audiovizualinių kūrinių, radijo ir televizijos programų ar laidų, interneto svetainių ar kitų visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms. Ekspertų grupės sudėtį tvirtina žurnalistų etikos inspektorius. Ekspertai atsako už savo išvados teisingumą. Ekspertų grupė veikia pagal žurnalistų etikos inspektoriaus patvirtintą darbo reglamentą ir yra finansuojama iš valstybės biudžeto lėšų.~~

~~6. Žurnalistų etikos inspektorius kartą per metus atsiskaito Seimui už savo ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos veiklą.~~

17. Tais atvejais, kai Inspektoriaus sprendimo viešu paskelbimu gali būti pažeistos asmens teisės ir (ar) teisėti interesai, arba kai sprendimo paskelbti neprašo skundą pateikęs asmuo (pareiškėjas), Inspektoriaus sprendimas viešai neskelbiamas. Šiais atvejais su Inspektoriaus sprendimu supažindinamas tik skundą pateikęs asmuo ir tas viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas, kurio valdomoje visuomenės informavimo priemonėje nustatytas pažeidimas.

18. Inspektoriaus sprendimai gali būti skundžiami teismui per 30 dienų nuo jų paskelbimo arba pranešimo apie jų priėmimą gavimo dienos.

19. Inspektoriaus teisėtų reikalavimų, priimtų sprendimų nevykdymas ar kitoks trukdymas Inspektoriui įgyvendinti šio įstatymo jam suteiktas teises ar įgaliojimus užtraukia administracinę atsakomybę.

4.2. LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ KODEKSO PAPILDYMO 187¹³ STRAIPSNIU, 224, 259¹ IR 262 STRAIPSNIŲ PAPILDYMO ĮSTATYMAS

2008 m. balandžio d. Nr.
Vilnius

1. straipsnis. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso papildymas 187¹³ straipsniu.

Papildyti Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksą (toliau – Administracinių teisės pažeidimų kodeksas) nauju 187¹³ straipsniu:

187¹³ straipsnis. Žurnalistų etikos inspektoriaus reikalavimų nevykdymas

Nepateikimas žurnalistų etikos inspektoriaus reikalavimu informacijos, dokumentų ir medžiagos, būtinos žurnalistų etikos inspektoriaus funkcijoms atlikti, žurnalistų etikos inspektoriaus teisėtų reikalavimų, priimtų sprendimų nevykdymas ar kitoks trukdymas žurnalistų etikos inspektoriui įgyvendinti įstatymo jam suteiktas teises ar įgaliojimus –

užtraukia baudą viešosios informacijos rengėjo paskirtiems atsakingiems už visuomenės informavimo priemonės turinį asmenims, kitiems atsakingiems visuomenės informavimo priemonių darbuotojams nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų.

Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytus pažeidimus, –

užtraukia baudą viešosios informacijos rengėjo paskirtiems atsakingiems už visuomenės informavimo priemonės turinį asmenims, kitiems atsakingiems visuomenės informavimo priemonių darbuotojams nuo vieno tūkstančio iki dviejų tūkstančių litų.

2. straipsnis. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 224 straipsnio papildymas.

Papildyti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 224 straipsnį, šiame straipsnyje po skaičiaus „187¹²“ įrašant skaičių „187¹³“ ir straipsnį išdėstyti taip:

224 straipsnis. Rajonų (miestų) apylinkių teismai (apylinkių teismų teisėjai)

Rajonų (miestų) apylinkių teismai (apylinkių teismų teisėjai) nagrinėja šio kodekso 41², 41³ straipsniuose, 41⁴ straipsnio antrojoje, trečiojoje ir ketvirtojoje dalyse, 41⁵ straipsnio antrojoje dalyje, 42⁴ straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, 43, 43¹, 43², 43³, 43⁴, 43⁵, 43⁹, 43¹⁰, 44, 44¹, 44², 44³, 44⁴, 44⁵, 44⁶, 45, 50, 50¹, 50², 50³, 50⁵, 50⁶, 50⁸ straipsniuose, 51² straipsnio trečiojoje dalyje, 51³ straipsnio penktojoje, šeštojoje, septintojoje, aštuntojoje, devintojoje, dešimtojoje, vienuoliktojoje ir dvyliktojoje dalyse, 51⁵ straipsnio trečiojoje dalyje, 51⁸, 51⁹ straipsniuose, 51¹² straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, 51¹⁴ straipsnio antrojoje dalyje, 51¹⁵ straipsnyje, 51¹⁸ straipsnio septintojoje, aštuntojoje, devintojoje, dešimtojoje ir vienuoliktojoje dalyse, 51¹⁹ straipsnio penktojoje, šeštojoje ir septintojoje dalyse, 51²⁰ straipsnio trečiojoje, ketvirtojoje ir penktojoje dalyse, 51²¹ straipsnio ketvirtojoje dalyje, 53¹ straipsnyje, 56 straipsnio septintojoje, aštuntojoje, devintojoje, dešimtojoje, vienuoliktojoje, dvyliktojoje ir tryliktojoje dalyse, 62 straipsnio trečiojoje, ketvirtojoje, penktojoje, septintojoje, aštuntojoje, devintojoje ir dešimtojoje dalyse, 62¹ straipsnio trečiojoje, ketvirtojoje, penktojoje, septintojoje, aštuntojoje, devintojoje ir dešimtojoje dalyse, 62² straipsnio trečiojoje, ketvirtojoje, penktojoje, septintojoje, aštuntojoje, devintojoje ir dešimtojoje

dalyse, 84¹ straipsnio ketvirtojoje ir penktojoje dalyse, 89¹, 89², 94¹, 99⁴, 99⁷, 99⁸, 99⁹, 99¹⁰, 110¹ straipsniuose, 111 straipsnio aštuntojoje dalyje, 116¹ straipsnio trečiojoje dalyje, 116⁴, 117¹, 119², 124 straipsnio šeštojoje dalyje, 124² straipsnio trečiojoje ir ketvirtojoje dalyse, 126 straipsnio pirmojoje, ketvirtojoje ir penktojoje dalyse, 127 straipsnio trečiojoje dalyje, 128 straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, 129, 130², 134¹, 137¹, 138¹, 152¹⁴, 153¹, 154¹, 154² straipsniuose, 158 straipsnio antrojoje dalyje, 159 straipsnio pirmojoje, antrojoje, ketvirtojoje, šeštojoje, aštuntojoje dalyse, 159² straipsnio antrojoje, dešimtojoje dalyse, 163¹, 163², 163¹¹, 163¹⁴, 164 straipsniuose, 171 straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, 171¹ straipsnio antrojoje dalyje, 171² straipsnio antrojoje dalyje, 171³ straipsnio antrojoje dalyje, 171⁴, 171⁵, 172², 172³, 172⁵, 172⁶, 172¹¹, 172¹², 172¹³, 172¹⁴, 172¹⁵, 172¹⁷, 172¹⁹, 172²¹, 172²³, 172²⁵, 172²⁶, 172²⁷, 173 straipsniuose, 173² straipsnio antrojoje ir trečiojoje dalyse, 173³, 173⁴, 173⁶, 173⁷, 173⁹, 173¹², 173¹³, 173¹⁵ straipsniuose, 173¹⁶ straipsnio trečiojoje dalyje, 173¹⁷, 173¹⁸, 173¹⁹, 173²⁰, 173²¹, 174, 175 straipsniuose, 178 straipsnio trečiojoje ir ketvirtojoje dalyse, 180, 181, 181¹, 181², 181³ straipsniuose, 182 straipsnio antrojoje dalyje, 182¹ straipsnio antrojoje dalyje, 183 straipsnio trečiojoje dalyje, 184, 185³, 185⁵, 186, 186¹, 186², 186⁴, 186⁵ straipsniuose, 187 straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, 187¹, 187², 187³, 187⁴, 187⁶, 187⁷, 187⁹, 187¹⁰, 187¹¹, 187¹², **187¹³**, 188¹, 188², 188³, 188⁴, 188⁵ straipsniuose, 188⁶ straipsnio antrojoje dalyje, 188⁷ straipsnio pirmojoje dalyje, 188⁸, 188⁹, 188¹⁰, 188¹¹, 188¹⁴, 188¹⁵, 188¹⁶, 188¹⁷ straipsniuose, 189² straipsnio antrojoje dalyje, 189⁴ straipsnyje, 189⁵ straipsnio antrojoje dalyje, 189⁶ straipsnyje, 189⁷ straipsnio ketvirtojoje dalyje, 189⁸, 189⁹, 189¹⁰, 189¹¹, 189¹³, 189¹⁴ straipsniuose, 191 straipsnio pirmojoje dalyje, 192¹, 193², 198, 201¹, 202, 202¹, 205², 207, 207¹, 207², 207³, 207⁴, 207⁵, 207⁶, 207⁷, 207⁸, 207⁹, 207¹⁰, 207¹¹, 208, 209 straipsniuose, 209¹ straipsnio antrojoje dalyje, 209² straipsnio trečiojoje dalyje, 209³ straipsnio antrojoje, trečiojoje, šeštojoje ir septintojoje dalyse, 209⁴ straipsnio antrojoje, trečiojoje ir ketvirtojoje dalyse, 210 straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, 214 straipsnyje, 214¹ straipsnio pirmojoje, antrojoje ir ketvirtojoje dalyse, 214³, 214⁶ straipsniuose, 214⁷ straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, 214⁸, 214⁹, 214¹⁰, 214¹², 214¹³, 214¹⁴–214¹⁸, 214²³, 214²⁶, 214²⁷, 214²⁸, 214²⁹, 215¹–215³ straipsniuose numatytų administracinių teisės pažeidimų bylas.

3. straipsnis. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 259¹ straipsnio papildymas.

Papildyti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 259¹ straipsnį, šio straipsnio 1 dalies 1 punkto 42 pastraipoje prieš skaičių „214⁶“ įrašyti skaičių ir žodį „187¹³ straipsnis“ ir šį straipsnį išdėstyti taip:

259¹ straipsnis. Asmenys, turintys teisę surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus

Administracinių teisės pažeidimų bylose, kurias nagrinėja šio kodekso 221 ir 224 straipsniuose nurodyti organai, teisės pažeidimų protokolus turi teisę surašyti:

1) tam įgalioti:

vidaus reikalų ir policijos pareigūnai (41³, 42⁴, 44, 44¹, 50, 50², 50³, 110 straipsniai, 124 straipsnio šeštoji dalis, 124² straipsnio trečioji ir ketvirtoji dalys, 126 straipsnio pirmoji, ketvirtoji ir penktoji dalys, 127 straipsnio trečioji dalis, 128 straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 129, 130², 134¹ straipsniai, 143 straipsnis – dėl pažeidimų automobilių transporte, 152¹⁴, 153¹, 160–162, 163¹, 163², 163¹¹, 164 straipsniai, 171 straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 171¹ straipsnio antroji dalis, 171² straipsnio antroji dalis, 171⁴, 171⁵, 172¹¹, 173, 173³, 173⁶, 173⁷, 173⁹, 173¹³, 173¹⁸, 173²⁰, 173²¹, 174, 175 straipsniai, 178 straipsnio trečioji ir ketvirtoji dalys, 180, 181, 181¹ straipsniai, 181² straipsnio antroji dalis, 181³ straipsnis, 182 straipsnio antroji dalis, 182¹ straipsnio antroji dalis, 183 straipsnio trečioji dalis, 184, 185, 185¹, 185⁵, 186, 186⁵ straipsniai, 187 straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 187⁴, 187¹¹ straipsniai, 187¹² straipsnis – dėl politinių sankcijų pažeidimo, 188–188², 188⁵ straipsniai, 188⁷ straipsnio pirmoji dalis, 188¹¹, 188¹⁵, 189⁹, 191, 193², 198, 202, 205², 207, 207²,

207³, 207⁴, 207⁵, 207⁶, 207⁷, 207⁸, 207⁹ straipsniai, 210 straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 211 straipsnis (išskyrus Lietuvos metrologijos inspekcijos pareigūno uždėtos plombos sužalojimą arba nuplėšimą), 214 straipsnis, 214⁸ straipsnis – dėl įstatymų uždraustos informacijos ir informacijos apie įstatymų uždraustą ar neteisėtą veiklą skleidimo, 214¹² straipsnis (išskyrus pažeidimus, kuriuos padarė asmenys per visuomenės informavimo priemones);

Aplinkos ministerijos organų pareigūnai (42⁴ straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 45, 49 straipsniai, 51² straipsnio trečioji dalis, 51³ straipsnio penktoji, šeštoji, septintoji, aštuntoji, devintoji, dešimtoji, vienuoliktoji ir dvyliktoji dalys, 51⁵ straipsnio trečioji dalis, 51⁸, 51⁹ straipsniai, 51¹² straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 51¹⁴ straipsnio antroji dalis, 51¹⁵ straipsnis, 51¹⁸ straipsnio septintoji, aštuntoji, devintoji, dešimtoji ir vienuoliktoji dalys, 51¹⁹ straipsnio penktoji, šeštoji ir septintoji dalys, 51²⁰ straipsnio trečioji, ketvirtoji ir penktoji dalys, 51²¹ straipsnio ketvirtoji dalis, 56 straipsnio septintoji, aštuntoji, devintoji, dešimtoji, vienuoliktoji, dvyliktoji ir tryliktoji dalys, 62 straipsnio trečioji, ketvirtoji, penktoji, septintoji, aštuntoji, devintoji ir dešimtoji dalys, 62¹ straipsnio trečioji, ketvirtoji, penktoji, septintoji, aštuntoji, devintoji ir dešimtoji dalys, 62² straipsnio trečioji, ketvirtoji, penktoji, septintoji, aštuntoji, devintoji ir dešimtoji dalys, 84¹ straipsnio ketvirtoji ir penktoji dalys, 89¹, 89², 162, 189⁹, 193² straipsniai, 214¹ straipsnio trečioji ir ketvirtoji dalys – dėl išorinės reklamos saugomose teritorijose įrengimo reikalavimų ir draudimų pažeidimų);

Finansų ministerijos ir jos tam įgalioti pareigūnai (172¹⁷, 173¹⁵ straipsniai);

Krašto apsaugos ministerijos pareigūnai (189⁹ straipsnis);

Kultūros ministerijos įgalioti pareigūnai (173¹⁹ straipsnis, 187¹² straipsnis – dėl visuomeninių sankcijų pažeidimo, 214 straipsnio pirmoji dalis);

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos pareigūnai (188⁴ straipsnis, 214¹ straipsnio ketvirtoji dalis – dėl išorinės reklamos kultūros paveldo objektuose, jų teritorijose ir apsaugos zonose įrengimo reikalavimų ir draudimų pažeidimų, 207⁹ straipsnio trečioji dalis – dėl nustatytos išorinės politinės reklamos įrengimo ir skleidimo tvarkos pažeidimo kultūros paveldo objektuose, jų teritorijose ir apsaugos zonose);

Susisiekimo ministerijos ir jos tam įgalioti asmenys (42⁴ straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 50³ straipsnis – dėl turto sunaikinimo ar sugadinimo transporte, 111 straipsnio aštuntoji dalis, 117¹, 119², 137¹, 138¹ straipsniai, 143 straipsnis – dėl automobilių transporte padarytų pažeidimų, 185¹ straipsnio antroji dalis, 187¹² straipsnis – dėl susisiekimo sankcijų pažeidimo);

Sveikatos apsaugos ministerijos organų pareigūnai (42⁴ straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 44², 89¹, 89², 186 straipsniai);

Švietimo ir mokslo ministerijos įgalioti pareigūnai (185¹ straipsnio antroji dalis, 187¹² straipsnis – dėl visuomeninių sankcijų pažeidimo, 214⁹, 215 straipsniai);

Ūkio ministerijos ir jos tam įgalioti pareigūnai (172²³ straipsnis, 187¹² straipsnis – dėl ekonominių sankcijų pažeidimo, 189⁹ straipsnis);

Žemės ūkio ministerijos ir jos tam įgalioti pareigūnai (42⁴ straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 50⁸ straipsnis – išskyrus pažeidimus, susijusius su augalo veislės, kuriai suteikta teisinė apsauga, dauginamosios medžiagos eksportu ir importu, 89¹, 89², 103, 104, 110¹, 163¹⁴, 172¹⁹, 172²¹, 188¹⁷ straipsniai);

Lietuvos archyvų departamento pareigūnai (188¹⁰ straipsnis);

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pareigūnai (173¹⁷ straipsnis);

valstybės įmonės Valstybės turto fondo administracijos vadovas arba jo įgalioti asmenys (215¹–215³ straipsniai);

Valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pareigūnai (163² straipsnis – dėl prekybos alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiiais, taip pat dėl tokių prekių laikymo, 164, 173¹² straipsniai, 185¹ straipsnio antroji dalis, 185³, 185⁵ straipsniai, 210 straipsnio pirmoji ir antroji dalys);

Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pareigūnai (171³ straipsnio antroji dalis);

Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos įgalioti pareigūnai (44¹, 44³, 44⁴, 44⁵, 44⁶ straipsniai);

Valstybinės medicininio audito inspekcijos pareigūnai (43¹, 43², 43³, 43⁴ straipsniai);

Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pareigūnai (41³, 163¹, 163², 163¹¹, 164, 169, 170, 171, 171¹, 171², 171⁴, 171⁵, 172¹⁴, 172¹⁵, 173, 173³ straipsniai, 187 straipsnio antroji dalis, 187¹² straipsnis – dėl finansinių sankcijų pažeidimo, 188⁶ straipsnio antroji dalis, 193², 214¹⁰ straipsniai);

Valstybės kontrolės pareigūnai (171³ straipsnio antroji dalis, 172¹³, 188³ straipsniai);

Valstybės dokumentų technologinės apsaugos tarnybos prie Finansų ministerijos pareigūnai (189⁸, 214²⁸, 214²⁹ straipsniai);

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos pareigūnai (173⁴ straipsnis, 173¹⁶ straipsnio trečioji dalis, 187¹² straipsnis – dėl finansinių sankcijų pažeidimo);

Lietuvos vartotojų kooperatyvų sąjungos organų pareigūnai (163, 163¹, 163², 163⁹, 163¹³, 164, 173⁶ straipsniai – dėl kooperatinėse įmonėse padarytų pažeidimų);

Valstybinės energetikos inspekcijos prie Ūkio ministerijos pareigūnai (99⁴, 99⁸, 99¹⁰ straipsniai);

Valstybinės atominės energetikos saugos inspekcijos pareigūnai (94¹, 189⁹ straipsniai);

Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnai (41², 41³ straipsniai, 41⁴ straipsnio antroji, trečioji ir ketvirtoji dalys, 41⁵ straipsnio antroji dalis);

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos pareigūnai (214¹⁴ straipsnis (išskyrus asmens duomenų tvarkymą visuomenės informavimo priemonėse pažeidžiant Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą), 214¹⁵, 214¹⁶, 214¹⁷, 214²³ straipsniai);

Lietuvos geologijos tarnybos pareigūnai (51⁸, 53¹ straipsniai);

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos pareigūnai (43, 89¹, 89², 163¹ straipsniai, 214¹ straipsnio ketvirtoji dalis (išskyrus išorinės reklamos įrengimo reikalavimų ir draudimų pažeidimus), 214⁸ straipsnis – dėl reklamos skleidimo reikalavimų pažeidimų);

Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos pareigūnai (99⁷ straipsnis);

Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos prie Ūkio ministerijos pareigūnai (152¹⁴, 163¹, 163², 171⁵, 189⁶ straipsniai, 214¹ straipsnio ketvirtoji dalis (išskyrus išorinės reklamos įrengimo reikalavimų ir draudimų pažeidimus), 214⁸ straipsnis – dėl reklamos skleidimo reikalavimų pažeidimų);

Lietuvos metrologijos inspekcijos pareigūnai (189⁷ straipsnio ketvirtoji dalis, 189¹⁰ straipsnis);

Valstybinės kultūros paveldo komisijos nariai ir Valstybinės kultūros paveldo komisijos įgalioti jos administracijos valstybės tarnautojai (188⁹ straipsnis, 214¹ straipsnio trečioji dalis – dėl išorinės reklamos įrengimo reikalavimų ir draudimų pažeidimų);

muitinės pareigūnai (50⁸ straipsnis – dėl pažeidimų, susijusių su augalo veislės, kuriai suteikta teisinė apsauga, dauginamosios medžiagos importu ir eksportu, 163², 163¹¹ straipsniai, 171 straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 171² straipsnio antroji dalis, 171⁴, 171⁵ straipsniai, 173² straipsnio antroji ir trečioji dalys, 173²⁰ straipsnis – dėl į euro monetas panašių medalių ir žetonų importo tvarkos pažeidimo, 187¹² straipsnis – dėl ekonominių ir finansinių sankcijų pažeidimo, 189⁹, 193², 208, 209 straipsniai, 209¹ straipsnio antroji dalis, 209² straipsnio trečioji dalis, 209³ straipsnio antroji, trečioji, šeštoji ir septintoji dalys, 209⁴ straipsnio antroji, trečioji ir ketvirtoji dalys, 210 straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 214¹⁰ straipsnis – dėl literatūros, mokslo ar meno kūrinio (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines), audiovizualinio kūrinio ar fonogramos neteisėtų kopijų importavimo, eksportavimo ar gabenimo siekiant turtinės naudos, 214²⁷ straipsnis);

teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros institucijų pareigūnai (159 straipsnio pirmoji, antroji, ketvirtoji, šeštoji, aštuntoji dalys, 159² straipsnio antroji ir dešimtoji dalys, 160, 189², 189⁴, 189¹³ straipsniai, o 189¹³ straipsnis – dėl leidimo statyti ar griauti statinius normatyviniuose statybos techniniuose dokumentuose nustatytos išdavimo tvarkos pažeidimo, kai statybos leidimą išduoda apskrities viršininko administracija, tik Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos pareigūnai);

valstybinės priešgaisrinės priežiūros organų pareigūnai (186, 192¹ straipsniai, 211 straipsnis (išskyrus Lietuvos metrologijos inspekcijos pareigūno uždėtos plombos sužalojimą arba nuplėšimą);

valstybinės radiacinės saugos priežiūros ir kontrolės pareigūnai (43⁵ straipsnis, 51⁵ straipsnio trečioji dalis, 173 straipsnis, 189¹ straipsnis – dėl pareigūnų padarytų pažeidimų, 189² straipsnio antroji dalis, 211 straipsnis (išskyrus Lietuvos metrologijos inspekcijos pareigūno uždėtos plombos sužalojimą arba nuplėšimą);

oficialiąją statistiką tvarkančių institucijų ir įstaigų pareigūnai (173² straipsnio antroji ir trečioji dalys);

valstybiniai miškų pareigūnai ir valstybiniai saugomų teritorijų pareigūnai (45, 49, 51⁹ straipsniai, 62 straipsnio trečioji, ketvirtoji, penktoji, septintoji, aštuntoji, devintoji ir dešimtoji dalys, 62¹ straipsnio trečioji, ketvirtoji, penktoji, septintoji, aštuntoji, devintoji ir dešimtoji dalys, 62² straipsnio trečioji, ketvirtoji, penktoji, septintoji, aštuntoji, devintoji ir dešimtoji dalys, 162 straipsnis, 189⁵ straipsnio antroji dalis, 214¹ straipsnio trečioji ir ketvirtoji dalys – dėl išorinės reklamos saugomose teritorijose įrengimo reikalavimų ir draudimų pažeidimų, 207⁹ straipsnio trečioji dalis – dėl nustatytos išorinės politinės reklamos įrengimo ir skleidimo tvarkos pažeidimo saugomose teritorijose);

Valstybinio socialinio draudimo fondo įstaigų pareigūnai (41³ straipsnis, 188⁶ straipsnio antroji dalis);

valstybinės mokesčių inspekcijos pareigūnai (41³ straipsnis, 41⁴ straipsnio antroji, trečioji ir ketvirtoji dalys, 163², 163¹¹, 164 straipsniai, 171¹ straipsnio antroji dalis, 171² straipsnio antroji dalis, 171⁴, 171⁵, 172³, 172¹¹, 172¹², 172²¹, 173, 173⁶, 173⁹ straipsniai, 188⁶ straipsnio antroji dalis, 193², 207¹⁰ straipsniai, 211 straipsnis (išskyrus Lietuvos metrologijos inspekcijos pareigūno uždėtos plombos sužalojimą arba nuplėšimą);

žurnalistų etikos inspektorius (**187¹³ straipsnis**, 214⁶ straipsnis, 214⁷ straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 214¹² straipsnis – dėl informacijos, propaguojančios nacionalinę, rasinę ar religinę nesantaiką, gaminimo, laikymo, platinimo per visuomenės informavimo priemones, 214¹⁴ straipsnis – dėl asmens duomenų tvarkymo visuomenės informavimo priemonėse pažeidžiant Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą);

Seimo kontrolieriai (187³ straipsnis);

Seimo laikinosios tyrimo komisijos nariai (187⁷ straipsnis);

savivaldybės kontrolierius, jo pavaduotojas ar savivaldybės kontrolieriaus tarnybos kontrolierius (188¹² straipsnis);

Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininkas ir šios komisijos nariai, miestų, rajonų, apygardų, apylinkių rinkimų komisijų ar referendumo komisijų pirmininkai ir šių komisijų nariai (207¹, 207², 207³, 207⁴, 207⁵, 207⁶, 207⁷, 207⁸, 207⁹, 207¹¹ straipsniai);

Valstybės saugumo departamento pareigūnai (187 straipsnio antroji dalis, 187⁶, 187⁹, 214¹² (išskyrus pažeidimus, kuriuos padarė asmenys per visuomenės informavimo priemones), 214¹³, 214¹⁸ straipsniai);

Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnai (187 straipsnio antroji dalis);

Lietuvos Respublikos ginklų fondo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pareigūnai (188¹⁴ straipsnis);

apskričių viršininkų administracijų Žemės tvarkymo departamentų pareigūnai (45 straipsnis – dėl savavališko žemės užėmimo ir vengimo ją grąžinti);

apskričių viršininkų administracijų Žemės tvarkymo departamentų rajonų (miestų) Žemėtvarkos skyrių pareigūnai (45 straipsnis – dėl savavališko žemės užėmimo ir vengimo ją gražinti);

apskričių viršininkų administracijų pareigūnai ir apskrities viršininko tam įgalioti valstybės tarnautojai (42⁴ straipsnio pirmoji ir antroji dalys);

Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos įgalioti pareigūnai (189¹¹ straipsnis, 214¹ straipsnio pirmoji ir antroji dalys);

vaiko teisių apsaugos kontrolierius (187¹⁰ straipsnis);

Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotų kontroliuoti Lietuvos Respublikos reklamos įstatyme nustatytų reklamos naudojimo draudimų ir reikalavimų įgyvendinimą institucijų pareigūnai (189¹⁴ straipsnis);

Ryšių reguliavimo tarnybos įgalioti pareigūnai (154¹, 154² straipsniai, 187¹² straipsnis – dėl susisiekimo sankcijų pažeidimo);

savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų pareigūnai ar jų tam įgalioti valstybės tarnautojai (181, 181¹, 181², 181³ straipsniai);

Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos pareigūnai ir jos tam įgalioti pareigūnai (43⁹ straipsnis);

Valstybinės lošimų priežiūros komisijos nariai ir jos įgalioti Valstybinės lošimų priežiūros komisijos administracijos valstybės tarnautojai (173¹⁸ straipsnis);

valstybės įmonės Registrų centro darbuotojai (172², 172⁵, 172⁶, 172²⁷ straipsniai);

Civilinės aviacijos administracijos pareigūnai (116¹ straipsnio trečioji dalis, 116⁴ straipsnis, 187¹² straipsnis – dėl susisiekimo sankcijų pažeidimo);

Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos valstybės tarnautojai (43¹⁰ straipsnis);

Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos pirmininkas arba jo pavaduotojas (187¹² straipsnis – dėl ekonominių ir finansinių sankcijų pažeidimo);

Kūno kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės tam įgalioti asmenys (187¹² straipsnis – dėl visuomeninių sankcijų pažeidimo);

Valstybinio turizmo departamento prie Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos tam įgalioti asmenys (187¹² straipsnis – dėl politinių ir visuomeninių sankcijų pažeidimo);

Vadovybės apsaugos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnai (187 straipsnio antroji dalis);

Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pareigūnai (214²⁶ straipsnis);

2) savivaldybių vykdomųjų institucijų ir jų tam įgalioti pareigūnai (42¹ straipsnis, 42⁴ straipsnio trečioji dalis, 47, 49, 78, 99⁹, 103, 104, 108, 110, 110¹ straipsniai, 123 straipsnis – dėl traktorių, savaeigių važiuoklių, traktorių priekabų ir kelių tiesimo mašinų registravimo bei techninės apžiūros taisyklių pažeidimo, 136 straipsnio trečioji dalis, 137 straipsnis, 142 straipsnio pirmoji, antroji, ketvirtoji, penktoji, šeštoji ir septintoji dalys, 142¹, 142², 142³, 158, 158¹, 160–162¹, 163, 163¹, 163⁹, 164 straipsniai, 172 straipsnis – dėl pažeidimų, susijusių su vertimusi automobilių transporto verslu, 172², 172⁵, 172⁶, 172¹⁹, 172²¹, 172²⁶ straipsniai, 178 straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 181, 181¹, 181² straipsniai, 183 straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 185, 185¹, 188¹, 188², 188¹⁶, 201¹ straipsniai, 214¹ straipsnio trečioji ir ketvirtoji dalys – dėl išorinės reklamos įrengimo reikalavimų ir draudimų pažeidimų, 214⁹, 215, 215¹–215³ straipsniai);

3) įmonių, įstaigų ir organizacijų administracija (50 straipsnis – išskyrus pažeidimus, susijusius su vairuotojų panaudojimu transporto priemonių, 211 straipsnis (išskyrus Lietuvos metrologijos inspekcijos pareigūno uždėtos plombos sužalojimą arba nuplėšimą);

4) įmonių, įstaigų ir organizacijų apsaugos darbuotojai (50, 205¹ straipsniai, 211 straipsnis (išskyrus Lietuvos metrologijos inspekcijos pareigūno uždėtos plombos sužalojimą arba nuplėšimą);

5) (neteko galios nuo 2003 m. liepos 25 d.);

6) antstoliai (50¹, 186² straipsniai);

7) visuomeninių organizacijų arba visuomeninių savaveiksmių organų atstovai: neetatinis aplinkos apsaugos inspektorius (45, 49, 110, 162 straipsniai);

8) policijos pareigūnai (surašant teisės pažeidimų protokolus gali dalyvauti autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijų ir kitų autorių teises ir gretutines teises ginančių organizacijų atstovai) (214¹⁰ straipsnis – išskyrus pažeidimus, susijusius su literatūros, mokslo ar meno kūrinio (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines), audiovizualinio kūrinio ar fonogramos neteisėtų kopijų importavimu ar eksportavimu siekiant turtingos naudos, 214²⁷ straipsnis);

9) atitinkamų valstybės ir savivaldybių institucijų vadovai ir jų įgalioti atstovai (202¹, 214¹⁸ straipsniai);

10) Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nariai ar jos įgalioti pareigūnai (172²⁵, 202¹ straipsniai).

Administracinių teisės pažeidimų bylose, kurias nagrinėti priskirta šio kodekso 222, 225–247⁽¹¹⁾ straipsniuose nurodytų organų kompetencijai, administracinių teisės pažeidimų protokolus turi teisę surašyti tam įgalioti šių organų pareigūnai. Be to, administracinių teisės pažeidimų protokolus turi teisę surašyti:

1) tam įgalioti:

vidaus reikalų ir policijos pareigūnai (51³–51⁶, 52, 55, 56¹, 60, 61 straipsniai, 62 straipsnio pirmoji, antroji ir šeštoji dalys, 62¹ straipsnio pirmoji, antroji ir šeštoji dalys, 62² straipsnio pirmoji, antroji ir šeštoji dalys, 63, 65–78, 83–85, 88–90, 152, 163³, 163⁴, 163⁵, 163⁶, 163⁷, 163⁸, 163¹⁰ straipsniai, 171¹ straipsnio pirmoji dalis, 171² straipsnio pirmoji dalis, 172 straipsnis – dėl pažeidimų, susijusių su vertimusi automobilių transporto verslu);

savivaldybių vykdomųjų institucijų ir jų tam įgalioti pareigūnai (78, 85, 87, 87¹, 87², 87³, 87⁴, 87⁵ straipsniai, 87⁶ straipsnio pirmoji dalis);

Aplinkos ministerijos organų pareigūnai (63, 71 straipsniai, 87² straipsnio pirmoji ir ketvirtoji dalys, 87³ straipsnio trečioji ir ketvirtoji dalys, 87⁴ straipsnis (kai pažeidimai padaryti jūrų vandenyse), 158¹ straipsnis, 159² straipsnio pirmoji, trečioji, ketvirtoji, penktoji, šeštoji, septintoji, aštuntoji ir devintoji dalys);

Krašto apsaugos ministerijos organų pareigūnai (51⁴ straipsnio antroji ir trečioji dalys, 51⁵, 84 straipsniai);

Valstybės kontrolės pareigūnai (171³ straipsnio pirmoji dalis);

Ūkio ministerijos ir jos tam įgalioti pareigūnai (99⁶ straipsnio trečioji dalis);

Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos prie Ūkio ministerijos pareigūnai (163³–163⁶ straipsniai, 171¹ straipsnio pirmoji dalis);

apskričių viršininkų administracijų Žemės tvarkymo departamentų pareigūnai (52, 52¹ straipsniai);

apskričių viršininkų administracijų Žemės tvarkymo departamentų rajonų (miestų) Žemėtvarkos skyrių pareigūnai (52, 52¹ straipsniai);

geležinkelio transporto organų pareigūnai (125 straipsnis);

oro uostų (aerodromų) ir vežėjų pareigūnai (113, 114, 116² ir 139 straipsniai);

muitinės pareigūnai (51⁴ straipsnio trečioji dalis, 51⁵ straipsnio antroji dalis, 67 straipsnio antroji dalis, 84 straipsnis, 88 straipsnio penktoji dalis, 167³ straipsnio antroji dalis – dėl sprogmenų sertifikavimo ir ženklavimo reikalavimų pažeidimų, 171¹ straipsnio pirmoji dalis);

teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros institucijų pareigūnai (189 straipsnis – dėl statybinių medžiagų ir dirbinių neatitikimo standartų, techninių sąlygų ir technologinių normų reikalavimų);

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos pareigūnai (163³–163⁶, 166 straipsniai);

Valstybinės kultūros paveldo komisijos įgalioti jos administracijos valstybės tarnautojai (91, 165³ straipsniai);

valstybinės mokesčių inspekcijos pareigūnai (41⁴ straipsnio pirmoji dalis, 142⁴ straipsnio antroji dalis – dėl krovinių vežimo kelių transporto priemonėmis turint netinkamai užpildytus dokumentus, 171, 173¹², 177², 185² straipsniai);

Valstybinės energetikos inspekcijos prie Ūkio ministerijos pareigūnai (189¹ straipsnis);

įmonių, kurioms priskirti elektros tinklai, pareigūnai (99¹, 99⁵ straipsniai);

įmonių, kurioms priskirti šilumos tinklai, pareigūnai (99¹, 99⁵ straipsniai);

įmonių, kurioms priskirti dujotiekiai, pareigūnai (98, 99 straipsniai);

įmonių, kurioms priskirti magistraliniai vamzdynai, pareigūnai (150 straipsnis);

oficialiąją statistiką tvarkančių institucijų ir įstaigų pareigūnai (173² straipsnio pirmoji dalis);

Lietuvos Respublikos ginklų fondo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pareigūnai (167³ straipsnio antroji dalis – dėl sprogmenų sertifikavimo ir ženklinimo bendrųjų reikalavimų pažeidimų);

Žuvininkystės departamento prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos direktorius, jo pavaduotojai, skyrių vedėjai, vyriausieji ir vyresnieji specialistai (87, 87¹ straipsniai, 87³ straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 87⁴ straipsnis (kai pažeidimai padaryti vidaus vandenyse), 87⁶ straipsnis (kai pažeidimai padaryti parduodant ar superkant vidaus vandens žuvininkystės produktus), 87⁷ straipsnis (kai pažeidimai padaryti ne jūrų vandenyse);

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos pareigūnai (159¹ straipsnis, 159² straipsnio pirmoji ir trečioji dalys);

2) visuomeninių organizacijų arba visuomeninių savaveiksmių organų atstovai:

neetatiniis aplinkos apsaugos inspektorius (51–58, 60–87¹ straipsniai, 87³ straipsnio pirmoji ir antroji dalys, 87⁴ straipsnis – dėl pažeidimų vidaus vandenyse, 87⁶ straipsnis – dėl pažeidimų parduodant ar superkant vidaus vandens žuvininkystės produktus, 87⁷ straipsnis – dėl pažeidimų ne jūrų vandenyse, 88–90 straipsniai);

priešgaisrinės apsaugos įgalioti asmenys, įmonių gaisrinės komisijos nariai ir asmenys, kuriems pavesta priešgaisrinė priežiūra įmonėse, organizacijose, ministerijose ir žinybose (77, 83¹, 83², 121, 192 straipsniai).

Įstatymų tiesiogiai numatytais atvejais administracinių teisės pažeidimų protokolus taip pat gali surašyti kitų valstybinių organų pareigūnai, visuomeninių organizacijų ir visuomeninių savaveiksmių organų atstovai.

4. straipsnis. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 262 straipsnio papildymas.

Papildyti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 262 straipsnį nauja 10 dalimi ir straipsnį išdėstyti taip:

262 straipsnis. Atvejai ir aplinkybės, kai administracinio teisės pažeidimo protokolas nesurašomas

Protokolas nesurašomas, kai bauda skiriama ir paimama, o įspėjimas įforminamas teisės pažeidimo vietoje, padarius administracinius teisės pažeidimus, numatytus šio kodekso 42, 51²–51⁴, 51⁶, 51⁷, 52¹, 55, 56, 56¹, 57–78 straipsniuose, 81 straipsnio pirmojoje dalyje, 82–84, 86–91⁷, 109 straipsniuose, 111 straipsnio penktojoje dalyje, 112 straipsnyje, 113 straipsnio ketvirtojoje dalyje, 116² straipsnio antrojoje dalyje, 118 straipsnyje, 119 straipsnio pirmojoje dalyje, 120, 121 straipsniuose, 122 straipsnio antrojoje dalyje, 136 straipsnio trečiojoje dalyje, 137 straipsnyje, 138, 140, 141 straipsniuose, 142 straipsnio pirmojoje – penktojoje dalyse, 165³, 185⁴, 192, 205 straipsniuose.

Protokolas nesurašomas tais atvejais, kai asmuo neginčija padaryto kelių eismo taisyklių pažeidimo ir jam skiriama ne didesnė kaip dviejų šimtų litų bauda (82 straipsnis, 123 straipsnio

pirmoji dalis, 124 straipsnio pirmoji, antroji ir trečioji dalys, 124¹ straipsnio pirmoji, antroji, trečioji, ketvirtoji ir šeštoji dalys, 131 straipsnio pirmoji ir penktoji dalys, 132¹ ir 134 straipsniai).

Protokolas nesurašomas tais atvejais, kai asmuo neginčija padaryto pažeidimo ir jam skiriama ne didesnė kaip dviejų šimtų litų bauda (136 straipsnio trečioji dalis, 136² straipsnio septintoji, aštuntoji ir devintoji dalys, 137 straipsnis, 142², 142³ straipsniai, 142⁴ straipsnio pirmoji, antroji, trečioji, penktoji ir šeštoji dalys, 142⁵ straipsnio pirmoji dalis, 142⁶ straipsnio pirmoji ir šeštoji dalys, 142⁷ straipsnio pirmoji dalis, 142⁸ straipsnio trečioji ir septintoji dalys), taip pat kai užsienio valstybių vairuotojui visa skiriama bauda paimama pažeidimo padarymo vietoje (136 straipsnio trečioji dalis, 136² straipsnio penktoji, šeštoji, septintoji, aštuntoji ir devintoji dalys, 142 straipsnio šeštoji dalis, 142², 142⁴ straipsniai, 142⁵ straipsnio pirmoji dalis, 142⁶ straipsnio pirmoji dalis, 142⁷ straipsnio pirmoji dalis, 142⁸ straipsnio trečioji, šeštoji ir septintoji dalys, 145, 148 straipsniai), išskyrus atvejus, kai administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėja teritorinė muitinė.

Protokolas nesurašomas padarius administracinius teisės pažeidimus, numatytus šio kodekso 110, 161, 162, 166, 167, 185¹ straipsniuose, kai baudą skiria tam įgalioti policijos pareigūnai, jeigu bauda neviršija vieno šimto litų.

Protokolas nesurašomas tais atvejais, kai asmuo neginčija padaryto pažeidimo ir jam skiriama ne didesnė kaip vieno šimto litų bauda (163¹³ straipsnio pirmoji ir trečioji dalys, 189 straipsnio pirmoji dalis).

Šio straipsnio pirmojoje, antrojoje, trečiojoje, ketvirtojoje, penktojoje dalyse nurodytais atvejais skiriamą baudą tam įgalioti pareigūnai gali paimti pažeidimo padarymo vietoje.

Jeigu administracinėn atsakomybėn traukiamas asmuo ginčija jam paskirtą nuobaudą už padarytus teisės pažeidimus, numatytus šio straipsnio pirmojoje, antrojoje, trečiojoje, ketvirtojoje ir penktojoje dalyse, tai pagal šio kodekso 259 straipsnį surašomas protokolas.

Protokolas nesurašomas, kai administracinę bylą iškelia teismas, teisėjas, taip pat prokuroras atsisakius kelti baudžiamąją bylą arba nutraukus baudžiamąją bylą, jeigu yra administracinio teisės pažeidimo požymių.

Protokolas nesurašomas padarius administracinius teisės pažeidimus, numatytus šio kodekso 50⁵, 50⁶, 214³ straipsniuose. Administracinio teisės pažeidimo byla dėl šio kodekso 50⁵, 50⁶ straipsniuose nurodytų pažeidimų pradedama atitinkamai akcininko, žemės ūkio bendrovės, kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) nario ar kreditoriaus pareiškimu, kuriame turi būti išvardyti asmenys, traukiami administracinėn atsakomybėn už akcininkų, žemės ūkio bendrovių, kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) narių ar kreditorių teisių pažeidimus. Administracinio teisės pažeidimo byla dėl šio kodekso 214³ straipsnyje numatytų pažeidimų pradedama visuomenės informavimo priemonės atstovo ar žurnalisto pareiškimu.

Protokolas nesurašomas padarius administracinius teisės pažeidimus, numatytus šio kodekso 187¹³ straipsnyje, 214⁶ straipsnyje, 214⁷ straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, 214¹² straipsnyje – dėl informacijos, propaguojančios nacionalinę, rasinę ar religinę nesantaiką, gaminimo, laikymo, platinimo per visuomenės informavimo priemones, 214¹⁴ straipsnyje – dėl asmens duomenų tvarkymo visuomenės informavimo priemonėse pažeidžiant Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą, 214¹⁹ straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, tais atvejais, kai teisės pažeidimo protokolo negalima surašyti pažeidimo padarymo vietoje ir pagal įgalioto šią bylą nagrinėti arba surašyti šioje byloje protokolą organo (pareigūno) šaukimą administracinėn atsakomybėn traukiamas asmuo vengia atvykti, o pagal tokio organo (pareigūno) pranešimą administracinio teisės pažeidimo protokolui surašyti policijos ar Viešojo saugumo tarnybos pareigūnas administracinėn atsakomybėn traukiamo asmens negali pristatyti į minėto organo (pareigūno) buveinę. Administracinio teisės pažeidimo byla dėl šio kodekso 214¹⁹ straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse numatytų pažeidimų pradedama nagrinėti nesurašius protokolo, o dėl kitų šio straipsnio dalyje numatytų straipsnių pažeidimų žurnalistų etikos inspektoriaus pareiškimu.